

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Lucie Winklerová

Šušotáž a její specifika

Chuchotage and its specifics

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Mgr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D. za rady a velmi vstřícný a pozitivní přístup, kterým doprovázela mou práci, a prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. především za pomoc se sháněním literatury k tématu práce. Dále děkuji všem, díky kterým bylo možné zrealizovat dotazníkové šetření a experiment, především děkuji za pomoc s pilotními výzkumy, s namluvením projevu, za všechny odpovědi v dotaznících, za tlumočení a za hodnocení tlumočnic. Mé poděkování patří také mým blízkým za to, že mě bez ustání podporovali.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 29. dubna 2019

Lucie Winklerová

Abstrakt

Tato teoreticko-empirická diplomová práce pojednává o šušotáži neboli tlumočení šeptem. Centrem zájmu je především šušotáž bez využití techniky, nicméně práce se zaměřuje i na šušotáž s využitím přenosné tlumočnické techniky a porovnává některé aspekty šušotáže se simultánním kabinovým tlumočením. Teoretická část práce rekapituluje dosavadní stav bádání a uvádí do zkoumané problematiky. Následně představuje oblasti, kde se šušotáž využívá, a popisuje pozitiva a negativa této tlumočnické praxe s ohledem na samotného tlumočnicka, klienta i ostatní účastníky. Poté popisuje pracovní podmínky při výkonu šušotáže (umístění tlumočnicka, akustické podmínky, vztah mezi tlumočnickem a ostatními účastníky, osobní potřeby tlumočnicka a kognitivní faktory).

Empirická část se skládá z dotazníkového šetření, které si klade za cíl nastínit situaci na českém tlumočnickém trhu (míra využití šušotáže, pracovní podmínky tlumočnicka, porovnání šušotáže s kabinovým tlumočením). Následně práce pojednává o kvalitě a chybách v tlumočení. Součástí je i experiment provedený se studenty tlumočnictví, jehož cílem je porovnat kvalitu tlumočení šeptem ve srovnání s kabinovým tlumočením. Tlumočníci měli za úkol přetlumočit německý projev do češtiny, přičemž polovinu projevu tlumočili v kabině a polovinu šeptem bez využití přenosné tlumočnické techniky. Model hodnocení tlumočnických výkonů vychází především z typologie chyb Henriho Barika (1971) a Andrzeje Kopczyńského (1980). Součástí experimentu jsou dotazníky pro účastníky, jak pro tlumočnicka, tak pro příjemce tlumočení, ve kterých obě skupiny hodnotily výkony tlumočnicků při experimentu a šušotáž obecně.

Klíčová slova: šušotáž, tlumočení šeptem, kabinové tlumočení, tlumočnick

Abstract

This theoretical-empirical diploma thesis deals with chuchotage, i.e. whispered interpreting. The analysis focuses on chuchotage without using equipment, however some aspects of whispered interpreting using the portable interpretation equipment are discussed and compared with simultaneous booth interpreting. In the theoretical part of the thesis, relevant research findings are summarized and an introduction to the selected problem field is provided. Subsequently, I name occasions on which this type of interpretation is usually applied and discuss advantages and disadvantages of it with respect to the interpreter himself, the client and other participants. This part also focuses on the working conditions during whispered interpreting (positioning of the interpreter, acoustic conditions, relation between the interpreter and other participants, personal needs of the interpreter and cognitive factors).

The empirical part presents the actual research based on questionnaires that aims to describe the current situation on the interpretation market in the Czech Republic (usage extent of whispered interpreting, working conditions of the interpreter, comparison of whispered interpreting and simultaneous booth interpreting). This part deals also with the quality and mistakes made during the interpretation. As part of the thesis, an experiment carried out with selected students of interpreting is presented. The experiment aims to compare the quality of whispered interpreting and simultaneous booth interpreting. The interpreters were asked to interpret a German speech into Czech, where one half of the speech was interpreted in a booth and one half using whispered interpreting without equipment. The assessment model for the interpretations is based on the mistake typology presented by Henri Barik (1971) and Andrzej Kopczyński (1980). During the experiment I distributed questionnaires to the interpreters and recipients of the interpretation. Both parties were asked to assess the performance of the interpreters and this type of interpreting in general.

Keywords: chuchotage, whispered interpreting, booth interpreting, interpreter

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	8
SEZNAM GRAFŮ	9
SEZNAM TABULEK.....	11
1 ÚVOD	12
2 ŠUŠOTÁŽ NEBOLI TLUMOČENÍ ŠEPTEM.....	14
2.1 STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	14
2.2 VÝVOJ A TYPY SIMULTÁNNÍHO TLUMOČENÍ S PŘIHLÉDNUTÍM NA ŠUŠOTÁŽ.....	17
2.3 OBECNÁ SPECIFIKA ŠUŠOTÁŽE A JEJÍ VYUŽITÍ	20
2.4 PRACOVNÍ PODMÍNKY	23
2.4.1 Umístění tlumočnicka.....	23
2.4.2 Akustické podmínky	25
2.4.3 Vztah mezi tlumočnickem a ostatními účastníky	26
2.4.4 Osobní potřeby tlumočnicka a kognitivní faktory.....	28
3 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	30
3.1 METODOLOGIE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	30
3.2 STRUKTURA DOTAZNÍKU.....	32
3.3 SBĚR DAT	33
3.4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT Z DOTAZNÍKŮ	34
3.5 SHRnutí ZÍSKANÝCH DAT Z DOTAZNÍKŮ	49
3.6 DISKUZE K DOTAZNÍKOVÉMU ŠETŘENÍ.....	50
4 KVALITA A CHYBY V TLUMOČENÍ	53
4.1 KVALITA TLUMOČENÍ	53
4.2 CHYBY V TLUMOČENÍ.....	55
5 EXPERIMENT	59
5.1 METODOLOGIE EXPERIMENTU	59
5.2 VÝCHOZÍ PROJEV	59
5.3 ÚČASTNÍCI EXPERIMENTU	60
5.4 PŘÍPRAVA A REALIZACE EXPERIMENTU	62
5.5 TRANSKRIPCE A ROZDĚLENÍ PROJEVU PRO ÚČELY HODNOCENÍ	65

5.6	MODEL A PRŮBĚH HODNOCENÍ TLUMOČENÍ	66
5.7	VYHODNOCENÍ EXPERIMENTU.....	71
5.8	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT Z DOTAZNÍKŮ PRO TLUMOČNICE	77
5.9	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT Z DOTAZNÍKŮ PRO PŘÍJEMCE TLUMOČENÍ.....	83
5.10	DISKUZE K EXPERIMENTU	86
6	ZÁVĚR	89
7	BIBLIOGRAFIE.....	94
8	PŘÍLOHY.....	I
8.1	PŘÍLOHA 1 – DOTAZNÍK – ZKUŠENOSTI TLUMOČNÍKŮ SE ŠUŠOTÁŽÍ	I
8.2	PŘÍLOHA 2 – DOTAZNÍK K EXPERIMENTU PRO TLUMOČNICE	VII
8.3	PŘÍLOHA 3 – DOTAZNÍK K EXPERIMENTU PRO PŘÍJEMCE TLUMOČENÍ.....	IX
8.4	PŘÍLOHA 4 – OHODNOCENÉ TRANSKRIPTY TLUMOČNICKÝCH VÝKONŮ	X

Seznam zkratek

AIIC – Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (*Association internationale des interprètes de conférence*)

F – forma projevu

FTSK – *Fachbereich Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft*

G – gramatická chyba

P – přidání informace

S – sémantické chyby, generalizace a konkretizace

sg. – segment projevu

ST – simultánní kabinové tlumočení

ŠŠ – šušotáž neboli tlumočení šeptem

V – vynechání informace

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví tlumočnicků	35
Graf 2: Délka tlumočnické praxe	35
Graf 3: Absolvované studium tlumočnictví.....	36
Graf 4: Četnost tlumočení.....	36
Graf 5: Podíl šušotáže na tlumočnických zakázkách	37
Graf 6: Podíl kabinového tlumočení na tlumočnických zakázkách.....	37
Graf 7: Četnost jednotlivých typů šušotáže.....	38
Graf 8: Umístění tlumočnicka při šušotáži bez techniky.....	38
Graf 9: Počet posluchačů při šušotáži bez techniky.....	39
Graf 10: Délka šušotáže.....	39
Graf 11: Délka tlumočení v kabině.....	40
Graf 12: Možnost střídání s kolegou při šušotáži	40
Graf 13: Četnost využití šušotáže u jednotlivých příležitostí.....	41
Graf 14: Kombinace šušotáže s konsektivním tlumočením	42
Graf 15: Hlas při šušotáži	42
Graf 16: Namáhání hlasivek při šušotáži	43
Graf 17: Potíže šušotáže	44
Graf 18: Výhody šušotáže.....	45
Graf 19: Vliv šušotáže na psychiku tlumočnicka.....	46
Graf 20: Zhodnocení výkonů tlumočnicka při šušotáži	47
Graf 21: Zhodnocení náročnosti šušotáže	47
Graf 22: Preferovaný druh tlumočení	48
Graf 23: Celkový počet chyb v experimentu	73
Graf 24: Obsahové chyby v experimentu	74
Graf 25: Formální chyby v experimentu.....	75
Graf 26: Porovnání obou částí projevu v experimentu – celkový počet chyb.....	76
Graf 27: Zkušenosti tlumočnic se šušotáží před absolvováním experimentu	78
Graf 28: Vnímání řečnice při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině.....	78
Graf 29: Důvody horšího porozumění řečnici při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině	78
Graf 30: Monitoring výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině.....	79
Graf 31: Vliv okolního šumu na koncentraci tlumočnic při šušotáži	79

Graf 32: Vliv fyzické přítomnosti posluchače při šušotáži na tlumočnice	80
Graf 33: Pocity tlumočnic při šušotáži a tlumočení v kabině	80
Graf 34: Vliv šušotáže na hlasivky	81
Graf 35: Postoj tlumočnic k tlumočení šepem či tišším hlasem při šušotáži.....	81
Graf 36: Četnost chyb při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu tlumočnic	82
Graf 37: Forma tlumočnického výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu tlumočnic	82
Graf 38: Postoj tlumočnic k šušotáži.....	83
Graf 39: Zahrnutí šušotáže do studijních plánů	83
Graf 40: Pocity posluchačů při šušotáži a kabinovém tlumočení.....	84
Graf 41: Důvody sníženého pohodlí posluchače při šušotáži	84
Graf 42: Forma tlumočnického výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu posluchače.....	85
Graf 43: Četnost chyb při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu posluchačů	85
Graf 44: Budoucí spolupráce s vybranou tlumočnicí	86
Graf 45: Preferovaný druh tlumočení z pohledu posluchačů.....	86

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdělení tlumočnic v experimentu.....	65
Tabulka 2: Model hodnocení tlumočení	69
Tabulka 3: Srovnání výkonů jednotlivých tlumočnic při kabinovém tlumočení.....	71
Tabulka 4: Srovnání výkonů jednotlivých tlumočnic při šušotáži	72

1 Úvod

Je-li mezi laiky řeč o tlumočení, představí si většina tlumočnický tým v kabině nebo tlumočnicka, který stojí těsně za politikem a šeptá mu do ucha. A přesto výzkum pojednává o druhé zmíněné situaci pouze sporadicky. Šušotáž neboli tlumočení šeptem se v praxi i přes technologický pokrok stále využívá, ale výzkum a ani studium tlumočnictví nevěnuje tomuto druhu tlumočení dostatečnou pozornost (srov. Stahl 2010, Baxter 2016, Pöchhacker 2016: 215). O šušotáži bylo sice napsáno několik diplomových prací (Movchun 2014, Stadelmann 2016, Panna 2017), ale pokud jde o české prostředí, existují pouze zmínky týkající se šušotáže (Špirk 2014, Maertens 2018). Cílem naší práce je zaplnit toto bílé místo. Předkládaná práce vychází z uvedených výzkumů a je koncipována tak, aby je doplnila, obzvláště co se týče situace na českém trhu.

Šušotáž se vyznačuje celou řadou specifik, která ji odlišují od stejné metody tlumočení, simultánního kabinového tlumočení. Při šušotáži se často stává, že je tlumočnicka nevhodně či nepohodlně umístěn, má ztížené akustické podmínky pro recepci výchozího i pro produkci přetlumočeného projevu a je úzce vázán na svého posluchače.

Předkládaná práce pojednává o těchto a dalších specifikách, která se se šušotáží pojí, obzvláště v porovnání s jinými druhy tlumočení. Dále podává přehled o využití šušotáže na českém trhu a nastiňuje, jak se liší kvalita tlumočnického výkonu při využití šušotáže nebo kabinového tlumočení.

Tato práce má teoreticko-empirický charakter. Teoretická část rekapituluje dosavadní stav bádání a uvádí do zkoumané problematiky – představuje vývoj simultánního tlumočení a definuje jednotlivé typy šušotáže. Následně představuje oblasti, kde se šušotáž využívá, a popisuje pozitiva a negativa této tlumočnické praxe s ohledem na samotného tlumočnicka, klienta i ostatní účastníky. Poté popisuje pracovní podmínky při výkonu šušotáže. Práce pojednává o umístění tlumočnicka, akustických podmínkách, vztahu mezi tlumočnickem a ostatními účastníky, osobních potřebách tlumočnicka a kognitivních faktorech.

Empirická část se skládá z dotazníkového šetření a experimentu. Dotazníkové šetření si klade za cíl nastítnit situaci na českém tlumočnickém trhu. Otázky v online dotazníku směřují především na míru využití šušotáže a její varianty, dále na příležitosti, při kterých se šušotáž využívá, a pracovní podmínky tlumočnicka. Část

dotazníku se věnuje potížím spojeným se šušotáží a potenciálním výhodám. Závěrečné otázky porovnávají různé aspekty šušotáže s kabinovým tlumočením.

Druhou empirickou část tvoří experiment, jenž je uveden teoretickým pojednáním o kvalitě a chybách v tlumočení. Cílem experimentu je zjistit, zdali se liší kvalita tlumočení při šušotáží a tlumočení v kabině. Experiment provedeme se studenty tlumočnictví, kteří mají za úkol přetlumočit německý projev do češtiny, přičemž polovinu projevu tlumočí v kabině a polovinu šušotáží bez využití přenosné tlumočnické techniky. Model hodnocení tlumočnických výkonů vychází především z typologie chyb Henriho Barika (1971) a Andrzeje Kopczyńského (1980). Součástí experimentu jsou dotazníky pro účastníky, jak pro tlumočníky, tak pro příjemce tlumočení, ve kterých obě skupiny porovnávají mezi sebou výkony tlumočnicků při kabinovém tlumočení a šušotáží a vyjadřují se k šušotáží obecně.

V závěru práce usouvztažíme teoretické poznatky o šušotáží se získanými daty z dotazníkového šetření mezi tlumočníky a z experimentu včetně odpovědí z dotazníků pro jeho účastníky a formulujeme závěry.

2 Šušotáž neboli tlumočení šeptem

2.1 Stav zkoumané problematiky

Jak již bylo zmíněno v úvodu, výzkum nevěnuje šušotáži dostatečnou pozornost. Upozorňuje na to i Jaroslav Stahl (2010), který se ve svém článku *Flüsterdolmetschen – ein Waisenkind der Forschung* (Šušotáž – osiřelé dítě výzkumu¹) věnuje jak šušotáži bez technického vybavení, tak s mobilní technikou. Podle Stahla ovlivňuje šušotáž kontext a situace, konkrétně místo tlumočení, druh akce, role klienta a jeho postavení vůči tlumočnickovi. Tyto faktory mají vliv na kvalitu tlumočení. Stahl představuje ve svém článku i výsledky dotazníkového šetření, které provedl. Dotazoval se několika konferenčních tlumočnicků na jejich zkušenosti se šušotáží, konkrétně na druh a kvalitu výchozího textu, kontext a cílový text. Tlumočníci měli se šušotáží převážně negativní zkušenosti. Upozorňovali především na špatné akustické podmínky, příliš dlouhou délku nasazení, problémy spojené se šepotem a hlasitostí tlumočení. Někteří uvedli, že kvůli ztíženým podmínkám výchozí projev pouze shrnují a netlumočí ho celý, také bylo zmíněno, že šušotáž ruší ostatní účastníky. Stahl uzavírá článek sedmi praktickými radami pro tlumočníky týkající se tlumočení šeptem. Doporučuje udržovat s řečníkem oční kontakt, nenatáčet se ke klientovi, tlumočit bez přenosné tlumočnické techniky nejvýše pro dvě osoby, netlumočit šeptem, ale polohlasem a mít u sebe tekutiny. Pokud klient nedává pozor, má se tlumočnick zeptat, zdali má dále tlumočit. Na závěr Stahl radí, že pokud je to možné, má se tlumočnick šušotáži vyhnout.

Svým článkem o šušotáži a simultánním tlumočení bez kabiny se Robert Neal Baxter (2016) rovněž snaží upozornit na nedostatečný zájem, který je tomuto fenoménu věnován. Tyto druhy tlumočení označuje za „okrajové a nekonvenční“². Baxter tvrdí, že se šušotáž využívá jak na neprofesionálních akcích, které nedisponují vysokým rozpočtem, tak i ve velkých mezinárodních organizacích (např. Evropská komise, Evropský parlament, Organizace spojených národů), které označují šušotáž za jeden z hlavních typů konferenčního tlumočení. Baxter rovněž rozlišuje mezi šušotáží bez technického vybavení a s ním, pod pojmem simultánní tlumočení bez kabiny

¹ Pokud není uvedeno jinak, všechny překlady jsou autorčiny.

² „marginal and unorthodox“

rozumí šušotáž s technikou se sluchátky pro tlumočníka. Baxter považuje šušotáž za druh rovný tlumočení simultánnímu a konsekutivnímu.

Tématu šušotáže bylo věnováno i několik závěrečných prací. Na FTSK Univerzity Johannese Gutenberga v Mohuči se sídlem v Germersheimu vznikla pod vedením Dörte Andresové diplomová práce Yevgeniyy Movchunové s názvem *Flüsterdolmetschen* (Šušotáž) (Movchun 2014). Movchunová popisuje vývoj simultánního tlumočení, tedy od šušotáže k budování tlumočnických kabin. Dále porovnává organizační, kognitivní a psychologické faktory šušotáže oproti simultánnímu tlumočení v kabině a aplikuje šušotáž na model úsilí Daniela Gila. Movchunová v práci představuje výsledky svého dotazníkového šetření mezi 62 konferenčními tlumočníky, kteří působí v zemích Evropské unie a kteří v dotaznících vyjadřovali své názory a zkušenosti se šušotáží. Movchunová došla k závěru, že ačkoliv není šušotáž mezi tlumočníky velmi oblíbená, mimo jiné z toho důvodu, že pracovní podmínky nejsou většinou optimální, je často využívaným druhem tlumočení. V závěru práce se Movchunová věnuje didaktice tlumočení a navrhuje několik cvičení, pomocí kterých by se studenti na šušotáž v praxi lépe připravili (více viz Kapitola 2.3, str. 23). Zároveň apeluje na to, že je třeba studenty naučit, aby si v profesním životě uměli prosadit optimální pracovní podmínky.

Na Movchunovou navázala v Germersheimu pod stejným vedením Melanie Stadelmannová prací *Flüsterdolmetschen: Besonderheiten und Herausforderungen* (Šušotáž: zvláštnosti a výzvy) (Stadelmann 2016), ve které aplikovala model simultánního tlumočení podle Moser-Mercerové na šušotáž. Pro účely své diplomové práce provedla se čtyřmi studenty tlumočnickví experiment, při kterém studenti tlumočili v rámci simulované konference část projevu nejprve šušotáží a poté v kabině. Stadelmannová analyzovala strategie, které studenti při tlumočení použili, a také to, jak se lišily v závislosti na typu tlumočení. Obzvláště se zaměřila na generalizaci, segmentaci, monitoring a práci s dekaláží. Stadelmannová neobjevila velké rozdíly mezi používáním těchto strategií, ale zjistila, že jsou tyto strategie při užití v kabině úspěšnější než při šušotáži. Rovněž se věnovala šušotáži z didaktického pohledu a jejímu začlenění do studijních plánů, což je z pohledu autorky nezbytné (viz Kapitola 2.3, str. 23).

Další diplomovou prací s názvem *Die Praxis des Flüsterdolmetschens: eine qualitative und quantitative Studie* (Praxe šušotáže: kvalitativní a kvantitativní studie)

napsala Silvia Pannová pod vedením Franze Pöchhackerera na Centru translologie Vídeňské univerzity (Panna 2017). Ve své práci shrnuje publikovanou literaturu o šušotáži, opírá se především o Stahla (2010). V empirické části vedla Pannová se čtyřmi profesionálními tlumočnickými rozhovory o šušotáži, ptala se na četnost využití šušotáže, typ šušotáže, umístění tlumočnicka, strategie tlumočnicků, délku tlumočení a směr tlumočení (do mateřského/cizího jazyka). Na základě obdržených odpovědí formulovala otázky dotazníku, který vyplňovali italští tlumočnicki. Otázky opět směřovaly na četnost využití šušotáže, typ šušotáže, umístění tlumočnicka, potíže spojené se šušotáží, délku tlumočení a strategie. Pannová došla k závěru, že i když šušotáž tvoří pouze zhruba 15 % zakázek respondentů, přičemž tlumočnicki tlumočí výrazně častěji bez mobilní tlumočnické techniky než s ní, poptávka po ní neklesá. Pannová rovněž zjistila, že se názory tlumočnicků na šušotáž (např. na náročnost, srovnání s jinými druhy tlumočení) velmi liší, což zdůvodňuje tím, že podmínky při šušotáži nejsou tak upraveny, jako je tomu u kabinového tlumočení.

V českém prostředí upozornil na šušotáž Jaroslav Špirk (2014) v příspěvku *Metodika a didaktika simultánního tlumočení šeptem neboli šušotáž*. Špirk pojednává především o ztížených akustických podmínkách a o šušotáži ve spojitosti s komunitním tlumočením (více viz Kapitola 2.3, str. 22).

Velmi prakticky zaměřený článek o šušotáži s názvem *Šušotáž – návod na přežití*, který je založený na vlastních zkušenostech, napsala Ina Maertens (2018). V něm upozorňuje tlumočnicki na zakázky, které zahrnují šušotáž, a všechny potíže, které jsou s tímto druhem tlumočení spojeny. Porovnává mezi sebou tlumočení v kabině a šušotáž a nabízí praktické rady, jak zadavateli argumentovat, že šušotáž nemusí být pro danou příležitost vhodným druhem tlumočení, či jak při šušotáži i přes ztížené podmínky zaručit nejvyšší kvalitu tlumočnického výkonu, profesionální přístup a zároveň psychickou pohodu samotného tlumočnicka. Pojednává jak o šušotáži s přenosnou tlumočnickou technikou, tak bez ní. Nabízí rady nejen k samotnému tlumočení, tedy pojednává například o tlumočnických strategiích, ale vyjadřuje se i k umístění tlumočnicka, osobním potřebám (tekutiny, hlasivky, přestávky, blok apod.) a přípravě na tlumočení (např. přístup k dokumentům, jednání se zadavatelem a posluchačem).

2.2 Vývoj a typy simultánního tlumočení s přihlédnutím na šušotáž

Tlumočení, stejně jako potřeba dorozumět se, existuje již tisíce let. Jedná se o nejstarší formu zprostředkované jazykové komunikace, protože písmo bylo vynalezeno až mnohem později (Čeňková 2008: 13). První zprávy o tlumočení pocházejí z Egypta z doby asi 3000 let před naším letopočtem. I když neexistují prameny, které by to doložily, s největší pravděpodobností se šušotáž užívala paralelně s konsektivním tlumočením již od pradávna (Pöchhacker 1998: 301, Stahl 2010).

Samotný vznik profesionálního konferenčního tlumočení se však datuje až do 20. století. Na mírové konferenci v Saint-Germain v roce 1919 bylo použito konsektivní tlumočení, ale okrajově také šušotáž, například ve výborech. Tlumočnické ještě neměl k dispozici žádnou tlumočnickou techniku, a tak v případě šušotáže seděl vedle osoby, která jeho služby vyžadovala, a simultánně šeptal projev v cílovém jazyce. Stephen Bonsal, osobní tlumočnický prezident Spojených států amerických Woodrowa Wilsona během mírové konference, tvrdil, že šušotáž byla nejnáročnější úkol z celé konference. Ani Bonsal, ani Arthur Hugh Frazier, který na konferenci rovněž tlumočil, netlumočili šepem rádi, a dokonce se snažili šušotáží vyhýbat, protože byla intenzivnější a náročnější než konsektivní tlumočení. Bonsal se dokonce snažil Wilsona přemluvit, aby nemusel tlumočit simultánně celý projev, ale aby předal jen shrnutí, nicméně prezident si přál doslovný převod (Baigorri Jalón 2014: 40, 47-48). Doloženo je například také občasné užití šušotáže na zasedáních Společnosti národů pro ty účastníky, kteří nechtěli čekat na oficiální, konsektivní, přetlumočení (Baigorri Jalón 2014: 112).

Simultánní tlumočení jako jeden z hlavních druhů tlumočení na konferenci se začalo testovat až na konci 20. let minulého století. S vytvořením prvního tlumočnického zařízení jsou spojováni Edward Filene, Gordon Finlay a Thomas Watson, vedoucí společnosti IBM, kteří vyvinuli aparaturu Filene-Finlay-IBM. Jednalo se o přenosné tlumočnické zařízení, kdy řečník a tlumočnické mluvili do mikrofonu a posluchači měli sluchátka a možnost přepojit se na libovolný kanál. Mohli tak poslouchat buď původní projev nebo přetlumočenou verzi v různých cílových jazycích. Tuto tlumočnickou aparaturu využila Mezinárodní organizace práce, která do té doby využívala konsektivní tlumočení a šušotáž, poprvé v roce 1927 na konferenci v Ženevě. Je třeba dodat, že obsluhování zařízení bylo velmi složité a objevovalo se

mnoho technických problémů. V roce 1930 bylo na Světové energetické konferenci v Berlíně použito další tlumočnické zařízení, které vyvinuli Siemens a Haske (Čeňková 2008: 16-17).

Simultánní tlumočení s technikou se objevilo ještě na několika dalších konferencích, ale skutečný rozkvět nastal až po druhé světové válce. Přispěl k tomu Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku a procesy v Tokiu. Na norimberském procesu, který zasedal mezi lety 1945 a 1946, se tlumočilo simultánně mezi čtyřmi jazyky – němčinou, angličtinou, francouzštinou a ruštinou. Tlumočníci pracovali v kabinách v soudní síni. I přesto, že bylo tlumočnické zařízení velmi poruchové a že tlumočníci nebyli na takový druh tlumočení odborně vyškoleni, mělo simultánní tlumočení velký úspěch, protože především šetřilo čas (Čeňková 2008: 17-19).

K dalšímu rozvoji simultánního kabinového tlumočení přispěla Organizace spojených národů, která ho využívala na zasedáních Valného shromáždění a dalších orgánů. Přesto panoval proti tomuto typu tlumočení až do roku 1949 odpor, a to především ze strany starších tlumočnicků, kteří byli zvyklí tlumočit konsekutivně. I v Radě bezpečnosti se tlumočilo až do sedmdesátých let konsekutivně, protože to bylo považováno za spolehlivější typ tlumočení. Od padesátých let však simultánní kabinové tlumočení získává stále větší oblibu a stává se častějším druhem tlumočení na mezinárodních konferencích a jednáních. I tlumočnická technika byla v té době již mnohem kvalitnější než během procesu v Norimberku (Kurz 1996: 26-27).

Dnes je simultánní kabinové tlumočení nejrozšířenějším druhem konferenčního tlumočení, a to především na konferencích a v mezinárodních organizacích a institucích. Vývojem prošly rovněž tlumočnické kabiny, které musí odpovídat mezinárodním normám ISO (Čeňková 2008: 20). Simultánní tlumočení mimo kabinu, tedy šušotáž, je již delší dobu v pozadí, ale přesto se stále využívá.

Tlumočení lze definovat mnoha způsoby. Podle Otta Kadeho (1968: 35) je to „translace jednou (zpravidla ústně) předneseného textu ve výchozím jazyce do textu v cílovém jazyce, který lze z časových důvodů těžko kontrolovat a pouze omezeně opravovat“³. Obecně rozlišujeme mezi konsekutivním (neboli následným) tlumočením a simultánním (neboli souběžným) tlumočením (Čeňková 2008: 23). V prvním případě

³ „Unter Dolmetschen verstehen wir die Translation eines einmalig (in der Regel mündlich) dargebotenen Textes der Ausgangssprache in einen wegen Zeitmangels kaum kontrollierbaren und nur begrenzt korrigierbaren Text der Zielsprache.“

začne tlumočnický převádět projev do cílového jazyka až poté, co řečník dokončil svůj projev či jeho část, v druhém případě mluví tlumočnický zároveň s řečníkem. Dále existuje také tlumočení z listu, kdy „tlumočnický obdrží text originálu a jeho úkolem je převést tento text v časové bezprostřednosti, plyně a v tempu obvyklého ústního projevu do cílového jazyka“ (Čeňková 2008: 27). V praxi rovněž najdeme kombinace konsektivního a simultánního tlumočení, ale o těchto druhích tlumočení předkládaná práce nepojednává.

Naším cílem je simultánní tlumočení, a to konkrétně šušotáž. Šušotáž neboli tlumočení šeptem je specifický typ simultánního tlumočení, při kterém se tlumočnický nachází vedle svého klienta⁴ nebo těsně za ním a šeptem mu souběžně tlumočí (Čeňková 2008: 26). Rozlišujeme mezi šušotáží s využitím přenosné tlumočnické techniky, takzvaného šeptacího zařízení neboli šeptáku, a šušotáží bez využití techniky. Při šušotáži s technikou má tlumočnický mikrofon (v některých případech i sluchátka, přes která přijímá výchozí projev) a účastníci přenosné staničky se sluchátky, jejichž prostřednictvím poslouchají tlumočení souběžně s originálním projevem (Čeňková 2008: 26).

Je-li (nejen) mezi laiky řeč o simultánním tlumočení, má většina na mysli kabinové simultánní tlumočení. Jedná se o tlumočení pomocí technické aparatury, tedy tlumočnické kabiny. Tlumočnický má sluchátka, přes která přijímá originální projev, a mikrofon, do kterého tlumočí projev v cílovém jazyce. Zpravidla jsou v jedné kabině dva tlumočnický (v institucích Evropské unie tři a více), kteří se střídají a navzájem si pomáhají (Čeňková 2008: 25). Jelikož je kabinové tlumočení nejznámějším a pravděpodobně nejobvyklejším typem simultánního tlumočení, je pojem „simultánní tlumočení“ často chápán jako synonymum kabinového tlumočení (Pöschhacker 2016: 19-20). Předkládaná práce však tyto pojmy striktně rozlišuje⁵.

Existuje více typů šušotáže. Obecně se rozlišuje mezi šušotáží s mobilní tlumočnickou technikou a bez techniky. Z hlediska akustických podmínek je pro

⁴ „Klientem“ označujeme v této práci posluchače, který potřebuje služby tlumočnický, přičemž nezáleží na tom, kdo je zadavatelem dané tlumočnické zakázky.

⁵ Pojednáváme-li v této práci o simultánním tlumočení, máme na mysli aspekt souběžnosti tlumočení s přednášeným výchozím projevem. Simultánní tlumočení vykonávané v kabině označujeme pojmem „kabinové tlumočení“ či „tlumočení v kabině“. Simultánní tlumočení mimo kabinu nazýváme jako „šušotáž“ nebo „tlumočení šeptem“. To dělíme na „šušotáž s (mobilní/přenosnou) technikou“, kdy máme na mysli využití přenosné techniky pro šušotáž, tzv. šeptákové soupravy, ne využití kabin, a na „šušotáž bez (mobilní/přenosné) techniky“.

tlumočníka nejlepší, když má šeptákovou soupravu i se sluchátky, přes která přijímá výchozí projev a může si nastavit jeho hlasitost. V tomto případě není omezen počet posluchačů, protože mají bezdrátové staničky se sluchátky, přes která poslouchají přetlumočený projev. V tomto případě tolik nezáleží na umístění tlumočníka. Většinou si tedy sedá v místnosti daleko od účastníků, aby svým projevem rušil účastníky co nejméně. Přesto však – jako u všech druhů tlumočení a typů šušotáže – platí, že tlumočnick musí mít výhled na řečníka a nejlépe i publikum (srov. Anderson 1994: 103). Pro správné porozumění projevu jsou důležité mimika a gestika řečníka, které tlumočnickovi pomohou s porozuměním i tehdy, pokud špatně slyšel (Stahl 2010).

Složitější je situace, kdy má tlumočnick šeptákovou soupravu, ale nedisponuje sluchátky. V těchto případech stojí před rozhodnutím, zdali se posadit či postavit blíže k řečnickovi a zajistit si tak co nejlepší podmínky pro recepci výchozího projevu, či být od účastníků dále a méně je rušit. Výhodou obou typů s mobilní technikou je to, že tlumočnick není vázaný na klienta. Nemusí se nacházet v jeho bezprostřední blízkosti a tolik se starat o to, aby byl opravdu slyšet, protože klient si může nastavit na staničce hlasitost. Při šušotáži s mobilní technikou není navíc omezen počet posluchačů.

Při šušotáži bez techniky je tlumočnick vázán velmi úzce na klienta, respektive klient na tlumočnicka. Tlumočnick se nachází v bezprostřední blízkosti posluchače a kromě samotného tlumočení musí dávat pozor na to, aby ho klient slyšel a rozuměl mu, ale zároveň aby co nejméně rušil ostatní účastníky. Názor odborníků na maximální počet posluchačů při šušotáži se liší. Například Eva Panethová (Paneth 2002: 39) uvádí jednoho posluchače, Roderick Jones (2002: 5) nejvýše dva, Viera Makarová (2004: 13) pojednává až o třech klientech a Sylvia Kalinová (Kalina 2002: 31) mluví neurčitě o „malé skupině posluchačů“. Platí přímá úměra, že čím více příjemců tlumočení při šušotáži bez techniky, tím je práce tlumočnicka složitější.

2.3 Obecná specifika šušotáže a její využití

Pojem šušotáž pochází z francouzského *chuchoter*, což znamená šeptat. V angličtině se používá obdobně jako v češtině pojem *chuchotage* nebo *whispered interpreting*, v němčině je zavedený pojem *Flüsterdolmetschen*. Pojem šušotáž i celá řada definic (srov. Makarová 2004, Čeňková 2008) však podávají o tomto druhu tlumočení mylný dojem, protože se šušotáž většinou neprovádí šeptem, ale polohlasem či tišším hlasem (Pöchhacker 2016: 19).

O šušotáži se literatura zmiňuje málo a často spíše negativně. Kalinová (Kalina 1998: 27) tvrdí, že šušotáž je často ztížené simultánní tlumočení, protože k již samotné náročnosti simultánního tlumočení připadají jak horší podmínky pro porozumění výchozímu projevu, tak i horší podmínky pro produkci projevu v cílovém jazyce. Wladimir Kutz (2002: 185) označuje šušotáž za málo oblíbený druh tlumočení.

Šušotáž považuje většina odborníků za typ simultánního tlumočení (srov. Kalina 1998, Alexieva 2002, Makarová 2004, Čeňková 2008, Pöchhacker 2016), avšak jsou i jiné názory. Podle Roberta Neala Baxtera (2016: 68) si šušotáž zaslouží být na stejné úrovni jako konsektivní a simultánní tlumočení. Odůvodňuje to velkým množstvím specifíků šušotáže, mezi nimiž vyzdvihuje umístění tlumočnicka v publiku. Některé definice simultánního tlumočení šušotáž dokonce vylučují, například Hella Kirchhoffová jej popisuje následovně: „Při simultánním tlumočení přijímá tlumočnick prostřednictvím technického zařízení zprávu mluvčího ve výchozím jazyce po segmentech, zpracuje ji a okamžitě a souvisle ji předá v cílovém jazyce příjemci.“⁶ (Kirchhoff 2002: 111). Kalinová (Kalina 2002: 31), podobně jako Margareta Bowenová (Bowen 1998a: 44), označuje šušotáž za předchůdkyni simultánního tlumočení.

Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC) se vyjadřuje k šušotáži ve svém etickém kodexu následovně: „S ohledem na zajištění nejvyšší kvality tlumočení, členové asociace: [...] nesmí souhlasit se zajišťováním simultánního tlumočení mimo kabinu nebo tlumočení šeptem, pokud ho neprovází mimořádné okolnosti a kvalita tlumočení tím tedy není narušena.“⁷

Šušotáž se využívá v těch případech, kdy je vhodné využít simultánní tlumočení, které šetří čas všech účastníků a umožňuje bezprostředně reagovat na výpovědi a emoce ostatních, a zároveň kdy není možné, nebo není vůle zadavatele, využít tlumočnické kabiny. A to jednak z finančních důvodů, protože instalace kabin je nákladná, a navíc je v případě kabinového tlumočení zvykem zajistit a zaplatit druhého tlumočnicka, aby se tlumočníci střídali, případně i technika pro obsluhu zařízení. Při

⁶ „In simultaneous interpreting (SI) the interpreter, using technical equipment, perceives a sender's source language (SL) message in segments, processes it and renders it immediately and continuously in the target language (TL) for a receiver.“

⁷ „With a view to ensuring the best quality interpretation, members of the Association: [...] shall not agree to undertake either simultaneous interpretation without a booth or whispered interpretation unless the circumstances are exceptional and the quality of interpretation work is not thereby impaired.“ Dostupné z: <https://aiic.net/page/6724/code-of-professional-ethics-2018-version/lang/1> [cit. 10.04.2019]

šušotáži však tlumočnické často tlumočí sám, i když se jedná o delší časový úsek (Stahl 2010, Maertens 2018: 29). Dále je to z prostorových důvodů, kdy například velikost místnosti neumožňuje instalaci kabin, nebo ze samotné povahy akce, například když se účastníci pohybují.

Šušotáž se často využívá při (turistických) prohlídkách, diplomatických návštěvách a v komunitním, soudním a někdy i v konferenčním tlumočení. Při prohlídkách je šušotáž vhodná zejména z toho důvodu, že tlumočnické musí být velmi mobilní. U diplomatických setkání se využívá především konsekutivní tlumočení a právě šušotáž. Tlumočnické stojí v bezprostřední blízkosti státníka, nejčastěji za ním, a simultánně mu tlumočí do ucha. Je zvykem, že má každá strana vlastního tlumočnické (Grünberg 1998: 317).

Specifické využití šušotáže je v komunitním tlumočení. Komunitní tlumočení označuje tlumočnické služby pro osoby, které nerozumí jazyku hostitelské země, případně nerozumí dostatečně, a které většinou pocházejí z jiné kultury než většina obyvatel hostitelské země. Při komunitním tlumočení se tlumočí především v institucích a sociálních zařízeních, tedy ve škole, na policejní stanici, v nemocnici, na azylovém úřadě apod. Klienty jsou nejčastěji migranti, uprchlíci a žadatelé o azyl. Na rozdíl od konferenčních tlumočnické musí komunitní tlumočnické častěji zprostředkovávat kulturní rozdíly (Pöllabauer 2002: 287). V důsledku rozvoje komunitního tlumočení v posledních letech navrhuje Franz Pöchhacker (2016: 215) více se soustředit i na dříve opomíjené typy tlumočení, jako je tlumočení po telefonu, tlumočení z listu a právě i šušotáž.

Šušotáž, případně šušotáž v kombinaci s konsekutivním tlumočením, se často využívá v komunitním a soudním tlumočení, obzvláště v oblasti psychiatrie, psychoterapie a řečové terapie (Pöllabauer 2002: 293). Kromě šušotáže se v soudním tlumočení využívá především konsekutivní tlumočení a tlumočení z listu, přičemž šušotáž využívá tlumočnické převážně pro tlumočení obžalovanému (Driesen 2002: 304, Jakobsen 2012: 218).

Šušotáž se někdy využívá také v konferenčním tlumočení, a to například u malých jazyků, jako je čeština, nebo když je tlumočení potřeba jen pro velmi malý počet účastníků (Alexieva 2002: 222). V institucích Evropské unie se šušotáž využívá zřídka, ale přesto tuto dovednost Generální ředitelství pro tlumočení i tlumočnické služba Evropského parlamentu od svých tlumočnické vyžadují (Hoheisel 2002: 254).

Zřídka se šušotáž využívá i v médiích, například když v talk show vystupuje prominentní zahraniční host. Jinak médiím spíše dominuje simultánní kabinové tlumočení, například při tlumočení projevů či tiskových prohlášení (Kurz 1998: 311).

Názory odborníků na začátečníky tlumočící šepem se různí. Podle Makarové (2004: 14) tlumočí začátečníci lépe šepem než konsektivně, protože nemusí tolik namáhat paměť. Tomu odporuje Stahl (2010), který tvrdí, že zatížení pracovní paměti je při šušotáži enormní. Někteří tlumočníci upozorňují na nutnost výuky šušotáže a práce se šeptákovou soupravou (Kutz 2002: 193, Špirk 2014: 221, Baxter 2016: 68).

Navrhovaná cvičení pro nácvik šušotáže obsahují diplomové práce Movchunové a Stadelmannové (Movchun 2014: 49-55, Stadelmann 2016: 56-61). Obě navrhují pro nácvik tlumočení používat i nahrávky, které obsahují šumy, aby si na ně studenti zvykli již během studia. Také použít během tlumočení blikající světlo, aby se tlumočníci naučili odpoutat se od okolních rušivých vlivů a soustředit se na projev. Další možnost představují cvičení s vynechanými úseky v textu, které musí studenti doplnit na základě kontextu, nebo cvičení, při kterých mají studenti za úkol shrnout nejdůležitější výpovědi textu a naučit se tak odhalit v textu redundantní úseky. Doporučuje se také nacvičovat tlumočení mimo výukové prostory, například v muzeu či galerii, kde je určitá hladina šumu. Další cvičení doporučuje, aby se studenti stylizovali do různých rolí a simulovali reálnou komunikační interakci. V neposlední řadě jsou důležitá také cvičení na zvládnání stresu, protože tlumočnick se při šušotáži nachází v publiku a není izolován v kabině, takže je jeho hladina stresu často vyšší. Při jednom z těchto cvičení se má tlumočnick postavit při tlumočení na židli, aby si zvykl na to, že ho ostatní pozorují. Nebo by měli studenti nosit příležitostně i ve výuce formální oblečení, ve kterém budou později tlumočit v praxi, aby si na to zvykli.

2.4 Pracovní podmínky

2.4.1 Umístění tlumočnicka

Jak upozorňuje Jones (2002: 68), je na tlumočnickovi, aby si zajistil optimální pracovní podmínky pro výkon své práce. A to může znamenat i porušení protokolu, když například bude chtít změnit zasedací pořádek, aby zaručil, že uslyší řečnicka, nebo aby co nejméně rušil ostatní účastníky. Pro tlumočení je stěžejní slyšet řečnicka, protože co tlumočnick neslyší, to nemůže přetlumočit. Tento faktor je při šušotáži obzvláště

důležitý, protože tlumočnick neslyší výchozí projev přes sluchátka (až na vybrané případy), ani se nenachází v izolované kabině, ale je mezi účastníky a je závislý na hlasitosti projevu, svém umístění a šumech v okolí.

Právě rušivé zvuky jsou největší nevýhodou absence kabiny, protože ovlivňují jak tlumočnickovu recepci projevu ve výchozím jazyce, tak i klientovu recepci projevu v cílovém jazyce. Hluk může být způsoben jak okolím (např. projíždějící auta při turistické prohlídce, provozní hluk při průchodu výrobní halou, hluk na ulici při otevřeném oknu), tak ostatními účastníky (např. hledání v tištěných podkladech, kašláním, zvonění telefonu, rozhovory mezi účastníky během projevu) či přítomností druhého tlumočnicka v místnosti, který tlumočí šeptem do jiného jazyka. V případě venkovního tlumočení nesmíme zapomenout na povětrnostní podmínky (Kalina 1998: 27, Stahl 2010).

Jedním z hlavních rysů šušotáže je přítomnost tlumočnicka mezi účastníky. V tomto ohledu se šušotáž podobá konsektivnímu tlumočení (Alexieva 2002: 220, Baxter 2016: 68). Ale tento faktor může být pro některé tlumočnicky a určité situace i výhodou, protože jim jejich pozice umožní lépe se vcítit do atmosféry.

V případě šušotáže bez mobilní techniky se musí tlumočnick nacházet co nejbližší posluchači, nejčastěji tedy sedí či stojí vedle klienta nebo za ním, a tak se stává, že tlumočnick narušuje osobní zónu klienta. Podle Bistry Alexievové čítá vzdálenost mezi tlumočnickem a posluchačem při šušotáži zhruba 45 až 75 centimetrů⁸, což je menší vzdálenost než obvyklá vzdálenost mezi řečnickem a posluchačem (Alexieva 2002: 223).

U šušotáže s mobilní technikou (bez sluchátek) má tlumočnick tu výhodu, že se může pohybovat, aby si zajistil co nejlepší akustický příjem. To je vhodné zejména tehdy, když se řečnicki střídají a každý z nich se nachází v jiné části místnosti, například když každý sedí na jiné straně stolu ve tvaru písmene U (Maertens 2018: 29).

Problematické je tlumočení u jídla, například u slavnostní večeře. I když bývá zvykem, že se večeře objednává i pro tlumočnicka, lze předpokládat, že kvůli tlumočení nebude moci povečeřet. Navíc se může při oficiálních příležitostech stát, že tlumočnick bude usazen ne ke stolu, ale za členy delegace, a tak dojde ke ztížení porozumění řečnickovi (Grünberg 1998: 317).

⁸ Alexievová uvádí 18-30 palců.

2.4.2 Akustické podmínky

S umístěním tlumočnicka přímo souvisí akustické podmínky, které jsou pro jeho práci klíčové. Základem je, aby řečník o tlumočnickovi věděl. Nejen proto, aby přizpůsobil svůj projev tomu, že bude tlumočen (např. aby přizpůsobil tempo nebo aby nemluvílo více řečníků současně) (Makarová 2004: 13), ale také proto, aby ho tlumočnick slyšel (např. pokud mluví řečník do mikrofону, musí do něj mluvit celou dobu). Recepce výchozího projevu při šušotáži ovlivňuje také to, že je tlumočnick rušen vlastním hlasem.

Pojednává-li literatura o šušotáži, často je v ní zmínka o tlumočnickových hlasivkách. Zatímco jsou tlumočnické kabiny konstruovány tak, aby v nich tlumočnick mohl mluvit normální hlasitostí, a při konsektivním tlumočení je většinou žádané, aby přetlumočený projev slyšelo více posluchačů, tedy aby byl přednesen nahlas, musí tlumočnick při šušotáži pracovat s hlasitostí velice opatrně. Proto znamená šušotáž „tlumočení šeptem“. Přesto však tlumočnicki většinou šeptem netlumočí, a to jednak z toho důvodu, že by hrozilo, že by posluchač přetlumočený projev šeptem neslyšel, a jednak proto, že šepot namáhá hlasivky (Makarová 2004: 14, Stahl 2010), Kalinová dokonce tvrdí, že šepot hlasivky poškozují (Kalina 1998: 27). Z toho důvodu také hrozí, že tlumočnickovi dříve vyschne v ústech (Makarová 2004: 14). Proto se doporučuje, aby měl u sebe tekutiny, i když to nemusí být vždy proveditelné (Stahl 2010).

Aby podal tlumočnick kvalitní výkon, může být rovněž důležité, kde se nachází, jestli za klientem nebo po jeho pravé či levé straně. Podle výzkumu Silvie Lambertové (Lambert 1994) hraje roli, kterým uchem poslouchají tlumočnicki výchozí projev (tedy hlavně při kabinovém tlumočení, kdy mají tlumočnicki sluchátka, ale často poslouchají výchozí projev pouze jedním uchem). Lambertová zjistila, že tlumočnicki, kteří píšou pravou rukou, tedy většina populace, dělají mnohem méně chyb, když poslouchají výchozí projev levým uchem, tedy přes pravou hemisféru, než když poslouchají projev pravým uchem nebo oběma ušima zároveň. Obecně se dá říct, že tlumočnicki dělají méně chyb, když poslouchají výchozí projev pouze jedním uchem. Druhé ucho používají tlumočnicki na monitoring vlastního projevu (Lambert 1994: 324-325). Závěry Lambertové lze aplikovat i na šušotáž. U šušotáže bez sluchátek poslouchá tlumočnick výchozí projev oběma ušima zároveň a může nejvýše v některých případech ovlivnit, kterým uchem bude poslouchat více, tedy na kterou stranu k řečníkovi se umístí. Tento

faktor ovlivňuje možnost monitoringu vlastního projevu a s tím související případné množství chyb.

2.4.3 Vztah mezi tlumočnickem a ostatními účastníky

Ze všech účastníků komunikační interakce je pro tlumočnicka nejdůležitější řečník a posluchač přetlumočeného projevu. Obzvláště v situacích, kdy je účastníků málo nebo kdy je projev určen pouze pro osobu, která zároveň potřebuje tlumočení, se může stát, že šušotáž bude řečníkovi vadit. Toto je častým případem v komunitním tlumočení, kdy řečník není na šušotáž zvyklý a vadí mu, že ho tlumočnick akusticky ruší. Také se může stát, že účastníkům bude připadat konsektivní tlumočení přirozenější (Bowen 1998b: 320, Špirk 2014: 220).

U šušotáže hrají tlumočnickovy vlastnosti a například jeho věk, pohlaví, zkušenosti, etnická příslušnost apod. větší roli než u ostatních druhů tlumočení. A to z toho důvodu, že tlumočnick je v mnohem užším kontaktu s posluchačem. Podobně je tomu u komunitního tlumočení, kde hrají velkou roli kulturní faktory. Například pro muže z patriarchální společnosti může být nepřijatelné, aby mu tlumočila žena. Stejně tak může být pohlaví tlumočnicka důležité v medicínském prostředí (Alexieva 2002: 223, Pöllabauer 2002: 294).

Pro klienta je často důležité, aby mu byl tlumočnick sympatický. Je však třeba myslet na to, že zadavatel nemusí být zároveň posluchačem, pro kterého tlumočnick tlumočí. Může se tak stát, že klient není se šušotáží spokojen, protože mu tento druh tlumočení vadí, nebo že mu není sympatický tlumočnick, i když odvedl kvalitní výkon. Vztah mezi tlumočnickem a klientem má vliv na tlumočnickovu práci. Pokud není přítomnost posluchače tlumočnickovi příjemná, může mu to způsobovat dodatečný stres a odrazit se na kvalitě jeho výkonu. V opačném případě může mít tlumočnickovo umístění výhody. Tlumočnick může s klientem navázat kontakt. Je-li potřeba a zároveň i možnost, prostor a vhodná situace, může se tlumočnick klienta doptat na správnou terminologii, na vysvětlení problematiky apod. (Kalina 1998: 27). Tato možnost je při šušotáži i obráceně, pro klienta, například když něco přeslechl nebo když potřebuje něco dovysvětlit. Šušotáž toto na rozdíl od kabinového tlumočení umožňuje, i když se jedná spíše o okrajové situace hlavně v těch případech, kdy se tlumočnick s klientem už zná. Může se také stát, že klient nepotřebuje, aby mu tlumočnick přetlumočil celý projev, ale stačí mu pouze shrnutí celé výpovědi (Stahl 2010).

Stejně jako mají vliv vlastnosti tlumočnicka na klienta, má vliv osoba klienta na tlumočnicka. Oběma osobám navzájem mohou vadit například nepříjemné pachy, například když je někdo kuřák nebo když používá silný parfém. Tlumočnick musí brát při šušotáži ohled na to, když je posluchač nedoslýchavý nebo slyší hůře na jedno ucho, a přizpůsobit se tomu.

Umístění tlumočnicka mezi posluchači může mít pro některé tlumočnicky tu výhodu, že mohou vidět přímé dopady své práce. Podle mimiky klienta mohou rozpoznat, zdali rozumí, a například v případě dialogu okamžitě vidí, jestli došlo k úspěšné komunikaci. Toto může tlumočnickovi dodat pocit, že je opravdu užitečný a z tohoto hlediska může mít tlumočnick vyšší uspokojení z práce. U šušotáže má klient rovněž možnost tlumočnickovi osobně poděkovat.

Jsou zde však i nevýhody. Pokud je tlumočnick společně s posluchačem uprostřed dění, může mít na něho větší vliv téma a atmosféra komunikační situace. Jedná-li se například o nějaké citlivé téma (např. násilí, zneužívání) či neúspěšnou obchodní schůzku, může na tlumočnicka dopadnout takzvané zprostředkované trauma (Shlesinger 2015: 434-435). To vzniká následkem empatického zapojení do traumatických zážitků klienta či ostatních účastníků, kdy pracovník, nejčastěji lékař, zdravotní personál či terapeut, ale právě i tlumočnick traumatické zážitky klienta přemění ve vlastní vnitřní prožitek. Kromě zprostředkovaného stresu hrozí také to, že klient bude po tlumočnickovi žádat úkoly, které jsou nad rámec jeho práce, nebo že ostatní účastníci budou považovat tlumočnicka nesprávně za kolegu (Kalina 1998: 27) nebo že si klient bude chtít s tlumočnickem povídat. V posledním jmenovaném případě by měl tlumočnick reagovat vstřícně, ale profesionálně, protože ho vidí všichni ostatní účastníci (Maertens 2018: 29). Pro tlumočnicka je při šušotáži náročnější zachovat si neutralitu než u kabinového tlumočení (Shyianok 2018: 73-74).

I když se to nemusí jevit jako důležité, velkou roli hrají při šušotáži i ti účastníci, kteří tlumočení nepotřebují. Především je nutné zadavateli vysvětlit, že je bude tlumočnick svou prací pravděpodobně rušit, i když bude mluvit co nejtíšeji. Účastníci mohou způsobovat hluk nebo tlumočnickovi bránit ve výhledu na řečnicka, ale důležitý je i jejich přístup k tlumočnickovi. Může se stát, že budou tlumočnicka ignorovat, protože oni sami jeho služby nepotřebují (Stahl 2010) nebo mohou vůči němu vyjádřit negativní pocity (Makarová 2004: 14).

2.4.4 Osobní potřeby tlumočnicka a kognitivní faktory

K dosažení kvalitního výkonu tlumočnickovi pomůže duševní a psychická pohoda, tedy vhodné pracovní podmínky. Při šušotáži to nemusí být pravidlem. Kromě faktorů, o kterých jsme již pojednávali, jako například fyzická blízkost klienta, je třeba započítat také často nepohodlnou polohu při stání či sezení. Tlumočnick se musí často nahýbat, aby dobře slyšel a viděl řečníka a aby ho dobře slyšel posluchač. Také se k tlumočení mohou vázat další aktivity, jako přesuny chůzí, které mohou tlumočnickovi ztěžovat práci. Na druhou stranu je nutno zmínit, že ani kabinové tlumočení vždy neprobíhá v ideálních podmínkách, tlumočnick si někdy stěžují na nevyhovující velikost kabiny, vysokou teplotu, absenci klimatizace apod. (Baxter 2016: 62).

U šušotáže platí stejně jako u každého jiného tlumočení, že se tlumočnick musí předem připravit. Důležité jsou proto mimo jiné doprovodné materiály. Pokud si tlumočnicka objednává klient přímo pro sebe, a ne například organizátor konference, může mít tlumočnick ztížený přístup k jakýmkoliv dokumentům (Maertens 2018: 28). Zároveň platí, že na rozdíl od kabiny tlumočnick většinou nemůže během šušotáže používat doprovodné materiály, glosáře, slovníky a počítač. Vylučuje to buď protokol, nebo na to často není prostor, například když tlumočnick stojí nebo nemá před sebou stůl (Baxter 2016: 62). Přesto platí, že by tlumočnick měl mít u sebe blok, například pro ty případy, kdyby musel tlumočit konsekutivně a potřeboval by si udělat notaci. V těchto případech by měl tlumočnick počítat s tím, že mu do bloku uvidí klient, případně i další účastníci. Zároveň může být pro některé posluchače příjemné, když si tlumočnick zapisuje poznámky, například čísla a názvy, tak, aby je mohl přečíst i jeho klient (Paneth 2002: 39, Maertens 2018: 29).

Zatímco je zvykem, aby při kabinovém tlumočení byli tlumočnicki dva, někdy dokonce tři, a střídali se, při šušotáži tlumočnick často tlumočí déle než 30 minut bez střídání (Stahl 2010, Maertens 2018: 29). Když tlumočnick tlumočí déle než 30 minut, výrazně narůstá počet chyb v jeho projevu, aniž by si toho byl tlumočnick vědom. Tlumočnick není schopen realisticky ohodnotit svůj výkon, protože jsou jeho kognitivní schopnosti přetíženy. Také bylo prokázáno, že když tlumočnick pracuje nad své limity, je pro něho práce velmi stresující (Moser-Mercer & Künzli & Korac 1998: 60-61).

Kolega je pro tlumočnicka důležitý také proto, aby mu pomáhal. Tlumočnick v kabině, který právě netlumočí, rovněž poslouchá výchozí projev a zapisuje

tlumočícímu kolegovi například čísla a jména. Dále může hledat informace k projevu v podkladových dokumentech nebo na počítači. Tato výhoda při šušotáži většinou odpadá (Maertens 2018: 28, Stahl 2010).

Ztížené pracovní podmínky při šušotáži, především okolní hluk, ovlivňují tlumočnickovu koncentraci a schopnost monitoringu vlastního projevu (Baxter 2016: 63). Pokud je tlumočnickova procesní kapacita vyčerpána, není už schopen provádět opravy (Kirchhoff 2002: 117). Ztížená kvalita příjmu je navíc pro tlumočnicka stresující:

„Ztížená kvalita příjmu má dopad nejen na produkt samotného tlumočení, ale i na psychiku tlumočnicka. Zhoršený příjem totiž dlouhodobě více vyčerpává a zvyšuje hladinu stresu, tlumočnick si častěji není jist, že dobře slyšel, a tedy že správně tlumočí, což zase vyvolává pochybnosti o kvalitě služby, kterou poskytuje. Nedostává se tak radost z dobře odvedeného výkonu, klesá motivace k práci a narůstá frustrace z toho, že tlumočnick nemůže podat výkon, kterého je obvykle (za jiných podmínek) schopen.“ (Špirk 2014: 221)

Hluk jako stresující faktor potvrzuje i výzkum zabývající se stresem mezi tlumočnický (Cooper & Davies & Tung 1982: 104). Prostřednictvím dotazníkového šetření mezi konferenčními tlumočnický bylo zjištěno, že zdroje stresu v práci tlumočnicka pochází z pěti kategorií – zdroje týkající se prostředí, činnosti, organizace, řečnicka a dále osobní pocity. Pro šušotáž mají zvláštní význam především zdroje stresu týkající se prostředí. Například 81 % tlumočnicků uvedlo, že jim vadí nevhodné fyzické prostředí pro vykonávání jejich práce, a 75 % tlumočnicků vadí, když nemají výhled na řečnicka (Cooper & Davies & Tung 1982: 104). Mezi konkrétnějšími faktory způsobující stres byly dále uvedeny následující: ventilace, hluk, osvětlení, špatná akustika, nepohodlné sezení a to, jestli řečnicki používají či nepoužívají mikrofon (Cooper & Davies & Tung 1982: 97). I když se ve výzkumu tlumočnicki vyjadřovali především ke kabinovému tlumočení, můžeme některé faktory aplikovat i na šušotáž, především fyzické prostředí obecně, akustiku a pozici a polohu tlumočnicka.

3 Dotazníkové šetření

3.1 Metodologie dotazníkového šetření

Na základě shromážděných poznatků z teoretické části bychom chtěli zjistit, jak často, kde a za jakých podmínek se využívá šušotáž v České republice. Jelikož teorie pojednává převážně o nevýhodách šušotáže, stanovili jsme si jako dílčí cíl zjistit, zdali šušotáž nabízí i jiné výhody, než jsou výhody pro zadavatele (finanční a časová úspora – aspekt simultánnosti). Z těchto důvodů je součástí předkládané práce dotazníkové šetření, jehož cílem je zmapovat zkušenosti tlumočnicků se šušotáží. Dotazník je založen na sběru dat pomocí kvantitativní metody. Metodu dotazníkového šetření jsme zvolili proto, že chceme oslovit co největší počet tlumočnicků.

Vzhledem k tomu, že šušotáž představuje jen velmi málo probádanou oblast a že jsme při výběru metody vycházeli z toho, že v České republice ještě neproběhl žádný výzkum věnovaný tlumočení šeptem, byl zvolen explorativní výzkum (Hale & Napier 2013: 12). Přesto se náš výzkum opíral o diplomovou práci Movchunové (Movchun 2014) a Pannové (Panna 2017), které prováděly dotazníkové šetření o šušotáží mezi tlumočníky, kteří žijí v zemích Evropské unie, respektive s italskými tlumočníky.

Jako forma dotazování byl zvolen online dotazník, který nabízí mnoho výhod (Hale & Napier 2013: 74). Online dotazník se snadno vytváří a rozesílá respondentům, kteří ho mohou vyplnit kdykoliv a kdekoliv chtějí. Navíc ho následně nemusí vracet, a tak šetří čas a zároveň nehrozí, že by se dotazník ztratil. Služby na spravování online dotazníků také umožňují jednoduchý sběr a vyhodnocení dat. V neposlední řadě spočívá výhoda v tom, že tato forma dotazování není nákladná. Na druhou stranu mají online dotazníky nevýhodu v tom, že autor ztrácí kontrolu nad tím, kdo dotazník vyplní. A tak se může stát, že se dotazníkového šetření zúčastní někdo, kdo není cílovou skupinou, nebo že někdo vyplní dotazník vícekrát. Dále je rovněž možné, že oslovení účastníci zapomenou dotazník vyplnit.

Dotazník byl sestavován s tím cílem, aby umožnil získat co nejvíce dat, ale aby zároveň vyplnění trvalo nejvýše patnáct minut, což je podle Haleové a Napierové (Hale & Napier 2013: 55) nejvyšší optimální délka vyplňování. Pokud by trvalo vyplňování déle, tak by hrozilo, že respondenti nevyplní dotazník celý, nebo že budou od vyplňování zcela odrazeni (Chromý 2014: 10-11). Jelikož jsme chtěli získat co nejvyšší

počet respondentů a zároveň víme, že v České republice je jen omezené množství tlumočnicků, nechtěli jsme riskovat, že respondenti nebudou chtít dotazník vyplnit kvůli jeho délce. Proto byl dotazník koncipován tak, aby vyplnění trvalo pět až deset minut.

Při stanovování cíle minimálního počtu respondentů jsme vycházeli z jiných diplomových prací s dotazníky pro tlumočnický. Movchunová (Movchun 2014) pracovala s 62 dotazníky, Pannová (Panna 2017) získala 93 vyplněných dotazníků. V posledních letech bylo na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy obhájeno mnoho závěrečných prací, které zahrnovaly dotazníková šetření, například práce Hedviky Stoklasové (2017) a Markéty Jirkovské (2018). Stoklasová zkoumala mezi tlumočnický využití nových technologií a získala 149 odpovědí, Jirkovská se zabývala přístupem tlumočnicků k etickým kodexům a získala 54 odpovědí. Vzhledem k těmto počtům, specifikům jmenovaných dotazníkových šetření, cílové skupině našeho výzkumu (tlumočníci se zkušenostmi se šušotáží) a velikosti českého trhu, jsme stanovili vyžadovaný cíl minimálního počtu vyplněných dotazníků na 80.

Dotazník byl vytvořen pomocí nástroje Formuláře Google, který je volně dostupný. Umožňuje velmi jednoduše, i bez předchozích zkušeností, sestavit dotazník, který obsahuje různé typy otázek, je přehledný a graficky atraktivní pro vyplňování. Tento nástroj má již nastavené formátování dotazníku, takže lze měnit pouze barvu pozadí, případně dodat ilustrační obrázek nebo video. Pro naše účely byl tento nástroj vyhovující. Přes Formuláře Google lze snadno rozeslat odkaz na dotazník, a to prostřednictvím e-mailu, hypertextového odkazu nebo přes sociální sítě Facebook či Twitter. Zároveň tento nástroj automaticky shromažďuje sebraná data, ze kterých vytváří základní grafy, které lze importovat například do programu Microsoft Excel, kde se dají dále zpracovat. Rovněž umožňuje procházet jednotlivými vyplněnými dotazníky a například překontrolovat, zdali jsou logicky vyplněny, a případné nevhodné dotazníky smazat.

Před skutečným dotazováním bylo za účelem odhalení případných nedostatků provedeno pilotní dotazování (Hale & Napier 2013: 67). Tři osoby z cílové skupiny (pro účely pilotního dotazování tlumočníci, kteří mají zkušenosti se šušotáží i kabinovým tlumočením), které mají s tlumočením více než šest let zkušeností, byly požádány, aby vyplnily dotazník a zároveň uvedly, zdali jsou všechny otázky a nabízené možné odpovědi srozumitelné, jasné a opodstatněné. Na základě připomínek a vyplněných odpovědí byl dotazník upraven. Některé otázky, respektive

nabízené odpovědi, byly smazány, a to hlavně z toho důvodu, že by měly pravděpodobně nízkou vypovídající hodnotu (např. četnost tlumočení v kině a divadle, možnost mít při šušotáži blok). Některé možnosti byly naopak přidány (např. umístění tlumočnicka šikmo za klientem, tlumočení ve výrobním provozu) či přeformulovány. Hlavní změnou bylo rozdělení dotazníku na tři části, aby mohli otázky ohledně porovnávání šušotáže s kabinovým tlumočením zodpovídat jen ti tlumočníci, kteří mají zkušenost s tlumočením v kabině i z praxe. Také jsme přidali možnost napsání vlastního komentáře o šušotáži.

3.2 Struktura dotazníku

Dotazník se skládá ze tří částí a 26 otázek, z nichž se mnohé dělí na podotázky, takže čítá celkem 64 otázek. Ze základních 26 otázek je 22 uzavřených a jejich vyplnění je povinné. Čtyři otázky jsou otevřené a dobrovolné, přičemž tři z nich doplňují předchozí otázky a jedna je na konci dotazníku a je určena pro obecné komentáře respondentů k šušotáži. Dotazník obsahuje většinu uzavřených otázek z toho důvodu, aby vyplňování trvalo co nejkratší možný čas a aby se dala získaná data mezi sebou jednoduše porovnat (Chromý 2014: 14). U všech uzavřených otázek lze zvolit pouze jednu odpověď a většina z nich je škálového typu.

Dotazník obsahuje základní informace o důvodu a účelu výzkumu, jméno autorky, odhadovanou délku vyplnění dotazníku a poděkování za případnou spolupráci na výzkumu v případě vyplnění.

První část zahrnuje šest demografických otázek. Hlavním cílem těchto otázek je zjistit přibližný profil respondentů, hlavně co se týče četnosti tlumočení. Dotazník obsahuje relativně málo demografických otázek z toho důvodu, že jsme nepovažovali za příliš průkazné hledat vztah mezi využitím šušotáže a například členstvím v profesních organizacích, pracovními jazyky či jinými faktory, protože je český trh relativně malý. Zároveň bylo při sestavování celého dotazníku naším cílem najít rovnováhu mezi množstvím otázek a jejich vypovídající hodnotou. Poslední otázka první části dotazníku je filtrační a nepřipustí k vyplňování dalších otázek dotazníku ty respondenty, kteří označí, že mezi jejich zakázky nepatří šušotáž.

Prostřední část dotazníku je pro náš výzkum stěžejní a také nejdelší, čítá celkem 48 otázek. Tato část se věnuje zkušenostem tlumočnicků se šušotáží, četnosti využití jednotlivých typů šušotáže (bez techniky / s technikou), umístění tlumočnicka, délce

nasazení, příležitostem, při kterých se šušotáž využívá, pracovním podmínkám při šušotáži, potížím a výhodám šušotáže. Tato část je opět ukončena filtrační otázkou, která se zaměřuje na četnost práce v tlumočnické kabině. Respondentům, kteří v praxi nikdy netlumočí simultánně v kabině, se dotazník uzavře, a naopak těm, kteří tento druh tlumočení praktikují, se zpřístupní třetí část dotazníku.

Poslední část se skládá z deseti, především postojových, otázek, ve kterých respondenti porovnávají šušotáž s kabinovým tlumočením.

Jelikož jsme netušili, kolik znalostí teorie tlumočení budou mít naši respondenti, a pro zajištění, že všichni pochopí otázky stejně, vysvětlili jsme v dotazníku, co rozumíme pod pojmy šušotáž (= simultánní tlumočení mimo kabinu) a monitoring (= sledování vlastního výkonu a příp. opravování chyb).

Kompletní dotazník se nachází v Příloze 1, str. I.

3.3 Sběr dat

Dotazník byl určen tlumočnickům, kteří působí převážně na českém trhu (jelikož byl vytvořen pouze v češtině) a kteří mají zkušenosti se šušotáží a nejlépe i se simultánním kabinovým tlumočením, což však nebyla podmínka.

Vzhledem k tomu, že neznáme velikost populace, pro kterou je dotazník určen, nemohli jsme zvolit ani kvótní, ani účelový výběr, a tak jsme využili náhodný výběr a metodu sněhové koule (Chromý 2014: 32). Aby se dotazník dostal k co největšímu množství možných respondentů, byl publikován na Facebooku ve skupině Simultánní blekotání, která sdružuje mnoho tlumočnicků z České republiky, a ve skupině Germanisti FF UPOL, mezi jejichž členy jsou i tlumočníci, kteří jsou nějakým způsobem vázáni na Katedru germanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Dále byly rozeslány absolventům Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, členům Jednoty tlumočnicků a překladatelů, Asociace konferenčních tlumočnicků a Komory soudních tlumočnicků České republiky, vyučujícím tlumočení na Ústavu translatologie, na Univerzitě Palackého v Olomouci, na Masarykově univerzitě a na Ostravské univerzitě a tlumočnickům, kteří pracují pro společnost Škoda Auto a.s. Respondenti byli požádáni, aby šířili dotazník mezi svými kolegy.

Určením těchto distribučních cest vyvstává otázka, zdali byl výběr opravdu náhodný a jestli respondenti reprezentovali české tlumočnický. Je pravděpodobné, že se ve vzorku nachází vyšší počet tlumočnicků, kteří se aktivně zajímají o svou profesi

a postavení tlumočnicka, a to z toho důvodu, že k vyplnění byli přizváni členové profesních tlumočnických organizací. Přesto však zastáváme názor, že tento způsob oslovování respondentů byl nejvhodnější, protože umožňoval oslovit mnoho osob. Navíc je třeba podotknout, že od tlumočnicků, kteří se aktivně zajímají o svou profesi, očekáváme, že se budou chtít zúčastnit našeho výzkumu spíše než ti, kteří se o svou profesi tolik nezajímají. I když hrozí, že právě uvědomělí tlumočníci častěji odmítnou zakázku, která zahrnuje šušotáž, a to například kvůli nevyhovujícím pracovním podmínkám (srov. Etický kodex AIIC – Kapitola 2.3, str. 21). Přesto jsme vycházeli z toho, že čím větší vzorek bude, tím lepší bude jeho shoda s populací (Chromý 2014: 32). Dotazování probíhalo od 11. března do 7. dubna 2019.

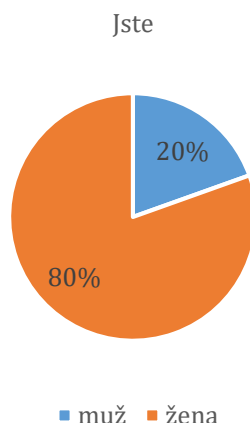
3.4 Analýza získaných dat z dotazníků

Celkem se nám podařilo získat 93 vyplněných dotazníků, ale šest dotazníků jsme museli smazat, protože jejich respondenti netlumočí šeptem, a tudíž nebyli připuštěni k vyplňování druhé a třetí části dotazníku. Pracovali jsme tedy s 87 vyplněnými dotazníky (dotazníky s vyplněnou první a druhou částí), respektive se 74 dotazníky (dotazníky se všemi vyplněnými částmi)⁹. Náš cíl minimálního počtu vyplněných dotazníků byl tedy splněn, i když jen mírně překročen. Vzhledem k vybrané metodě distribuce dotazníků nelze zjistit, jaká byla jejich návratnost, protože nevíme, ke kolika osobám se dotazník dostal. Všechny dotazníky jsme prošli a zkontrolovali, jestli jsou logicky vyplněné. Hledali jsme například odpovědi, ve kterých respondenti uvedli, že tlumočí šeptem vždy, jak bez techniky, tak s technikou, což není možné. Žádné takové dotazníky jsme neobjevili, takže jsme nemuseli žádné mazat.

Grafy se získanými daty z dotazníkového šetření zde uvádíme v mírně odlišném pořadí, než v jakém na otázky odpovídali respondenti v dotazníku. Je-li v dotazníku uvedeno nějaké téma dvakrát, nejprve v rámci šušotáže a pak v rámci srovnání šušotáže s kabinovým tlumočením, pak jsme umístili příslušné grafy bezprostředně za sebe.

⁹ Jednotlivé vyplněné dotazníky se nacházejí v archivu autorky.

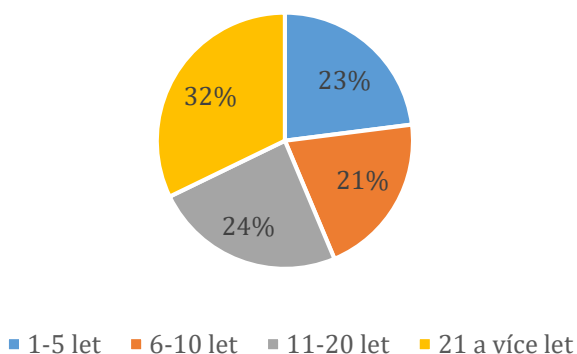
Graf 1 potvrzuje, že v jazykových službách pracuje více žen než mužů. Pouze pětina¹⁰ respondentů¹¹ našeho dotazníku jsou muži.

Graf 1: Pohlaví tlumočnicků

Z grafu 2 vyplývá, že máme relativně poměrně zastoupeny tlumočnický s různě dlouhou délkou praxe. Většina našich respondentů má s tlumočením dlouholeté zkušenosti. Konkrétně zhruba třetina tlumočí více než 21 let.

Jak dlouho se profesionálně věnujete tlumočení?

Graf 2: Délka tlumočnické praxe

Odpovědi ohledně absolvovaného studia tlumočnictví jsme museli trochu upravit. Jeden respondent uvedl, že vystudoval tlumočnictví, ale zároveň dodal, že Ústav translologie nedostudoval, takže jsme jeho odpověď změnili na „ne“. Na „ne“ jsme změnili také odpověď respondenta, který uvedl, že vystudoval tlumočnictví na Univerzitě Jana Amose Komenského, i když tato univerzita nenabízí studium tlumočnictví. Jeden respondent uvedl, že nevystudoval tlumočnictví, ale do doplňující

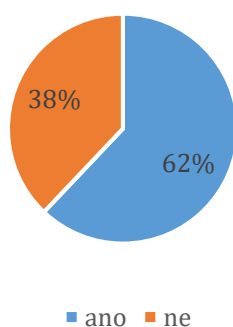
¹⁰ Všechny výsledky jsou zaokrouhleny na celá čísla.

¹¹ Není-li uvedeno jinak, užíváme pro osobu, která vyplnila dotazník, maskulinum „respondent“ či „tlumočnick“, i když se může jednat o ženu.

otázky vepsal GERMERSHEIM ve Spolkové republice Německo. Po úvaze jsme jeho odpověď takto nechali a vycházíme z názoru, že daný respondent tlumočnickví nevystudoval, ale například se naučil tlumočit na letní tlumočnické škole v GERMERSHEIMU, popřípadě že studium na místní univerzitě nedokončil.

Po těchto úpravách jsme zjistili, že více než tři pětiny respondentů vystudovaly tlumočnickví na vysoké škole. Z nich 48 respondentů uvedlo, že vystudovali tlumočnickví na Ústavu translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, případně na tehdejší Katedře překladatelství a tlumočnickví. Tři respondenti vystudovali tlumočnickví na Univerzitě Palackého v Olomouci, jeden respondent na Moskevském státním institutu cizích jazyků, jeden respondent na Vídeňské univerzitě a jeden respondent neuvedl název školy.

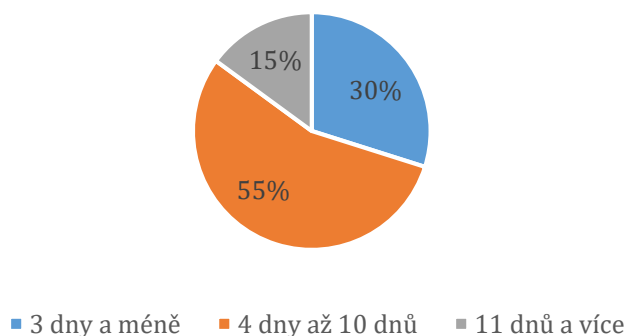
Vystudoval/a jste tlumočnickví na vysoké škole?

Graf 3: Absolvované studium tlumočnickví

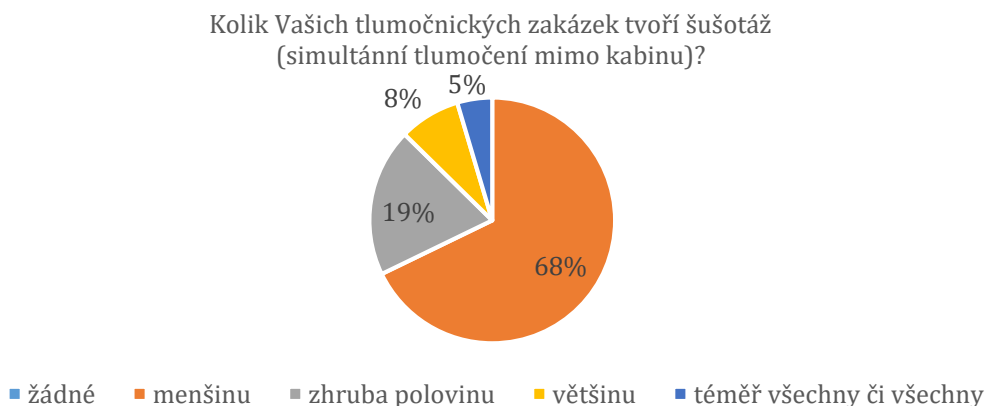
Z grafu 4 vyplývá, že zhruba třetina tlumočnicků tlumočí pouze zřídka, tři dny v měsíci a méně. Nejvíce tlumočnicků (55 %) tlumočí čtyři dny až deset dnů v měsíci a pouze 15 % tlumočí velmi často, jedenáct dnů v měsíci a více.

Kolik dnů v měsíci průměrně tlumočíte?
(jedno tlumočnické nasazení za den = 1 den tlumočení)

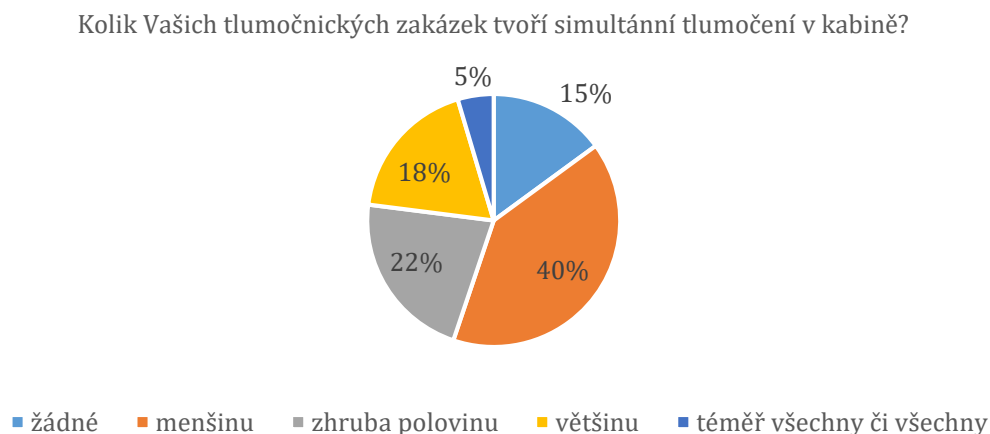
Graf 4: Četnost tlumočení

Graf 5 zobrazuje četnost využití šušotáže ve srovnání s ostatními druhy tlumočení. V grafu nejsou znázorněny odpovědi šesti našich respondentů, kteří uvedli, že šušotáž nevyužívají. Odpovědi těchto respondentů jsme smazali, protože tito tlumočníci nebyli cílovou skupinou našeho výzkumu. Z grafu je patrné, že pro většinu tlumočnicků (68 %) tvoří šušotáž pouze menšinu tlumočnických zakázek. Zhruba pětina respondentů uvedla, že šušotáž tvoří zhruba polovinu jejich zakázek. A pouze pro 13 % tlumočnicků tvoří šušotáž většinu či všechny tlumočnické zakázky.

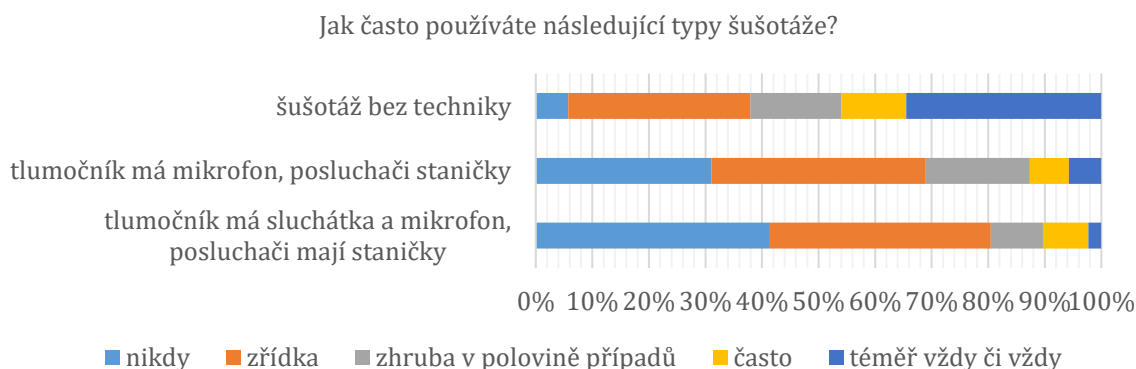
Graf 5: Podíl šušotáže na tlumočnických zakázkách

Pro srovnání představuje graf 6 podíl kabinového tlumočení na tlumočnických zakázkách. 15 % respondentů netlumočí v praxi v kabině. Pro většinu našich respondentů (40 %) představuje kabinové tlumočení menšinu jejich tlumočnických zakázek. Dále zhruba pětina tlumočnicků tlumočí v kabině ve zhruba polovině případů a o trochu menší skupina tlumočí většinou v kabině. Pouhých 5 % našich respondentů tlumočí výhradně v kabině. Z grafů 5 a 6 vyplývá, že kabinové tlumočení je častější než šušotáž.

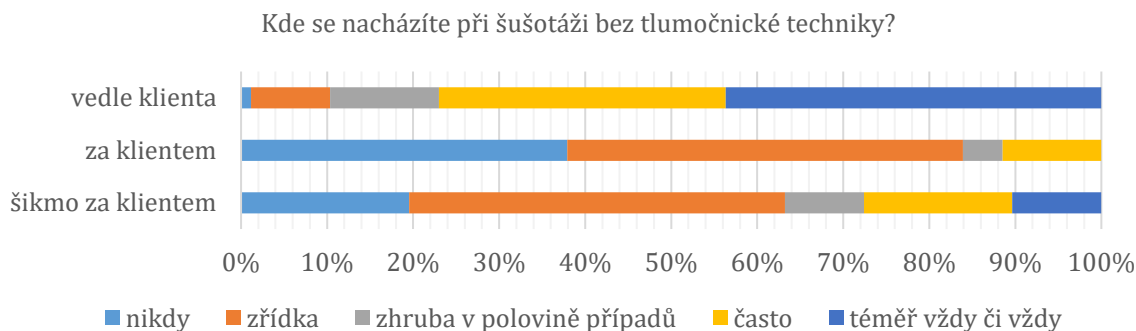
Graf 6: Podíl kabinového tlumočení na tlumočnických zakázkách

Graf 7 pojednává o četnosti využití jednotlivých typů šušotáže. Jednoznačně nejčastější je šušotáž bez techniky, téměř polovina respondentů ji využívá vždy nebo ve většině případů. Mnohem méně se využívá šušotáž s mobilní technikou, bez sluchátek pro tlumočníka ji využívá vždy či často 13 % respondentů, a šušotáž i se sluchátky pro tlumočníka, přes která tlumočník poslouchá výchozí projev, využívá vždy či často pouze 10 % respondentů.

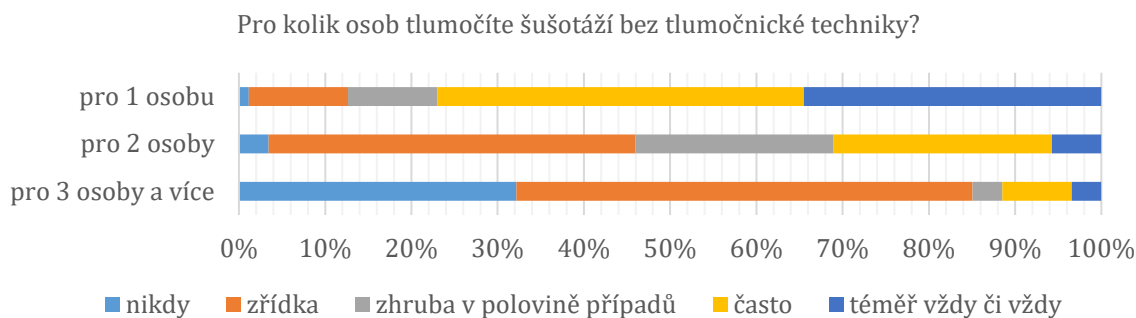
Graf 7: Četnost jednotlivých typů šušotáže

Z grafu 8 vychází jasně najevo, že nejčastější umístění tlumočníka při šušotáži bez techniky je vedle klienta, vždy nebo často ho volí 77 % tlumočnicků. Druhým nejčastějším umístěním je podle našeho výzkumu umístění šikmo za klientem, vždy či často se tak umístí 28 % tlumočnicků, a za klientem je často pouze 9 % respondentů.

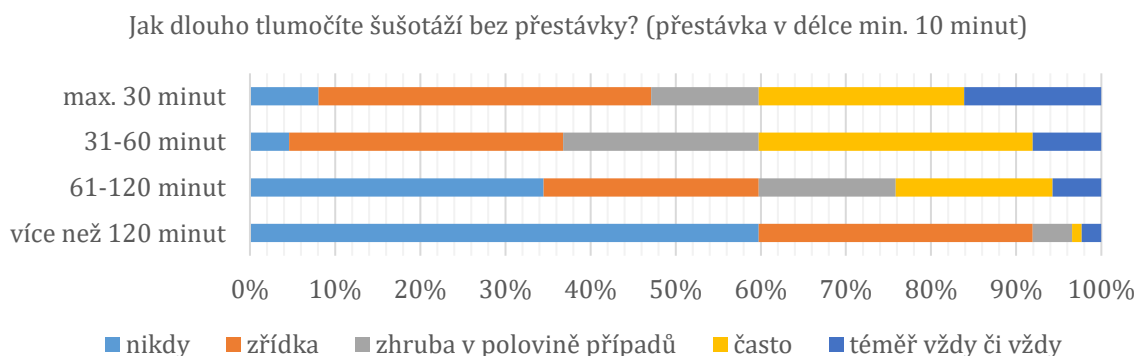
Graf 8: Umístění tlumočníka při šušotáži bez techniky

Respondenti našeho průzkumu tlumočí šeptem bez využití techniky nejčastěji pouze pro jednoho posluchače, 77 % dotázaných tak tlumočí vždy nebo často. 31 % respondentů tlumočí vždy nebo často pro dvě osoby a 11 % tlumočí vždy nebo často pro tři osoby a více. Dále zhruba třetina respondentů uvedla, že pro tři osoby a více šušotáž bez techniky nikdy nevyužívají.

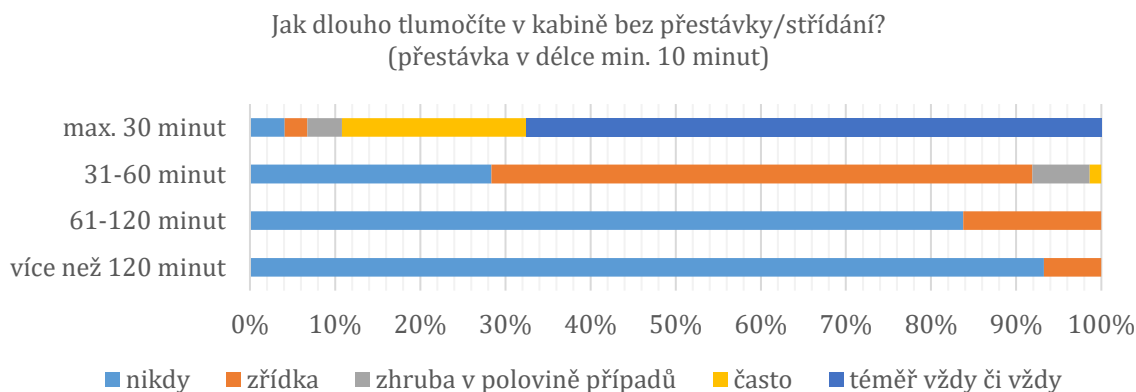
Graf 9: Počet posluchačů při šušotáží bez techniky

Z grafu 10 vyplývá, že čím delší je šušotáž, tím méně často tak dlouho tlumočníci tlumočí. 40 % respondentů tlumočí vždy nebo často nejvýše jednu hodinu bez střídání. Zhruba čtvrtina tlumočnicků tlumočí vždy nebo často 61 až 120 minut, zároveň takto dlouho nikdy netlumočí 35 % respondentů. Déle než dvě hodiny tlumočí vždy nebo často pouze 3 % a zároveň 60 % respondentů tak dlouho netlumočí nikdy.

Graf 10: Délka šušotáže

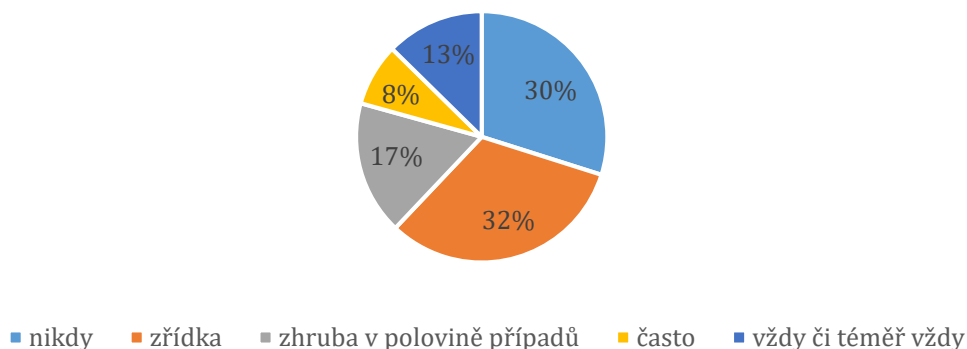
Graf 11 uvádí pro srovnání nejčastější dobu tlumočení v kabině, která je výrazně kratší než u šušotáže, ačkoliv se u obou druhů jedná o stejnou techniku tlumočení. Zhruba dvě třetiny dotázaných tlumočí v kabině vždy nejvýše 30 minut a 22 % respondentů tlumočí často nejvýše 30 minut. 31 až 60 minut tlumočí většina respondentů (64 %) zřídka, případně 28 % nikdy. Tlumočení v kabině, které trvá více než jednu hodinu bez střídání, je velmi ojedinělé. 84 % tlumočnicků nikdy netlumočí jednu až dvě hodiny a celých 93 % tlumočnicků nikdy netlumočí déle než dvě hodiny.

Graf 11: Délka tlumočení v kabině

Z grafu 12 vychází najevo, že při šušotáži není střídání s kolegou zvykem. Při tlumočení déle než 30 minut, nemá 30 % tlumočnicků možnost střídání, zhruba třetina má tuto možnost jen zřídka. Pouze 13 % respondentů má možnost střídání vždy.

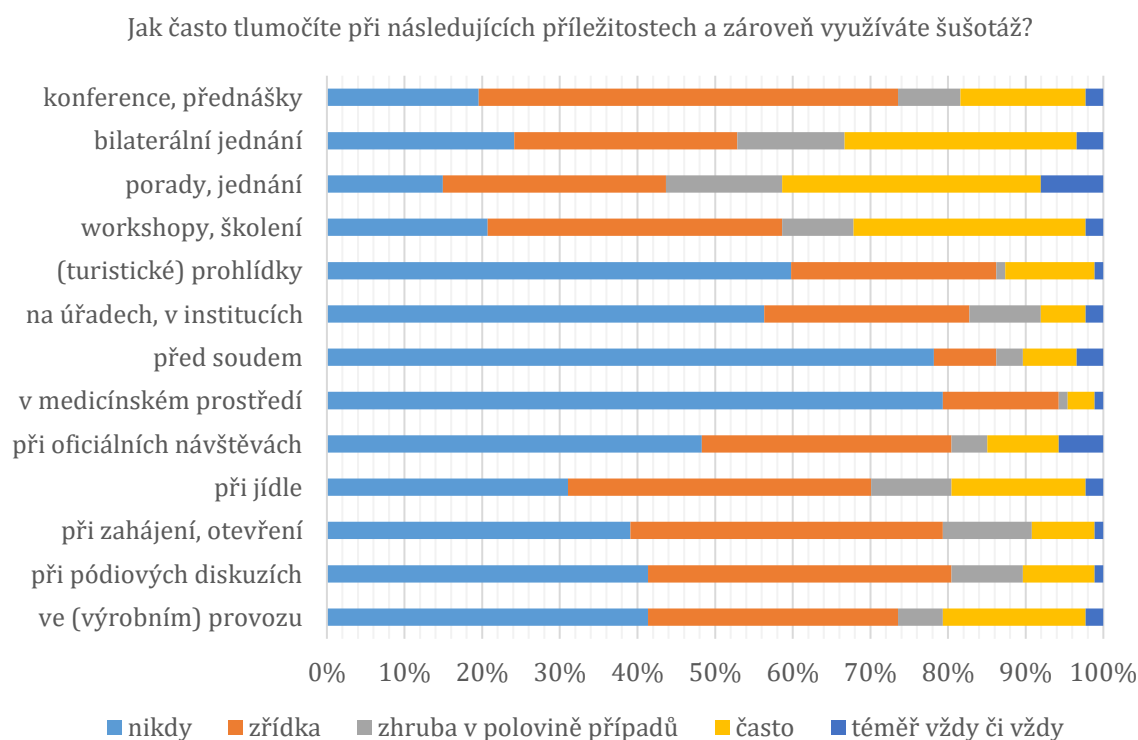
Pokud tlumočíte šušotáží déle než 30 minut, máte možnost vystřídat se s kolegou?

Graf 12: Možnost střídání s kolegou při šušotáži

Graf 13 informuje o využití šušotáže při různých příležitostech. Nejvíce dominuje využití šušotáže na poradách a jednáních mezi více než dvěma osobami, při těchto příležitostech využívá šušotáž vždy nebo často 41 % tlumočnicků. Dále tlumočníci využívají šušotáž při bilaterálních setkáních a workshopech či školeních, vždy nebo často tlumočí při těchto příležitostech šeptem zhruba třetina respondentů. Zhruba pětina tlumočnicků tlumočí šeptem vždy nebo často ve (výrobním) provozu, na konferencích či přednáškách a při jídle, například při slavnostní večeři. Zároveň pouze pětina dotázaných uvedla, že nikdy nevyužívají na konferencích nebo přednáškách šušotáž. Šušotáž využívá vždy nebo často 15 % tlumočnicků při oficiálních návštěvách a 13 % tlumočnicků při (turistických) prohlídkách. Zhruba desetina respondentů

využívá šušotáž vždy nebo často při pódiových diskuzích, před soudem, při slavnostním zahájení např. výstavy nebo při otevření budovy a na úřadech či v institucích. Pouze 5 % tlumočnicků využívá šušotáž vždy nebo často v medicínském prostředí. Zároveň nejvyšší počet dotázaných (79 %) uvedl, že v medicínském prostředí šušotáž nevyužívají, resp. tam netlumočí vůbec, dále také 78 % nikdy netlumočí před soudem šeptem, resp. vůbec. 60 % tlumočnicků nikdy netlumočí (šeptem) při (turistických prohlídkách), 56 % na úřadech nebo v institucích a 48 % při oficiálních návštěvách. Z grafu 13 je patrné, že i když šušotáž při některých příležitostech jasně dominuje, odpovědi tlumočnicků jsou různé, což odpovídá mimo jiné i jejich specializaci.

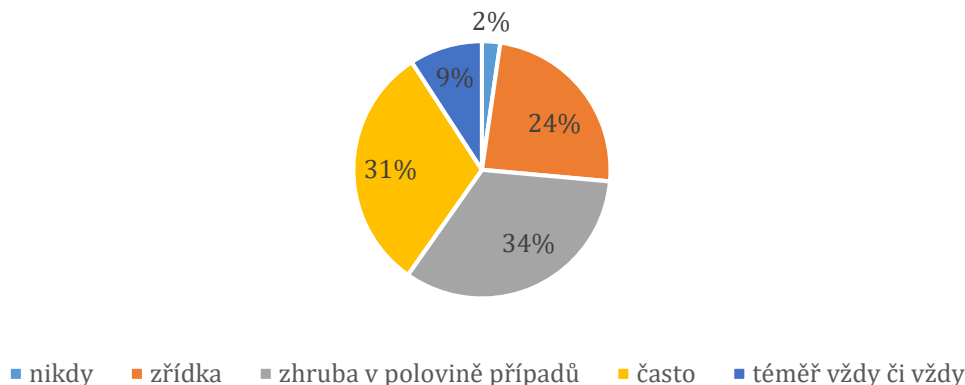
Graf 13: Četnost využití šušotáže u jednotlivých příležitostí

Ve volné doplňující otázce mohli tlumočníci uvést, zdali využívají šušotáž i při jiných příležitostech. Mezi odpověďmi se objevilo tlumočení videokonferencí, při bohoslužbách, pozorovaných inspekcích evropské organizace PIC ve farmaceutických společnostech a zasedání v evropských institucích bez nároku na českou kabinu.

Graf 14 informuje o četnosti kombinace šušotáže s konsekutivním tlumočením, například v těch případech, kdy tlumočnicků tlumočí šeptem pro klienta a pak jeho dotazy na řečníka tlumočí konsekutivně. 40 % dotázaných uvedlo, že kombinuje šušotáž s konsekutivním tlumočením vždy nebo často, 34 % v polovině případů

a 24 % zřídka. Pouhá 2 % dotázaných uvedla, že šušotáž nikdy nekombinují s konsektivním tlumočením.

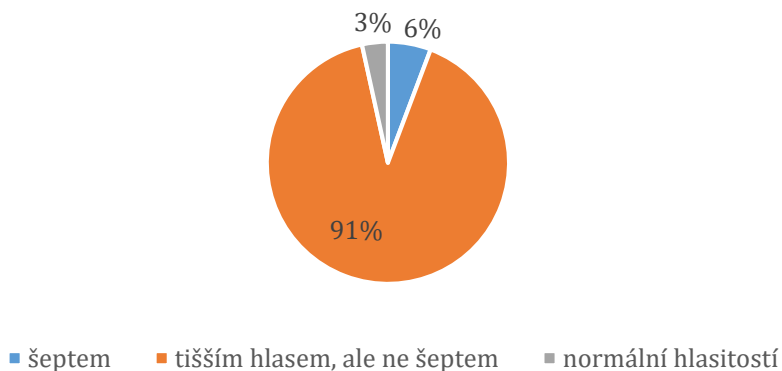
Jak často kombinujete šušotáž s konsektivním tlumočením? (Např. tlumočíte šeptem pro jednoho klienta a jeho dotazy tlumočíte publiku konsektivně.)

Graf 14: Kombinace šušotáže s konsektivním tlumočením

Z grafu 15 je jasně patrné, že téměř všichni tlumočníci (91 %) tlumočí při šušotáži nejčastěji tišším hlasem. 6 % dotázaných volí nejčastěji šepot a 3 % tlumočí normální hlasitostí.

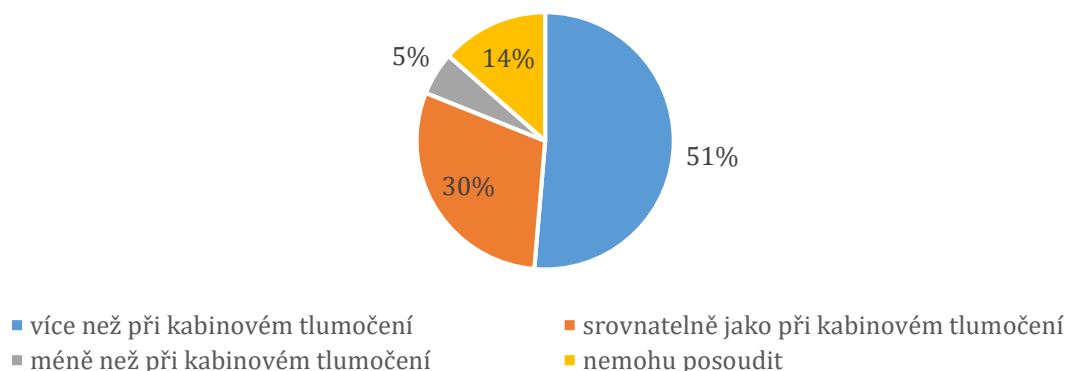
Jakým hlasem tlumočíte při šušotáži nejčastěji?

Graf 15: Hlas při šušotáži

Podle grafu 16 zhruba polovina tlumočnicků tvrdí, že při šušotáži namáhají hlasivky více než při kabinovém tlumočení. 30 % tlumočnicků je toho názoru, že hlasivky jsou při obou druhích tlumočení namáhány srovnatelně. Pouhých 5 % tvrdí, že tlumočení v kabině namáhá hlasivky více než šušotáž a 14 % dotázaných nemůže vliv šušotáže na hlasivky posoudit.

Jak moc namáháte při šušotáži hlasivky?

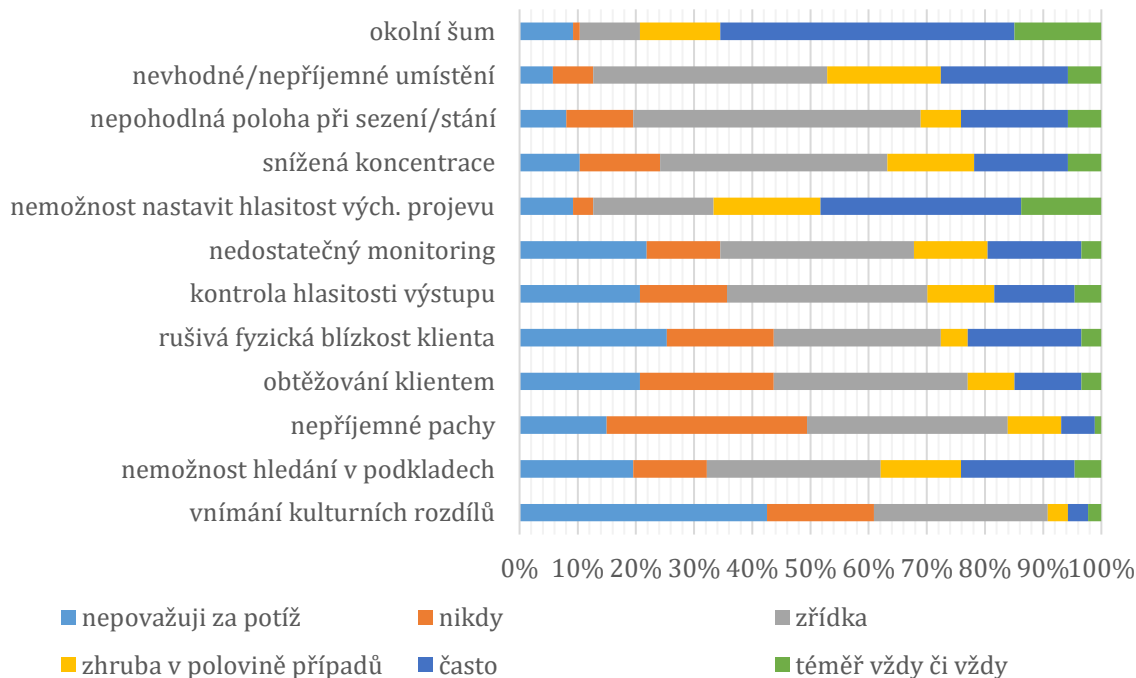

Graf 16: Namáhání hlasivek při šušotáži

Graf 17 pojednává o četnosti výskytu možných potíží při šušotáži. Za největší problém považují dotázaní okolní šum, dvě třetiny trápí šum vždy nebo často. Častým problémem je rovněž nemožnost nastavit hlasitost výchozího projevu, vždy nebo často se s tímto problémem potýká zhruba polovina respondentů. Tato odpověď koresponduje s grafem 7, ze kterého je patrné, že se šušotáž s technikou se sluchátky pro tlumočnicka, která umožňují nastavit hlasitost výchozího projevu, moc nevyužívá. 28 % dotázaných uvedlo, že je vždy nebo často trápí nevhodné či nepříjemné umístění. Mezi další problémy, se kterými se vždy nebo často setkává necelá čtvrtina tlumočnicků, patří nepohodlná poloha při sezení nebo stání, nemožnost hledání v podkladech nebo glosářích a rušivá fyzická blízkost klienta. Zhruba pětina respondentů považuje za potíže vždy nebo často sníženou koncentraci, nedostatečný monitoring vlastního výkonu a to, že musí kontrolovat hlasitost svého projevu. 15 % dotázaných vždy nebo často obtěžuje klient, například pohyby, konverzací nebo celkovým přístupem. S nepříjemnými pachy se vždy nebo často setkává pouze 7 % respondentů a za nejmenší potíže bylo označeno vnímání kulturních rozdílů, vždy nebo často se s tímto setká pouze 6 % tlumočnicků a zároveň 43 % to nepovažuje za potíže. Možným vysvětlením je to, že zprostředkovávání mezikulturních rozdílů patří k práci tlumočnicka. Zhruba čtvrtina respondentů rovněž nepovažuje za potíže fyzickou blízkost klienta. Zhruba pětina dotázaných nepovažuje za potíže nedostatečný monitoring a kontrolu hlasitosti vlastního výstupu, obtěžování klientem a nemožnost hledat v podkladech. V grafu vidíme, že odpovědi byly relativně různorodé. Vždy alespoň jeden respondent uvedl, že se s určitou potíží setkává vždy, a zároveň nejméně pět

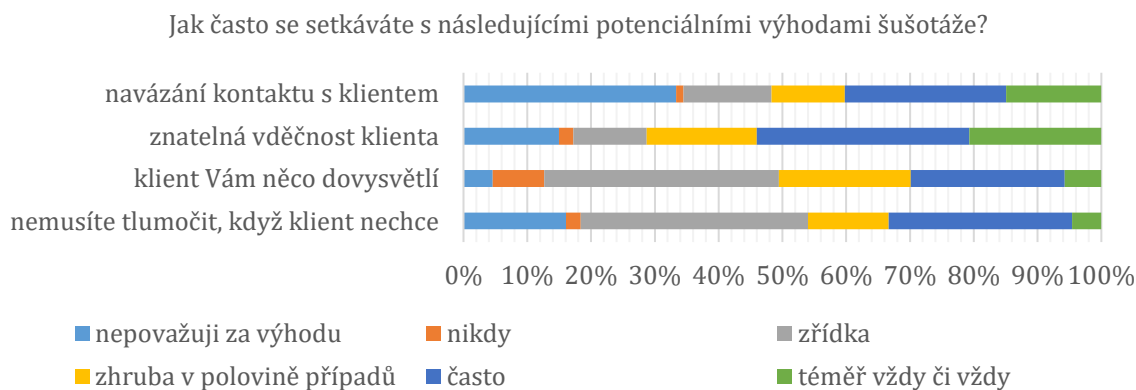
respondentů uvedlo, že daný faktor za potíže nepovažuje, případně se ozval nejméně jeden hlas, že se s tímto rušivým faktorem nikdy neseťkává.

Jak často se při šušotáži setkáváte s následujícími potenciálními potížemi?

Graf 17: Potíže šušotáže

Graf 18 informuje o četnosti výskytu potenciálních výhod šušotáže. Nejčastěji se tlumočníci setkávají se ztatečnou vděčností klienta, 54 % respondentů uvedlo, že vždy nebo často. 40 % tlumočnicků považuje vždy nebo často za výhodu, že naváže kontakt s klientem. Tento faktor byl však hodnocen různě, protože třetina respondentů navázání kontaktu s klientem za výhodu nepovažuje. Dále se třetina dotázaných setkává vždy nebo často s tím, že klient nepotřebuje, aby tlumočili vše. 30 % respondentů uvedlo, že se vždy nebo často setkávají s tím, že jim klient dovysvětlí například kontext či terminologii, pokud to tlumočnick potřebuje a je-li k tomu možnost.

Graf 18: Výhody šušotáže

Na nepovinnou otázku na další výhody šušotáže doplnilo odpověď dvacet respondentů. Pět dotázaných uvedlo, že šušotáž nenabízí pro tlumočnicka žádné výhody¹². Tři respondenti uvedli, že při šušotáži mají někdy v případě nutnosti možnost doptat se, pokud například neslyšeli. A s tímto byla rovněž zmíněna tato možnost pro klienta, tedy že klient může požádat o zopakování, vysvětlení apod. Dva respondenti uvedli, že při šušotáži pouze shrnují obsah projevu, pokud si to klient přeje. Rovněž dvakrát bylo uvedeno, že šušotáž pomáhá tlumočnickovi lépe se naladit na atmosféru a prostředí komunikační interakce. S tím souvisí také odpověď, která obsahovala lepší komunikaci s mluvčím než při tlumočení v kabině. Podobně to zmiňuje i jedna respondentka ve volné odpovědi na konci dotazníku:

„V kabině vidím jako velikou výhodu, že se mohu lépe soustředit, tj. pohodlně si sednout, napít se, gestikulovat (pomáhá mi soustředit se). Při šušotáži je velikou výhodou to, že nejsem tak oddělená. Mám lepší zpětnou vazbu od klienta, mohu se občas na něco zeptat, lepší nonverbální komunikace, řečník na mě bere větší ohled.“

Dále byla zmíněna úspora času jak klienta, tak tlumočnicka a dále finanční výhoda pro klienta. Jeden respondent uvedl výhodu šušotáže v tom, že je pro něho šušotáž s mobilní technikou příjemnější než konsektivní tlumočení. Pro dalšího respondenta spočívá výhoda šušotáže při kratších akcích v tom, že je flexibilnější a nemusí se starat o technické vybavení. Jeden respondent uvedl, že si klient při šušotáži lépe uvědomuje náročnost výkonu, protože se sám nedokáže tak dlouho soustředit jako tlumočnick. Další respondent uvedl, že pro něj šušotáž představuje menší stres než kabinové tlumočení, protože od sebe kvůli horším podmínkám neočekává tak perfektní výkon jako v kabině. Zároveň však dodal, že je tento menší

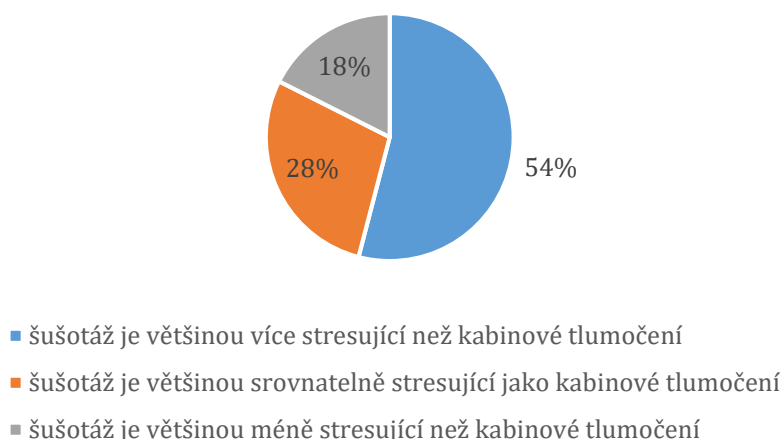
¹² Je nutno dodat, že někteří z těchto respondentů v předchozí otázce přece jen některé výhody označili.

stres kompenzován vyšším stresem z umístění mezi účastníky. Jedna respondentka vidí výhodu šušotáže mimo jiné v možnosti ovlivnit komunikační interakci:

„Považuji za výhodu být součástí dění. Pracovala jsem jako interní firemní tlumočnice, je to trochu něco jiného než pracovat externě na různých zakázkách, ale nejvíc mě na tom bavilo, že moje role přesahovala pouhé tlumočení. Zнала jsem cíle jednání a většinou i účastníky, oceňovali na mě vhléd, duchapřítomnost, schopnost komunikovat určitým způsobem a v nuancích, diplomaticky, filtrovat a ovlivňovat atmosféru jednání, často i opanovat situaci a vše dovést k pozitivnímu výsledku, kterého by někdy účastníci třeba ani nedosáhli.“

Graf 19 představuje názory respondentů na vliv šušotáže na psychiku tlumočnicka. Více než polovina respondentů tvrdí, že je šušotáž většinou stresuje více než kabinové tlumočení. 28 % dotázaných uvedlo, že oba druhy mají srovnatelný vliv na psychiku a 18 % tlumočnicků považuje šušotáž za méně stresující než kabinové tlumočení.

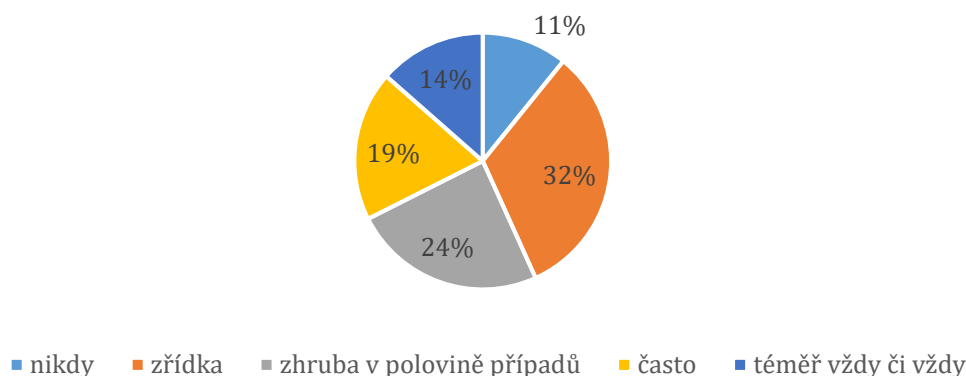
Na základě Vašich zkušeností a přístupu k práci, jaký je vliv šušotáže na Vaši psychiku?

Graf 19: Vliv šušotáže na psychiku tlumočnicka

Z grafu 20 je patrné, že tlumočníci hodnotí kvalitu svého výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině při stejné příležitosti a délce nasazení různě. 44 % dotázaných je toho názoru, že při šušotáži odvádějí horší výkon buď zřídka, nebo nikdy. Zhruba čtvrtina respondentů si myslí, že odvádějí horší výkon při šušotáži zhruba v polovině případů. Zhruba pětina dotázaných tvrdí, že často odvádějí horší výkon při šušotáži a 14 % uvedlo, že vždy odvádějí horší výkon při šušotáži než při kabinovém tlumočení.

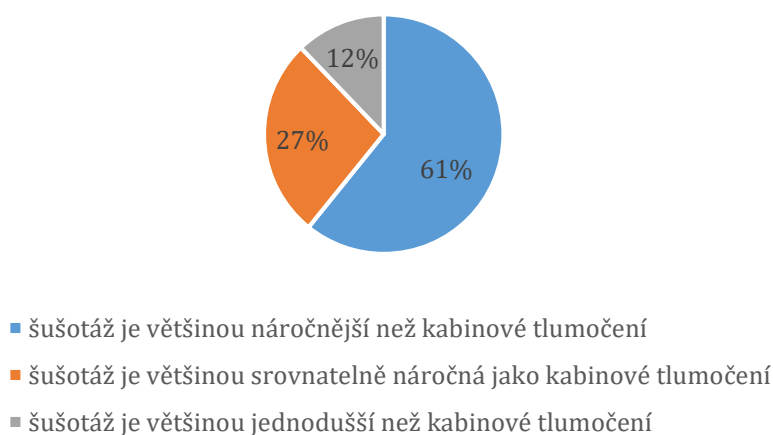
Máte pocit, že při šušotáži odvádíte horší výkon, než kdybyste při stejné příležitosti a délce nasazení tlumočil/a v kabině?

Graf 20: Zhodnocení výkonů tlumočnicka při šušotáži

Graf 21 podává informaci o názorech tlumočnicků na náročnost šušotáže. Většina tlumočnicků (61 %) tvrdí, že je šušotáž náročnější než kabinové tlumočení. Zhruba čtvrtina dotázaných považuje oba druhy za srovnatelně náročné a pouze 12 % respondentů uvedlo, že šušotáž je jednodušší než tlumočení v kabině.

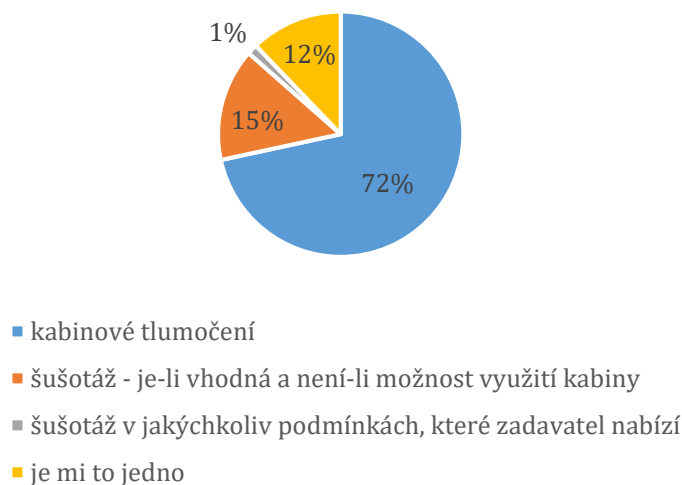
Jaký je podle Vašich zkušeností a odtlumočených akcí v daných podmínkách Váš názor na náročnost šušotáže?

Graf 21: Zhodnocení náročnosti šušotáže

Graf 22 informuje o preferencích tlumočnicků při výběru mezi šušotáží a kabinovým tlumočením. Necelé tři čtvrtiny dotázaných upřednostňují kabinové tlumočení. 15 % tlumočnicků preferuje šušotáž v těch případech, kdy je vhodná a kdy nelze využít kabinu. Pouhé 1 % dotázaných upřednostňuje šušotáž v jakýchkoliv podmínkách a 12 % tlumočnicků nemá mezi uvedenými druhy tlumočení preferenci.

Který druh tlumočení upřednostňujete?

Graf 22: Preferovaný druh tlumočení

Čtrnáct respondentů využilo na konci dotazníku možnost dopsat vlastní komentář k šušotáži. Mezi odpověďmi bylo například uvedeno, že šušotáž ruší ostatní účastníky (kteří pak mohou tlumočnicka okřikovat), byl zmíněn pohyb tlumočnicka s mobilní technikou po místnosti (rušivý jak pro tlumočnicka, tak pro ostatní), špatný akustický příjem, často nevhodné umístění bez výhledu na řečníka nebo prezentaci a také to, že fyzická přítomnost klienta není vždy příjemná. Také bylo uvedeno, že účastníci někdy nerespektují pravidla jednání, a tudíž mluví jeden přes druhého. Jeden respondent zmiňoval větší kognitivní zátěž kvůli zhoršeným akustickým podmínkám, se kterou se pojí rychlejší únava. Další respondent uvedl křivení trhu a zhoršování pracovních standardů tím, že někteří tlumočníci přistupují na nevhodné pracovní podmínky jen proto, aby klienti ušetřili peníze. Jeden respondent uvedl výhodu šušotáže v tom, že pokud se podaří navázat s klientem dobrý kontakt, je šušotáž většinou méně stresující. V jedné odpovědi bylo uvedeno, že je třeba věnovat šušotáži během studia tlumočnickví mnohem větší pozornost, protože se jedná o velmi rozšířený druh tlumočení, který má řadu specifík. Jeden respondent uvedl zdravotní komplikace, které opakovaně vznikaly v následku namáhání hlasivek.

Ostatní odpovědi považujeme za tak zajímavé, že bychom chtěli citovat.¹³ Jedna tlumočnice uvedla, že je někdy složité oddělit osobní vztahy od profesionálního přístupu:

¹³ V některých odpovědích jsme upravili interpunkci a ortografii.

„Z valné části jsem tlumočila pro lidi, se kterými jsme se pracovní velmi dobře znali a byli jsme sehaní, na druhou stranu jsem pak řešila, jak profesionálně oslovit situaci, když se mi začnou v půli věty vybavovat – jestli povolně zmlknout, nebo je usměrnit – ale jsem spíše cholerik, takže pokud mě bez předchozího upozornění začali ignorovat, tak jsem je usměrnila.“

Další respondent se vyjádřil především k výhodám šušotáže s technikou se sluchátky pro tlumočnicka:

„Neshledávám na ní žádné výhody, je to pro mě mimořádně neoblíbená forma tlumočení. Vytáčí mě, když se se šušotáží snaží klient vychytrale ušetřit. Na druhou stranu, šepták se sluchátky pro tlumočnicka skoro nepovažují za šušotáž – většinou si vybojujeme velký stůl, zásuvku atd., takže zbývá jen nemožnost mluvit nahlas, jinak je to blízké simultánci a moc mi to nevadí. U tohoto typu tlumočení nepozorují žádné kvalitativní rozdíly oproti kabině, pokud jde o tlumočnický výkon, a z hlediska pohodlí snad jen nutnost choulit se k mikrofonu, případně ho držet v ruce – ano, to je nepříjemné, pokud je to třeba X dní za sebou. Ale jinak mi to nevadí, na rozdíl od „čisté“ šušotáže bez techniky a bez sluchátek pro tlumočnicka.“

Rovněž bylo zmíněno propojení šušotáže s konsektivním tlumočením, mnohdy díky iniciativě tlumočnicka:

„Nevím, jestli to bude z dotazníku jasné, ale šušotáž (bez techniky) beru jen jako doplnění konsektivního tlumočení, aby se akce urychlila (a využívám ji většinou sama od sebe, bez pokynu klienta; např. cizinec je 1-2, zbytek Češi, do cizího jazyka šušotám = menšina promluví, zbytek tlumočím nahlas konsektivně); pokud má být šušotáž na celé akci (z nějakého důvodu se nevejde kabina nebo chce klient ušetřit), tak vždy s technikou a ve 2 lidech, zakázky jen na šušotáž bez techniky nemám.“

Jeden respondent považuje za nejlepší variantu simultánního tlumočení šušotáž s technikou:

„Nelepší kombinace je šušotáž s mikrofonem. Umožňuje blízký kontakt s klientem, ale zároveň dostatečný fyzický odstup. Kabina je oproti tomu „jednosměrná“ bez možnosti navázání kontaktu s klientem, a tedy mám pocit, že přicházím o velkou část zpětné vazby díky řeči těla klienta.“

Z odpovědí tedy vidíme, že se respondenti vyjadřovali především k nevýhodám šušotáže, ale byly uvedeny i některé výhody, které tlumočnicka neuvedli již v předchozí volné odpovědi o výhodách. Některé odpovědi doplňovaly již kladené otázky v dotazníku a některé zmiňovaly aspekty, které v dotazníku nebyly uvedeny, jako je například únava tlumočnicka a chování tlumočnicka vůči klientovi a ostatním účastníkům.

3.5 Shrnutí získaných dat z dotazníků

V dotazníkovém šetření se nám podařilo získat názory 87, resp. 74 tlumočnicků na šušotáž a jejich zkušenosti s tímto druhem tlumočení v praxi. Většina našich respondentů jsou ženy, které mají s tlumočením dlouholeté zkušenosti a které vystudovaly tlumočnickví na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Pro většinu našich respondentů tvoří šušotáž pouze menšinu tlumočnických zakázek, častěji se setkávají s kabinovým tlumočením. Nejčastěji využívají šušotáž bez

techniky, kterou teoretici označují za nejtěžší typ šušotáže (srov. Baxter 2016: 63, Stahl 2010), ale alespoň v případě šušotáže bez techniky nejčastěji tlumočí pouze pro jednu osobu a zároveň nejčastěji sedí či stojí vedle klienta.

Podíváme-li se na délku tlumočení, tak zjistíme, že zatímco je při tlumočení v kabině zvykem tlumočit nejdéle 30 minut bez střídání, při šušotáži tlumočí podle našeho průzkumu vždy nebo často až 40 % tlumočnicků 31 až 60 minut a až 24 % vždy nebo často jednu až dvě hodiny. A to z toho důvodu, že většina tlumočnicků nemá při šušotáži možnost vystřídat se s kolegou.

Podle výzkumu se šušotáž nejčastěji využívá na poradách, jednáních, bilaterálních setkáních, workshopech a školeních. Naopak nejméně tlumočníci tlumočí (šeptem) před soudem a v medicínském prostředí.

Z průzkumu vyplývá, že se šušotáž často či v polovině případů kombinuje s konsekutivním tlumočením, takže by měl tlumočnick ovládat jak techniku simultánního, tak konsekutivního tlumočení a nejlépe mít s sebou i blok. Při šušotáži respondenti zcela jednoznačně nejčastěji mluví tišším hlasem, ne šeptem. Zároveň větší část respondentů tvrdí, že šušotáž namáhá hlasivky více než tlumočení v kabině.

Mezi nejčastěji uváděné nevýhody šušotáže patří okolní šum, nemožnost nastavit hlasitost výchozího projevu, fyzická blízkost klienta, snížená koncentrace a nemožnost hledání v podkladech a glosářích. Zde se tedy ověřily faktory, o kterých pojednává i literatura. Nejčastěji uváděnou výhodou byla znatelná vděčnost klienta a zároveň nejrozporupnější byly názory na navázání kontaktu s klientem – pro část tlumočnicků je to často výhoda, část to za výhodu nepovažuje.

Většina našich respondentů tvrdí, že šušotáž je více stresující a náročnější než kabinové tlumočení. Přesto byly názory na kvalitu výkonu při šušotáži ve srovnání s kabinovým tlumočením rozdílné. Celkově ale můžeme říct, že většina tlumočnicků upřednostňuje kabinové tlumočení před šušotáží.

3.6 Diskuze k dotazníkovému šetření

Na závěr dotazníkového šetření bychom rádi uvedli, že získaná data reflektují český tlumočnický trh jen do určité míry, protože se nám podařilo získat pouze 87, resp. 74 vyplněných dotazníků. Před zahájením výzkumu jsme očekávali vyšší návratnost, ale když jsme zjistili, s kolika vyplněnými dotazníky pracují autoři jiných

dipломových prací, tak se naše očekávání snížilo. Navíc je třeba dodat, že ne všichni tlumočníci tlumočí šeptem, a nemohli se tak našeho šetření zúčastnit.

Během analýzy se ukázalo, že kdybychom distribuovali dotazník v mírně upravené podobě, dostali bychom pravděpodobně směřodatnější odpovědi. Konkrétně jsme si uvědomili, že jsme automaticky počítali s tím, že všichni tlumočníci alespoň někdy využívají šušotáž bez techniky. Přesto se ukázalo, že máme pět respondentů, kteří nikdy nevyužívají šušotáž bez techniky, a přesto museli odpovědět na otázky 8 (Kde se nacházíte při šušotáži bez tlumočnické techniky? – vedle klienta / za klientem / šikmo za klientem) a 9 (Pro kolik osob tlumočíte šušotáží bez tlumočnické techniky? – 1 / 2 / 3 a více osob). Tito respondenti měli však alespoň vždy možnost odpovědět „nikdy“.

U otázky 12 (Jak často tlumočíte při následujících příležitostech a zároveň využíváte šušotáž?) by byly odpovědi průkaznější, kdybychom nabídli dodatečnou možnost „při této příležitosti nikdy netlumočím“. Z odpovědí v našem dotazníku není totiž zcela jasné, jestli tlumočníci, kteří uvedli „nikdy“, nikdy při daných příležitostech nevyužívají šušotáž, nýbrž využívají jiné druhy tlumočení (konsekutivní, simultánní kabinové, z listu, ...), nebo jestli při těchto příležitostech nikdy netlumočí. Na druhou stranu naše formulace možných odpovědí nijak nebrání tomu, abychom zjistili, při jakých příležitostech se šušotáž nejčastěji používá, což byl náš hlavní cíl.

U otázek 16 a 17, tedy nevýhod (potíží) a výhod šušotáže jsme nabídli možnost volné odpovědi pouze za otázkou o výhodách, a ne za oběma otázkami. Při výběru této otázky jsme chtěli do dotazníku zahrnout náš dílčí cíl, tedy zjistit, jestli existují i jiné výhody šušotáže než pouze výhody pro zadavatele. Dalším důvodem naší volby byl fakt, že otázka 17 s uzavřenými odpověďmi obsahovala pouze čtyři uzavřené odpovědi, které jsme nabídli na základě teoretických poznatků o šušotáži a pilotního dotazování. Zatímco otázka 16 obsahovala celých dvanáct uzavřených odpovědí, tedy dvanáct potíží, se kterými se tlumočníci mohou při šušotáži setkat. Podle našeho názoru stačilo tedy nabídnout pouze jednu otázku (otázka 18 - Znáte-li další výhody šušotáže pro tlumočníka, prosím uveďte.), která umožňovala vepsat volnou odpověď. Navíc se všechny tři otázky nacházely bezprostředně za sebou a respondenti se mohli k jednotlivým otázkám i vracet. Během dotazování se potvrdilo, že naše volba byla v pořádku a že jedna volná otázka dostačuje, protože respondenti v otázce 18 psali jak o výhodách, tak nevýhodách šušotáže.

S volnou odpovědí pro výhody souvisí i volná odpověď na konci dotazníku pro jakékoliv komentáře k šušotáži. Ukázalo se, že je mezi tlumočnický o toto téma zájem, protože odpověď doplnil zhruba každý pátý respondent. Naší vinou však tuto možnost volné odpovědi dostali jen ti tlumočníci, kteří tlumočí i v kabině (tedy kteří byli připuštěni i ke třetí části dotazníku).

Porovnáme-li naše výsledky s výsledky podobných výzkumů v diplomových pracích (Movchun 2014, Panna 2017), jsou výsledky podobné. Šušotáž není nejčastějším druhem tlumočení a většina tlumočnicků ji považuje za náročnější a více stresující než kabinové tlumočení. Nejčastěji uváděnou nevýhodou je špatný akustický příjem výchozího projevu a nevhodné umístění tlumočnicka. Italští tlumočníci, stejně jako čeští, uvádějí, že musí často tlumočit šeptem dlouho, průměrná délka tlumočení šušotáží čítá 62 minut bez střídání a pauz (Panna 2017: 83). Výsledky se mírně lišily v tom, kde se šušotáž využívá. Shodovaly se v častém tlumočení při bilaterálních jednáních, zasedáních nebo workshopech. Ale například zatímco v Itálii uvedlo více než 30 % tlumočnicků, že využívají šušotáž vždy nebo často při prohlídkách (Panna 2017: 74), v Česku bylo takových tlumočnicků jen 13 % a zároveň 60 % uvedlo, že prohlídky (šeptem) netlumočí.

4 Kvalita a chyby v tlumočení

4.1 Kvalita tlumočení

Chceme-li hodnotit kvalitu tlumočení při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině, musíme nejdříve kvalitu tlumočení definovat. I když se tímto tématem již zabývalo mnoho odborníků (např. Bühler 1986, Kurz 1993, Kopczyński 1994, Moser-Mercer 1996), neexistují jednotná kritéria posuzování. Určit kvalitu tlumočení je problematické mimo jiné proto, že tlumočení je součástí komplexní komunikační situace a většinou slouží k jednorázovému užití. Na kvalitu tlumočení lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu, například z hlediska produktu, posluchačů a samotné komunikační interakce.

Je-li řeč o šušotáži, mluví se především o ztížených externích podmínkách pro vykonávání tlumočnickovy práce. Proto je třeba zmínit Barbaru Moser-Mercerovou, která pracuje s pojmem optimální kvalita. Tu definuje jako „kvalitu, kterou může tlumočnick zajistit, pokud jsou vhodné externí podmínky“ (Moser-Mercer 1996: 44-45). Mezi tyto podmínky řadí například fyzické prostředí (např. rozměry kabiny, vybavení, umístění, osvětlení), náročnost projevu, vlastnosti textu, přednes, atmosféru v komunikační interakci, přípravu tlumočnicka či délku tlumočení.

Andrzej Kopczyński (1994: 87-89) rozlišuje pohled na kvalitu tlumočení na základě lingvistického a pragmatického přístupu. Z lingvistického hlediska se kvalita určuje především na základě míry ekvivalence obsahu a formy mezi sdělením ve výchozím a cílovém jazyce. Z pragmatického hlediska nepředstavuje kvalita absolutní hodnotu, nýbrž je závislá na kontextu – především na situaci, obsahu a formě sdělení, účastnících a normách interakce a tlumočení v dané komunitě. Kopczyńského pragmatického hledisko tedy naráží na stejnou potíž – variabilní externí podmínky – jako definice optimální kvality Moser-Mercerové.

První výzkumy v oblasti posuzování kvality tlumočení provedla Hildegund Bühlerová (Bühler 1986), která zkoumala důležitost kritérií kvality mezi členy Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC). V dotazníkovém šetření měli respondenti uvést, za jak důležitá považují šestnáct kritérií, která se pojí s vlastnostmi tlumočnicka a tlumočnickým výstupem. Za nejdůležitější tlumočnicki označili zachování smyslu původního sdělení, dále logickou návaznost, spolehlivost a přípravu

tlumočníka. Zhruba polovina respondentů považuje za velmi důležité správnou terminologii, plynulost, správnou gramatiku, úplnost a týmovou práci.

Na Bühlerovou navázala Ingrid Kurzová (Kurz 1993), která rovněž pracovala s očekáváním uživatelů tlumočení. Využila prvních osm kritérií z dotazníku Bühlerové, ale tázala se na očekávání uživatelů čtyř různých skupin – tlumočnicků, příjemců tlumočení z oblasti medicíny, techniky a z Rady Evropy. Prostřednictvím dotazníkového šetření Kurzová zjistila, že se její výsledky shodují s výsledky Bühlerové v kritériích zachování smyslu, logické návaznosti a správné terminologie. Dále je pro uživatele důležitá (v pořadí podle důležitosti) úplnost, plynulost projevu, gramatická správnost, příjemný hlas a na posledním místě rodilý přízvuk. Co se týče důležitosti jednotlivých kritérií podle skupiny respondentů, tlumočníci hodnotili jednotlivá kritéria mnohem přísněji než příjemci tlumočení. Kurzová rovněž zjistila, že jsou mezi hodnocením důležitosti jednotlivých kritérií mezi skupinami respondentů malé rozdíly.

Osm nejdůležitějších kritérií Bühlerové a další tři vlastní (živá intonace, synchronicita, vhodný styl) využili i Franz Pöchhacker a Cornelia Zwischenbergerová (Pöchhacker & Zwischenberg 2010), kteří stejně jako Bühlerová provedli dotazníkové šetření mezi členy AIIC. Potvrdilo se, že tlumočníci považují za nejdůležitější zachování smyslu a logickou návaznost, dále (v pořadí podle důležitosti) plynulost projevu, správnou terminologii, gramatiku a vhodný styl.

Andrzej Kopczyński (1994) se zabýval očekáváním příjemců tlumočení a přednášejících na konferenci. V dotazníkovém šetření se respondenti vyjadřovali k tomu, co je pro ně při tlumočení nejdůležitější a naopak co jim při tlumočení nejvíce vadí. Kopczyński zjistil, že jak pro příjemce, tak pro řečníky je důležitější obsah než forma. Nejdůležitější je podle nich tedy převedení podrobného obsahu sdělení, dále terminologická správnost a na třetím místě je pro přednášející plynulost, pro příjemce styl. Naopak oběma skupinám se nejvíce nelíbí nesprávná terminologie, dále řečníkům příliš obecný obsah sdělení a příjemcům nedokončené věty a gramatické chyby. Z průzkumu je patrné, že posluchači jsou citlivější na formu a styl než přednášející.

Vidíme tedy, že výzkumy ať už mezi tlumočníky či příjemci tlumočení se shodují v tom, že je v tlumočení nejdůležitější hlavně převedení obsahu výchozího projevu a logická návaznost, ale zároveň je důležitá i forma, například plynulost.

I když se mnoho výzkumů soustředí na příjemce tlumočení, Ángela Colladosová Aísová (Collados Aís 2002) potvrdila, že příjemci tlumočení nejsou spolehlivými posuzovateli kvality tlumočení, protože nejsou v pozici, která by jim to umožňovala. Ve svém výzkumu se Colladosová Aísová zabývala očekáváním posluchačů tlumočení a tím, jak posuzují kvalitu, konkrétně na příkladu intonace. Colladosová Aísová zjistila, že i když uživatelé uvedli, že intonace není při posuzování kvality tlumočnického výkonu velmi důležitá, hodnotili lépe projevy, které měly živou intonaci, i když obsahovaly více chyb než monotónní projevy bez chyb (Collados Aís 2002).

4.2 Chyby v tlumočení

S kvalitou tlumočení bezprostředně souvisí typologie chyb v tlumočení. Touto problematikou se jako jeden z prvních zabýval Henri C. Barik (1971) v rámci své disertace na Univerzitě Severní Karolíny. Barik klasifikuje chyby v simultánním tlumočení na základě provedeného experimentu se třemi skupinami probandů (profesionální tlumočníci, studenti tlumočnictví, laici – bilingvní osoby bez zkušenosti se simultánním tlumočením), čtyřmi druhy textu (spontánní, částečně připravený, zcela připravený, „formální“) a tlumočením mezi angličtinou a francouzštinou. Podle Barika se tlumočnický může vzdálit od originálního textu třemi způsoby – vynecháním informace, přidáním informace a nahrazením informace, tedy substitucí.

Mezi vynechávky patří jednotky výchozího textu, které tlumočnick nepřevede do cílového textu. Barik hodnotí vynechávky podle obsahu originálního projevu, a proto mezi ně nepatří nepřevedení zbytečného opakování nebo falešné začátky. Rovněž mezi ně neřadí slučovací spojku „a“ v případech, když její vynechání neovlivňuje význam a logickou návaznost textu. Podobně se staví k tzv. výplňkovým slovům typu „dobře“, „tedy“, „ted“ apod. Dále za vynechávky nepovažuje vynechání určitých členů a výrazů, které mají účel specifikace (např. náhrada „tento mladý muž“ za „ten mladý muž“ a náhrada podstatných jmen zájmeny) v případech, kde je význam jasný z kontextu.

Kategorii vynechávek Barik (1971: 200-202) rozděluje na čtyři podskupiny:

a) vynechání způsobené přeskočením

Vynechání jednoho slova nebo krátkého úseku (např. kvalifikačního přídavného jména, spojky, předložky), který tlumočnick pravděpodobně přeskočil. Tato vynechávka způsobuje jen velmi malou změnu obsahu projevu.

b) vynechání způsobené nepochopením

Tyto vynechávky vznikají v důsledku nepochopení ze strany tlumočníka nebo jeho neschopnosti přeložit část textu a zahrnují většinou větší úsek textu. Zpravidla způsobují větší ztrátu významu textu než první skupina vynechávek.

c) vynechání způsobené zdržením

Tento typ vynechávek vzniká v důsledku příliš dlouhé dekaláže. Barik navrhuje nazírat na tyto vynechávky jako na podkategorii vynechávek způsobených nepochopením.

d) vynechání způsobené přeskládáním informací

Poslední skupina vynechávek vzniká kombinací přeskládání a vynechání různých prvků textu a vztahů mezi nimi, což vede k vytvoření úseku textu v cílovém jazyce, který má jiný význam, než výchozí text.

Do kategorie přidání informace zahrnuje Barik (1971: 202-203) ty informace, které jsou v přetlumočeném textu, ale které se nevyskytují v originálním textu. Podobně jako u vynechávek sem Barik neřadí falešné začátky a opakování, kterého se dopustil tlumočník. Stejně jako přidání spojky „a“, specifikačních výrazů, prvků typických pro daný jazyk (např. členy), předložek, komentářů a zástupných výrazů pro informace, které tlumočník přeslechl (tohoto jevu se v Barikově experimentu dopustili amatéři, když v angličtině použili: „the“ namísto určité informace).

Kategorie přidání informace se rovněž skládá ze čtyř podskupin:

a) přidání kvalifikační informace

Do této podkategorie patří přidání kvalifikační informace (např. přídavného jména, příslovce), nejčastěji za účelem zdůraznění.

b) přidání doplňující informace

Tato podkategorie je podobná jako výše zmíněné přidání kvalifikační informace, tlumočník doplňuje řečenou informaci v originálním textu.

c) přidání vztahu

Do této podkategorie se řadí přidání spojky nebo jiného materiálu, v jehož důsledku vznikne vztah mezi prvky či větami, který není v originálním textu.

d) přidání informace za účelem ukončení věty či celku

Tento typ zahrnuje přidání informace za účelem ukončení věty bez toho, aniž by tlumočník přidal nějakou podstatnou informaci. Většinou použije tuto podkategorii přidání informace tehdy, když vynechá či nesprávně převede část textu.

Poslední kategorie substituce a chyby označuje informace, kterými tlumočnick nahradil informaci obsaženou v originálním textu. Substituce je kombinací vynechání a přidání informace, ale Barik (1971: 204-206) nahlíží na tuto kategorii odděleně. Identifikuje pět podskupin substitucí a chyb:

a) mírná sémantická chyba

Sem se řadí chyba nebo nepřesný překlad lexikální jednotky, který mírně ovlivňuje význam. Takové chyby mohou být spojovány s neobratným překladem.

b) závažná sémantická chyba

Mezi závažné sémantické chyby se řadí chybný překlad lexikálních prvků, který podstatným způsobem mění význam, avšak jen význam daného prvku, ne celého úseku, např. věty. Barik uvádí tři důvody vzniku takových chyb. Zaprvé je to chyba v důsledku neporozumění kvůli homonymu nebo podobně znějícímu slovu. Zadruhé je to špatné odkazování, které má základ v textu (např. tlumočnick si splete podmět a předmět). A zatřetí je to chyba způsobující změnu významu, která nemá očividné opodstatnění v textu.

c) mírná změna v delším úseku

Do této kategorie patří například chyby spojené se změnou podmětu ve větě, které mírně změny význam, ale smysl sdělení zůstane zachován.

d) podstatná chyba v delším úseku

Sem se řadí závažnější chyby než v předchozí podkategorii, které mírně ovlivňují i smysl sdělení.

e) závažná chyba v delším úseku

Mezi závažné chyby v delším úseku patří ty, které zásadním způsobem měny význam sdělení. Barik uvádí několik důvodů vzniku těchto chyb. Může to být chybný překlad nebo situace, kdy si tlumočnick „vymyslí“ něco, co má základ v textu, a to z toho důvodu, že neporozuměl výchozímu sdělení nebo že má příliš velký odstup od řečníka. Dalším důvodem může být chyba v důsledku vynechávky a chyba v důsledku neporozumění. Barik ještě v této podkategorii uvádí zmatené překlady, opačný význam, přeformulování otázky do oznamovací věty apod.

Na Barika navázal polský tlumočnick Andrzej Kopczyński, rovněž v rámci své disertační práce. Za chybu označuje „jakýkoliv výrok mluvčího, který se odchyluje od přijímané normy“ (Kopczyński 1980: 63). Barikovu typologii chyb kritizoval za to, že podkategorie vynechání způsobené přeskočením a přeskládáním informací určil podle

lingvistických kritérií, zatímco podkategorie vynechání způsobené nepochopením a zdržením podle nelingvistických (Kopczyński 1980: 71). Dále Kopczyński souhlasí s návrhem Barika nerozlišovat mezi kategoriemi přidáním informace kvalifikační a doplňující.

Kopczyński zohledňuje ve svém experimentu a typologii chyb aspekty mluveného projevu více než Barik a dělí chyby do čtyř hlavních kategorií (1980: 74-96):

a) chyby spojené s překladem

Chyby spojené s překladem jsou podle Kopczyńského nejobecnější kategorie a mohou být způsobeny jakoukoliv z ostatních tří kategorií. Tyto chyby mění význam sdělení ve výchozím jazyce.

b) chyby spojené s lingvistickými kompetencemi

Chyby spojené s lingvistickými kompetencemi porušují pravidla, která řečník nezná. Kopczyński sem řadí gramatické, syntaktické a lexikální chyby.

c) chyby spojené s lingvistickým výkonem

Chyby spojené s lingvistickým výkonem porušují pravidla, která řečník zná, a jsou často způsobeny nepozorností, stresem či únavou. Jsou to chyby, které narušují plynulost projevu a řadí se mezi ně hezitace, zadržávání, opakování a falešné začátky. Podle Kopczyńského souvisí s plánováním a monitoringem projevu. Dále sem Kopczyński řadí vynechání a přidání informace, přičemž rozlišuje mezi povinným a volitelným vynecháním a přidáním informace. Zohledňuje přitom rozdíly mezi jazyky, a proto počítá do této kategorie pouze volitelné vynechání a přidání informace (např. nepřihlíží k vynechání členů při překladu z angličtiny do polštiny).

d) chyby spojené s pragmatickou vhodností

Mezi chyby spojené s pragmatickou vhodností se řadí odchylky spojené s nevhodným užitím výrazu a nevhodným vyjádřením ilokační síly výpovědi. Kopczyński uvádí jako příklad překlad funkcí či oslovení.

5 Experiment

5.1 Metodologie experimentu

Součástí diplomové práce je experiment, jehož cílem je zjistit, zdali se liší kvalita tlumočení, pokud bude tlumočnický tlumočit v kabině, nebo šeptem bez využití techniky. Tlumočníci měli za úkol tlumočit německý projev do češtiny, přičemž polovinu projevu tlumočili v kabině a polovinu šeptem bez využití techniky. Vše probíhalo za přítomnosti publika, aby bylo dosaženo co možná nejreálnějších podmínek, ke kterým mimo jiné patří šum v místnosti. Avšak na rozdíl od běžné situace na trhu, kdy v kabině spolupracují dva tlumočníci, byly tlumočníci při experimentu v kabině sami. A to z toho důvodu, že cílem experimentu je porovnat výkon jednotlivých tlumočnicků v kabině a mimo ni, a ne výkon tlumočnického týmu.

Jako zdroj inspirace pro náš experiment sloužila diplomová práce Stadelmannové (Stadelmann 2016), která rovněž posuzovala rozdíl mezi kabinovým tlumočením a šušotází, ale soustředila se na úspěšnost tlumočnických strategií, a ne na kvalitu tlumočení.

Experiment proběhl v uměle vytvořených podmínkách, které však měly co nejvíce simulovat reálnou komunikační interakci. Nezávislou proměnnou je v našem experimentu prostředí, ve kterém tlumočnický tlumočí (izolovaná tlumočnická kabina vs. umístění v publiku a šum), a závislou proměnnou je kvalita tlumočnického výkonu (Hale & Napier 2013: 158).

Experiment je doplněn dotazníkovým šetřením, jehož cílem je sběr informací o daném tlumočení, o subjektivním zhodnocení tlumočnických výkonů pohledem samotných tlumočnicků a posluchačů a o názoru tlumočnicků a posluchačů na šušotáž obecně.

Experiment pracuje s následující výzkumnou otázkou: Liší se kvalita tlumočení v kabině a při šušotáži? Pokud ano, mění se obsah, forma projevu, či obojí?

5.2 Výchozí projev

Jako podklad pro projev k experimentu byl vybrán projev německé novinářky iránského původu Dunjy Hayaliové, který přednesla na akci Dresden Reden 18. února 2018. Tématem projevu, který nese název *Heimat kriegt uns alle* (Vlast nás

všechny dostane)¹⁴, je demokracie, vlast a migrace. Tento projev byl vybrán z toho důvodu, že není odborný a že obsahuje všeobecně známé téma, které bylo v době konání experimentu ještě stále aktuální. Tlumočníci tedy nemuseli mít žádné zvláštní odborné či terminologické znalosti.

Pro účely experimentu byl text upraven. Především musel být zkrácen, aby projev trval zhruba šestnáct až dvacet minut. Tuto délku projevu jsme zvolili z toho důvodu, aby byla co nejdelší a zároveň aby nebyla tak dlouhá, že by byly výkony tlumočnicků ovlivněny únavou. Vycházíme z toho, že čím delší je projev, tím relevantnější jsou získaná data z analýzy tlumočnických výkonů. Na začátku projevu totiž tlumočnickovi chvíli trvá, než si zvykne na téma a na styl a tempo řečníka. Zároveň je v simultánním tlumočení zvykem střídat se v kabině po zhruba patnácti až dvaceti minutách, protože bylo potvrzeno, že pokud tlumočnick tlumočí déle než 30 minut, klesá kvalita jeho výkonu (Moser-Mercer & Künzli & Korac 1998: 60-61). Také víme, že pokud bude náš projev trvat šestnáct až dvacet minut s krátkou technickou přestávkou mezi oběma polovinami projevu, bude to odpovídat délkám projevů, na které jsou naši probandi zvyklí z výuky simultánního tlumočení.

Náš projev k experimentu bylo následně třeba rozdělit na dvě srovnatelné poloviny. Text byl upraven tak, aby byla každá polovina stejně dlouhá, obsahovala srovnatelný počet čísel, vlastních jmen, citátů, výčtů, složitějších větných konstrukcí apod., tak aby byly obě poloviny projevu pro tlumočnick srovnatelně náročné. Obě části projevu čítaly při experimentu 9 minut a 13 sekund. Rychlost první části projevu byla 212,7 slabik za minutu (117,5 slov za minutu) a rychlost druhé části projevu byla 214,2 slabik za minutu (110,7 slov za minutu).

5.3 Účastníci experimentu

Projev byl přednesen ženou, stejně jako originální projev, rodilou Němkou, která je zároveň tlumočnicí s pracovními jazyky mimo jiné němčinou a češtinou. Zároveň vyučuje tlumočení na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, takže styl jejího přednesu účastníci experimentu znají. Výběrem této řečnice měl být odstraněn dodatečný faktor stresu z neznámého řečníka a mělo být docíleno toho, aby

¹⁴ Dostupné z: https://www.staatsschauspiel-dresden.de/download/9260/dresdner_rede_dunja_hayali_18022018.pdf [cit. 10.12.2018]

si tlumočníci rychleji zvykli na styl řečníka, aby mohli například lépe anticipovat. Další výhodou tohoto výběru bylo, že řečnice má jako profesionální tlumočnice zkušenosti s projevy na veřejnosti, a tudíž její projev neobsahoval téměř žádné rušivé elementy a obě poloviny projevu byly předneseny konstantně. Projev byl přednesen standardní němčinou bez regionálního přízvuku.

Skupinu probandů tvořilo pět studentek¹⁵ druhého ročníku navazujícího magisterského studia oboru Tlumočnictví: čeština – němčina. V době konání experimentu tak měly studentky absolvované dva semestry simultánního tlumočení a měly tedy již zvládnuté základní techniky a strategie simultánního tlumočení. Pro všechny studentky je němčina jazykem B. Čtyři studentky mají češtinu jako jazyk A, jedna studentka má češtinu jako jazyk B, jako jazyk A má slovenštinu¹⁶. Pro účely experimentu jsme toto nezohledňovali, protože se experiment soustředí převážně na obsahovou a formální stránku tlumočení, a ne například na přízvuk. Navíc je třeba dodat, že hlavním účelem experimentu není porovnat výkony tlumočnic mezi sebou a určit například průměrnou chybovost při kabinovém tlumočení a při šušotáži, ale porovnat u každé tlumočnice její výkon při kabinovém tlumočení s výkonem při šušotáži.

Výše uvedené studentky měly v době konání experimentu již zkušenost se šušotáží, avšak pouze nácvik v rámci výuky simultánního tlumočení. Pouze jedna studentka v následném dotazníkovém šetření uvedla, že má zkušenosti se šušotáží i z praxe.

Experimentu se zúčastnili i posluchači, aby bylo zajištěno co nejrealističtějších podmínek. Jednalo se až na jednu výjimku o studenty Ústavu translatologie. Tři studenti studují magisterské studium oboru Tlumočnictví, ale ne v kombinaci s německým jazykem, a tři studenti studují bakalářské studium Němčina pro mezikulturní komunikaci. Nikdo z posluchačů tedy zároveň neovládal němčinu a techniku simultánního tlumočení a nemohl být v pozici, aby mohl výkon tlumočnice profesionálně ohodnotit. Sedmý posluchač pochází z technického prostředí, neovládá

¹⁵ Jelikož byly všechny účastnice experimentu ženy, budou v kontextu experimentu v diplomové práci užívána zásadně feminina „tlumočnice“, „probandky“ apod.

¹⁶ Jazyk A v tlumočení a překladatelství označuje mateřský jazyk. Jazyk B neboli aktivní jazyk je takový jazyk, který tlumočnick/překladatel ovládá natolik, že může tlumočit/překládat z něj i do něj. Jazyk C neboli pasivní jazyk je takový jazyk, ze kterého tlumočnick/překladatel tlumočí/překládá, ale netlumočí/nepřekládá do něj.

němčinu a měl před experimentem pouze dvě zkušenosti s kabinovým simultánním tlumočením, a to v roli příjemce. Nikdo z posluchačů neznal tlumočnici, kterou poslouchal a následně hodnotil, osobně.

Experimentu se tedy nezúčastnil jednodolý vzorek posluchačů, protože by to bylo jednak náročné z hlediska proveditelnosti a jednak to nebylo pro účely experimentu podstatné. Přítomnost posluchačů byla důležitá hlavně pro simulaci realistických podmínek. Tedy hlavně z toho důvodu, aby měla každá tlumočnice svého posluchače, jak při kabinovém tlumočení, tak při šušotáži. Zároveň nemohl být nikdo z posluchačů profesionální tlumočnick, který má mezi pracovními jazyky němčinu, aby tlumočnice neměla pocit, že ji někdo hodnotí z pohledu profesionálního tlumočnicka či vyučujícího tlumočení, protože tak tomu v praxi nebývá.

5.4 Příprava a realizace experimentu

Před konáním samotného experimentu byl proveden pilotní experiment, jehož cílem bylo zjistit, zdali je vybraný projev pro úroveň tlumočnických dovedností probandek vhodný.

Pilotního experimentu se zúčastnily tři spolužačky studentek, které se účastnily skutečného experimentu. Jednalo se tedy o studentky, které mají srovnatelnou úroveň tlumočnických dovedností jako probandky, ale nemohly se zúčastnit skutečného experimentu, protože se v době jeho konání nacházely dlouhodobě v zahraničí. Pilotní experiment proto nemohl probíhat za stejných podmínek jako skutečný experiment.

Projev byl studentkám zaslán v podobě zvukového souboru a byl namluven stejnou řečnicí, která přednesla projev i při skutečném experimentu. Studentky dostaly kromě instrukcí k tlumočení také základní informace o Dunje Hayaliové, protože projev obsahoval autobiografické prvky. Studentky znaly také název projevu, téma a několik klíčových pojmů, které by jim mohly činit při tlumočení problémy.

Dvě studentky tlumočily první polovinu projevu, jako kdyby byly v kabině, a druhou polovinu šušotáží. Třetí studentka tlumočila nejprve šeptem a poté jako v kabině. Studentky byly požádány, aby v případě kabinového tlumočení tlumočily tak, jako když trénují simultánní tlumočení. Jelikož studentky neměly k dispozici kabinu, měly být v tiché místnosti a poslouchat výchozí projev prostřednictvím sluchátek. V případě šušotáže byly studentky požádány, aby tlumočily jiné osobě do ucha, přičemž výchozí projev se rozléhal a byl slyšet po celé místnosti, a ne tedy přes sluchátka.

U šušotáže u pilotního experimentu tedy ve srovnání se skutečným experimentem chyběl mimo jiné okolní šum v místnosti a přítomnost vícečlenného publika.

Studentky své tlumočnické výkony nahrály, zaslaly diplomantce a doplnily svůj názor na náročnost projevu a zpětnou vazbu ke svým vlastním výkonům. Studentky rovněž dostaly k vyplnění dotazníky pro tlumočnice, a i u nich měly uvést, zdali jsou podle nich všechny otázky jednoznačné či relevantní a jestli by případně něco doplnily.

Na základě nahrávek z pilotního experimentu a zpětné vazby od studentek bylo uznáno, že je projev pro experiment vhodný, i když ho studentky ohodnotily spíše jako náročnější. Aby bylo tlumočení jednodušší, byl projev velmi mírně upraven. Smazali jsme celkem čtyři věty, které činily tlumočnicím potíže a jejichž smazání zároveň nenarušilo konzistenci projevu. Také byl rozšířen glosář. Stejně tak došlo k menší úpravě dotazníku pro tlumočnice. Upravili jsme formulaci otázek 2 a 12, aby byly jednoznačnější, a na základě teoretických poznatků o šušotáži jsme přidali dvě otázky týkající se hlasivek.

Skutečný experiment proběhl 20. prosince 2018 v tlumočnické laboratoři, učebně č. 104, Ústavu translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Několik dní před experimentem byly tlumočnice obeznámeny s průběhem jeho konání a bylo jim zasláno téma projevu (*Heimat, Migration, Demokratie*¹⁷) včetně glosáře, který obsahoval následující pojmy:

- *Die Würde des Menschen ist unantastbar.*
- *Diskrepanz*
- *ergo*
- *Errungenschaft*
- *Galgen*
- *Heimatbeschützer*
- *in Grund und Boden brüllen*
- *intakt*
- *j-n über den Tisch ziehen*
- *Meinungsfreiheit*
- *missliebig*
- *mit Migrationsvordergrund*
- *selbsternannt*
- *shithole countries*
- *schleppend*¹⁸

¹⁷ Studentky dostaly pouze německé pojmy. České ekvivalenty: vlast/domov, migrace, demokracie.

¹⁸ Studentky dostaly pouze německé pojmy. České ekvivalenty: Lidská důstojnost je nedotknutelná, rozpor, tudíž, výdobytek, šibenice, ochránce vlasti, nepustit ke slovu / kritizovat, neporušený,

Bezprostředně před experimentem byla tlumočnicím představena autorka výchozího projevu Dunja Hayaliová.

Kapacita místnosti byla naplněná, protože u experimentu bylo přítomno pět tlumočnic (příčemž dvě, příp. tři byly v kabině), řečnice, sedm posluchačů a dvě vyučující a diplomantka, které zajišťovaly technickou podporu. Každý posluchač měl losem přidělenou jednu tlumočnici, kterou poslouchal jak při tlumočení z kabiny, tak při šušotáži. Dvě tlumočnice měly přidělené dva posluchače, avšak při šušotáži měly za úkol soustředit se pouze na jednoho posluchače, aby byly zajištěny rovné podmínky. Přesto přetlumočený projev slyšel i druhý posluchač, protože seděl v těsné blízkosti tlumočnice.

Před experimentem bylo prověřeno, že rozměry místnosti umožňují, aby v ní tlumočily tři osoby zároveň, aniž by se navzájem výrazně rušily. Při experimentu byla tato varianta také zvolena, protože umožňovala nejen rychlé provedení experimentu (tj. přednesení projevu pouze jednou), ale také zajišťovala určitou hladinu šumu v místnosti. Takto byla simulována situace z praxe, kdy je například v místnosti více tlumočnicků, kteří tlumočí šeptem do různých jazyků, nebo situace, kdy je v místnosti více hluku například kvůli neukázněnosti přítomných, otevřenému oknu atd.

Řečnice přednesla projev osobně, přičemž první polovinu projevu tlumočily dvě tlumočnice šeptem v místnosti a tři tlumočnice v kabině. Po přednesení projevu proběhla krátká technická přestávka, kdy si tlumočnice vyměnily pozice. Druhou polovinu tlumočily tři tlumočnice šeptem a dvě v kabině. Pořadí tlumočnic, tedy která začne šušotáží a která v kabině, bylo určeno losem.

Tlumočnice tlumočily projev podle následujícího schématu, přičemž

- číslice označují část projevu, tedy první či druhou polovinu,
- ST znamená simultánní kabinové tlumočení,
- ŠŠ znamená šušotáž,
- písmena A, B, C, D, E označují jednotlivé tlumočnice.

podvést / využít něčí nepozornosti, svoboda projevu, neoblíbený, přistěhovaleckého původu, samozvaný, shithole countries / pr*ele světa, vleklý.

Kabinové tlumočení	Šušotáž
1ST-A	1ŠŠ-B
1ST-D	1ŠŠ-C
1ST-E	2ŠŠ-A
2ST-B	2ŠŠ-D
2ST-C	2ŠŠ-E

Tabulka 1: Rozdělení tlumočnic v experimentu

Při šušotáži neměly tlumočnice k dispozici žádnou tlumočnickou techniku. Seděly v publiku, vedle svého přiděleného posluchače a tlumočily mu do ucha. V první polovině projevu se ke dvěma tlumočnicím v publiku přidala jedna šeptající vyučující, aby byla zajištěna podobná hladina šumu v obou polovinách projevu, jelikož byly tlumočnice v lichém počtu.

Při experimentu byl nahrán jak originální projev, tak výkony tlumočnic. Originální projev a tlumočení z kabiny bylo nahráno prostřednictvím zabudované tlumočnické techniky v místnosti a tlumočení šepem bylo nahráno na diktafony.

Po projevu vyplnily tlumočnice dotazník pro tlumočnice, ve kterém zhodnotily své výkony a rozdíl mezi oběma druhy tlumočení. Stejně tak vyplnili dotazníky i posluchači, kteří porovnávali výkon své přidělené tlumočnice při tlumočení šepem a v kabině.

5.5 Transkripce a rozdělení projevu pro účely hodnocení

Pro účely experimentu bylo nutné vytvořit přepisy nahrávek, aby bylo hodnocení kvality tlumočení jednodušší a transparentnější. Vzhledem k povaze experimentu byla zvolena ortografická transkripce, jelikož cílem experimentu je zhodnotit obsahovou a formální stránku projevu, avšak ne všechny suprasegmentální prvky (např. experiment nezohledňuje intonaci a dikci).

Ze suprasegmentálních prvků byly v experimentu zohledněny následující:

- hezitace – značena v transkripci jako „ehm“
- nedořečené slovo – značeno v transkripci jako „...“
- pauza delší než pět sekund – značena v transkripci jako „(pauza)“
- nesrozumitelné slovo – značeno v transkripci jako „@“

Při přepisu byly zapsány všechny nespisovné tvary, přeřky, gramatické chyby, opakování, falešné začátky apod. Čísla vyšší než 20 byla zapsána formou číslic, pokud

však tlumočnice vyslovila číslo nesprávně, bylo zapsáno ortograficky. Interpunkce byla zapsána podle intonace tlumočnice, ale přesto bylo mnoho sporných případů. Je tedy zaznamenána subjektivně, ale zároveň prováděla veškeré transkripce jedna osoba, takže je zaručena jednotnost. Navíc je třeba upozornit na to, že interpunkce, tedy intonace, není předmětem hodnocení tlumočnických výkonů.

Po transkripci byl pro účely hodnocení projev ve výchozím jazyce rozdělen na jednotky textu. Nabízelo se rozdělení na věty, které by však byly často příliš dlouhé. Jelikož se jedná o mluvený text, byla jako základ pro rozdělení textu stanovena akustická analýza projevu v programu Audacity. Jako inspirace pro rozdělení projevu posloužila diplomová práce Veroniky Sochorové (2018). Akustická analýza eviduje pauzy v toku řeči a podle nich byl projev rozdělen na segmenty. Následně byl celý projev překontrolován a rozdělení segmentů upraveno. A to z toho důvodu, že byly některé segmenty velmi krátké nebo neobsahovaly žádnou jednotku textu, která by byla podstatná pro obsah projevu, a právě obsah projevu byl pro hodnocení kvality tlumočení stěžejní. Naopak některé velmi dlouhé segmenty byly rozděleny na dva kratší. Poupraveny tak byly segmenty typu: „*Irak*“, „*aber nun*“, „*dass Hass und Gewalt gerade wieder auf dem Vormarsch sind und zwar nicht nur in Amerika, in Afrika oder in Asien*“. Takto byla první část projevu rozdělena na 148 segmentů a druhá část na 134 segmentů. Pro účely snadnějšího porovnávání obou částí bylo rozdělení na segmenty ještě jednou upraveno, aby obě části obsahovaly shodně 140 segmentů. Tato diplomová práce odkazuje na segmenty následujícím způsobem: Například sg. 1/35 odkazuje na 35. segment první části projevu, tedy „*Und gegen Gefühle kann man ja bekanntlich schlecht ankämpfen.*“ a sg. 2/111 na 111. segment druhé části projevu, tedy „*Für viele Länder in Afrika sowieso.*“. Transkripty tlumočnických výkonů z experimentu včetně označení jednotlivých segmentů se nacházejí v Příloze 4, str. X.

5.6 Model a průběh hodnocení tlumočení

Za účelem jednotného hodnocení všech tlumočnických výkonů byl vytvořen model hodnocení, který vychází obsahově především z Barika (1974) a Kopczyńského (1980) a metodologicky z diplomové práce Sochorové (2018). Aby bylo možno porovnat mezi sebou jednotlivé tlumočnické výkony, byl vytvořen bodový systém hodnocení výkonů, který umožňuje převést kvalitativní data na kvantitativní. Model umožňuje přiřazovat

jednotlivým odchylkám od výchozího projevu počet bodů podle závažnosti, přičemž čím nižší bodové skóre, tím kvalitnější je tlumočnický výkon.

Při tvorbě modelu jsme vycházeli z předešlých výzkumů o kvalitě tlumočení a důležitosti jednotlivých kritérií pro posuzování kvality (viz Kapitola 4, str. 53), a proto byl pro hodnocení důležitý především obsah, tedy zachování obsahu výchozího projevu a logická návaznost, ale rovněž forma, v našem případě plynulost projevu a gramatická správnost.

Model je rozdělen na pět kategorií, přičemž první tři vycházejí z Barika (1971) a zohledňují obsah projevu – vynechání informace (V), přidání informace (P) a sémantické chyby, generalizace a konkretizace (S). Další dvě kategorie vycházejí z typologie Kopczyńského a věnují se formě projevu – gramatické chyby (G) a forma (F). Kategorie V, P a S jsou dále rozděleny do tří podkategorií podle závažnosti odchylky. Číslice 1, 2, 3 zároveň označují počet bodů, které se sčítají do celkového skóre kvality projevu.

Na rozdíl od Barika model nereflektuje příčinu vzniku chyb (např. přeskočením, nepochopením, zpožděním), ale zohledňuje pouze závažnost chyby a její dopad na obsah, případně formu celého projevu. Tento model byl vytvořen s ohledem na cíle experimentu a obsah projevu. Proto je například vynechání vlastního jména či čísla hodnoceno dvěma body, jelikož žádná jména a čísla z projevu nenesou v kontextu projevu nosný význam. Zároveň byla zohledněna specifika simultánního tlumočení a tlumočení obecně. To znamená, že se nehodnotí doslovný překlad, ale převedení významu obsaženého ve výchozím textu. Za chybu není považováno vynechání či přidání informace, která vyplývá z kontextu, či její nahrazení například zájmenem. V modelu jsou explicitně uvedeny výčty, protože se v projevu několikrát vyskytují a protože se k nim vážou různé tlumočnické strategie. Za výčet považujeme výčet dvou a více prvků v jednom segmentu, protože segmenty ve většině případů označují tok řeči a obsahové celky, které chtěla řečnice vyjádřit. Výčty jsou například segmenty 1/79, 1/123, 2/33 a 2/90. Rovněž jsou zohledněny rozdíly mezi jazyky, jak je zohledňuje i Barik (1971), tedy například nelze očekávat, že tlumočnice přeloží německé členy. Stejně tak není nijak penalizováno vynechání křestního jména osob, protože to spadá mezi tlumočnické strategie. Za chybu není považováno nahrazení idiomu opisem. Souhlasíme s Barikem (1971: 204), který tvrdí, že substituce, v tomto modelu kategorie S, vznikají kombinací vynechání a přidání informace. Proto bylo

hodnocení takových částí projevu často sporné a hodnotitel se musel často rozhodovat, co má nejzásadnější vliv, jestli přidání, vynechání či nahrazení informace.

Mezi gramatické chyby patří např. nesprávná shoda mezi podmětem a přísudkem, nesprávná koncovka, chybějící zvrtné zájmeno u zvrtného slovesa či hovorový výraz. Model hodnocení nezohledňuje syntaktické chyby (např. pořadí slov), pokud nenarušují porozumění textu. Stejně tak nejsou hodnoceny lexikální chyby. V souladu se zjištěním například Bühlerové (Bühler 1986), Kurzové (Kurz 1993), Kopczyńského (1994) a Pöchhacker a Zwischenbergerové (Pöchhacker & Zwischenberg 2010) se tedy nehodnotí správná terminologie, protože i když je hodnocena jako důležité kritérium kvalitního tlumočnického výkonu, neumístila se v průzkumech na nejvyšších příčkách. Navíc je třeba dodat, že projev přednesený v rámci experimentu je neodborný, takže neobsahuje žádnou speciální terminologii. V hodnocení tlumočnických výkonů nebylo tedy rozlišováno, zdali tlumočnice zvolily například za ekvivalent německého pojmu *Heimat* české *vlast*, *domov*, *domovina* či jiné, pokud to neovlivnilo obsah projevu.

Kategorie F vychází z Kopczyńského kategorie chyby spojené s lingvistickým výkonem. K hezitacím, zadrhávání, opakování a falešným začátkům byla přidána pro větší explicitu nedořečená slova a přeřeky. Dále sem byly zahrnuty nedokončené věty, protože podle Jonese (2002: 72) patří k nežádoucím jevům v tlumočení. Dále do této kategorie patří interference z jiných jazyků, v našem případě slova z jiných jazyků, než je čeština, a pauzy delší než pět sekund na nepřírodném místě. Při hodnocení byly sporné některé přeřeky, tedy rozhodování mezi kategoriemi G a F. Přeřeky typu *moje rodiče pocházejí* (sg. 1/21, 1ST-E) byly označeny jako formální chyby, tedy F.

Vynechání informace	V1	<ul style="list-style-type: none"> vynechání informace, která není podstatná pro význam celku vynechání informace ve výčtu, které nezpůsobí obsahový posun
	V2	<ul style="list-style-type: none"> vynechání informace, které mírně ovlivňuje význam celku vynechání informace či linku, které mírně narušuje logikou výstavbu textu vynechání informace ve výčtu, které způsobí obsahový posun vynechání vlastního jména vynechání čísla
	V3	<ul style="list-style-type: none"> vynechání informace, které výrazně ovlivňuje význam celku vynechání informace či linku, které výrazně narušuje logickou výstavbu celku
Přidání informace	P1	<ul style="list-style-type: none"> přidání informace, která není podstatná pro význam celku
	P2	<ul style="list-style-type: none"> přidání informace, která mírně ovlivňuje význam celku přidání linku, který narušuje logickou výstavbu textu
	P3	<ul style="list-style-type: none"> přidání informace, která výrazně ovlivňuje význam celku
Sémantické chyby, generalizace a konkretizace	S1	<ul style="list-style-type: none"> sémantické chyby, které nejsou podstatné pro význam celku funkční generalizace, konkretizace generalizace výčtu zkomolení vlastního jména
	S2	<ul style="list-style-type: none"> sémantické chyby, které mírně ovlivňují význam celku substituce linku, která narušuje logickou výstavbu textu přílišná generalizace chybně převedené číslo
	S3	<ul style="list-style-type: none"> sémantické chyby, které výrazně ovlivňují význam celku chybně převedená informace, která je opakem originálu chybně převedená informace, která nedává v kontextu projevu smysl
Gramatické chyby	G	<ul style="list-style-type: none"> gramatické chyby
Forma	F	<ul style="list-style-type: none"> falešné začátky hezitace zadržávání nedořečená slova nedokončené věty zopakování slova či delšího úseku ve stejném tvaru přeřeky interference z jiných jazyků pauza delší než pět sekund na nepřírozeném místě

Tabulka 2: Model hodnocení tlumočení

Pro účely přehledného hodnocení byla pro každý přetlumočený projev vytvořena tabulka. K výchozímu projevu, který je rozdělen na segmenty, byly přiřazeny ekvivalentní segmenty v češtině. Nebylo však možné přiřadit segmenty 1:1, a to hned z několika důvodů. Jednat to vyplývá z charakteristiky tlumočení a jednotlivých tlumočnických strategií, ke kterým patří například změna pořadí ve výčtu, rozdělení části na více úseků či náhrada idiomu opisem. Je rovněž třeba zmínit, že tlumočníci netlumočí 100 % projevu. Dále je to z jazykových důvodů, v našem případě především kvůli němčině, která se oproti češtině vyznačuje například slovesy na konci vět a verbonominálními vazbami. A dalším faktorem byly samozřejmě chyby v tlumočení, hlavně vynechání informace.

Po vytvoření tabulky se segmenty výchozího textu se zarovnanými segmenty přetlumočeného textu byly na základě modelu hodnocení posuzovány jednotlivé segmenty, ale s ohledem na kontext, na celý projev. K segmentům, které obsahovaly chyby, byly přiřazeny body i s označením chyby (V/P/S/G/F). Každý segment mohl být ohodnocen jen jednou kategorií hodnotící obsah, tedy V, P či S. Pokud tedy obsahoval více chyb, byla vybrána ta nejzávažnější. Chyby z těchto kategorií byly ohodnoceny body 1-3. Chyby z kategorie G a F byly ohodnoceny body podle výskytu. Obsahoval-li tedy jeden segment například vynechání informace ve výčtu, které nezpůsobí obsahový posun (V1), chybně převedené číslo (S2), jednu gramatickou chybu (G1), dvě hezitace (F2) a jeden falešný začátek (F1), byl ohodnocen následovně: S2, G1, F3.

Dále je nutno zmínit, že jelikož nemohly být segmenty k sobě přiřazeny 1:1, je v některých případech posunuto i jejich hodnocení. Obsahové chyby jsou zhodnoceny na řádku, ve kterém se nachází segment výchozího projevu s informací, jejíž převod je hodnocen. I když je tato informace například obsažena ve sloupci s projevem v češtině až o řádek níže, a to například z toho důvodu, že tlumočník vyměnil pořadí informací. Pokud tlumočník převedl informaci správně, není hodnoceno jako vynechávka, když se informace vyskytuje až o nějaký segment níže. Na druhou stranu jsou body za gramatické a formální chyby v řádku vedle segmentu, který tyto chyby obsahoval, protože tyto chyby jsou čistě vázány na projev v češtině.

Z modelu je zřejmé, že muselo být hodnocení některých chyb a segmentů subjektivní, což uznává také Barik (1971) ve svém experimentu. Všechny projevy byly hodnoceny autorkou této diplomové práce, která se, v rámci svých možností, snažila o objektivní hodnocení. Je to však zároveň legitimní hodnocení, protože účelem

experimentu je porovnat kvalitu tlumočení šeptem a v kabině. A oba druhy tlumočnických výkonů byly posouzeny stejně, jednou osobou se stejnými nároky. Nejprve byly ohodnoceny projevy každý zvlášť a následně, s časovým odstupem ve výši několika dní, byly projevy posouzeny vedle sebe, aby bylo zaručeno, že je na jednotlivé segmenty nahlíženo skutečně stejně přísně.

Po ohodnocení projevů byly body sečteny, a tak vzniklo bodové skóre za jednotlivé kategorie chyb, za obsahovou stránku projevu, tedy kategorie V, P a S, za formální stránku, tedy kategorie G a F, a za celkovou kvalitu projevu, tedy všechny kategorie V, P, S, G a F. Pro účely tohoto experimentu má význam celkové skóre, skóre za obsah a skóre za formu. Skóre jednotlivých kategorií V, P a S není významné z toho důvodu, že v některých případech bylo rozhodování mezi těmito druhy chyb sporné, a také proto, že každý segment byl ohodnocen nejvýše jednou z těchto kategorií, i když mohl obsahovat chyby z více kategorií. Veškerá hodnocení včetně bodových skóre se nachází v Příloze 4, str. X.

5.7 Vyhodnocení experimentu

Cílem našeho experimentu je zjistit, jestli se liší kvalita kabinového tlumočení a šušotáže. Tabulky 3 a 4 představují bodová skóre jednotlivých tlumočnic za všechny kategorie, dále za obsahové chyby (V+P+S), formální chyby (G+F) a celkové skóre (V+P+S+G+F) jak při kabinovém tlumočení, tak při šušotáži. Z tabulek je patrné, že nejméně často se tlumočnice dopouštěly přidání informace a gramatických chyb.

Kabinové tlumočení	1ST-A	2ST-B	2ST-C	1ST-D	1ST-E
V	24	32	53	34	84
P	1	1	2	1	4
S	19	79	67	54	52
G	2	3	0	4	0
F	34	44	29	87	53
V+P+S	44	112	122	89	140
G+F	36	47	29	91	53
celkem	80	159	151	180	193

Tabulka 3: Srovnání výkonů jednotlivých tlumočnic při kabinovém tlumočení

Šušotáž	2ŠŠ-A	1ŠŠ-B	1ŠŠ-C	2ŠŠ-D	2ŠŠ-E
V	29	45	48	45	92
P	5	3	1	5	3
S	70	79	60	46	85
G	2	5	4	3	1
F	49	30	16	95	38
V+P+S	104	127	109	96	180
G+F	51	35	20	98	39
celkem	155	162	129	194	219

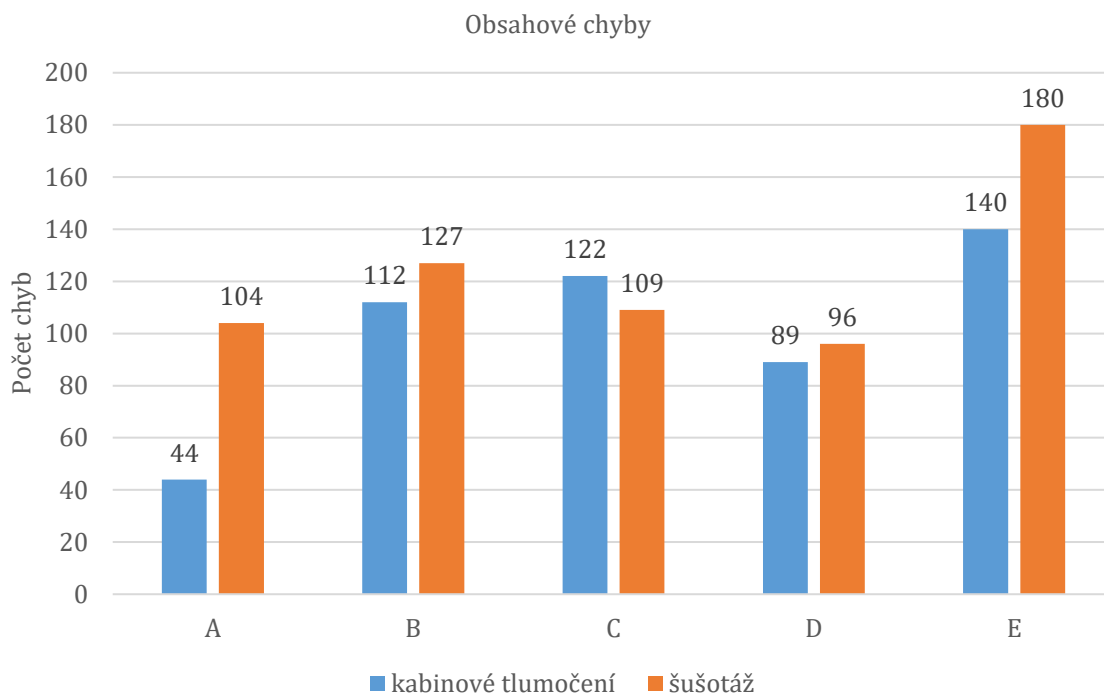
Tabulka 4: Srovnání výkonů jednotlivých tlumočnic při šušotáži

Graf 23 představuje srovnání celkového počtu chyb při kabinovém tlumočení a při šušotáži. Z grafu je patrné, že čtyři tlumočnice z pěti udělaly při šušotáži více chyb než při kabinovém tlumočení, pouze tlumočnice C předvedla kvalitnější výkon při šušotáži. Poměry chyb se však u jednotlivých tlumočnic velmi různí. Nejvýraznější rozdíl je u tlumočnice A, která udělala při šušotáži téměř dvakrát více chyb než při kabinovém tlumočení (ST 80, ŠŠ 155). Tlumočnice B měla při obou druhích tlumočení zanedbatelný rozdíl v počtu chyb (ST 159, ŠŠ 162). Trochu větší rozdíl mezi počtem chyb měly tlumočnice D a E, tlumočnice D udělala při šušotáži o 8 % více chyb než při tlumočení v kabině (ST 180, ŠŠ 194) a tlumočnice E udělala při šušotáži o 13 % více chyb než v kabině (ST 193, ŠŠ 219). Opačný trend pozorujeme u tlumočnice C, která udělala při kabinovém tlumočení o 17 % více chyb než při šušotáži (ST 151, ŠŠ 129).

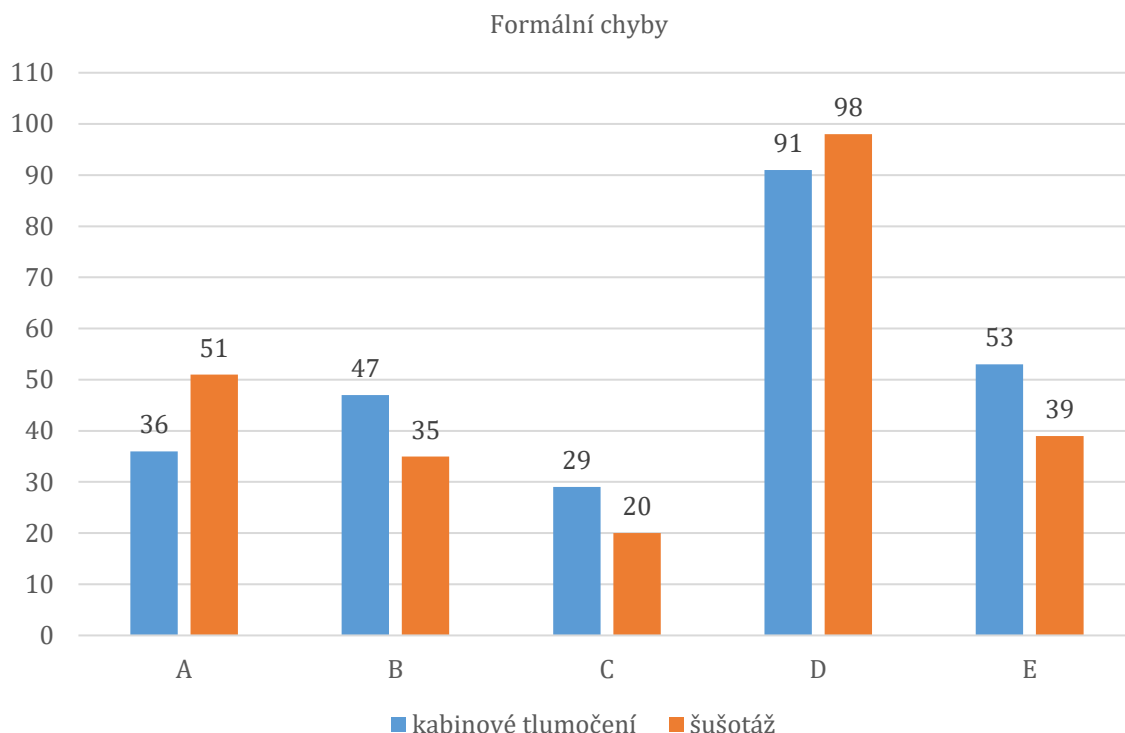
Graf 23: Celkový počet chyb v experimentu

Graf 24 znázorňuje počet obsahových chyb (kategorie V+P+S) při obou druzích tlumočení. Zde pozorujeme stejný trend jako při celkovém počtu chyb, pouze tlumočnice C udělala při šušotáži méně obsahových chyb než při kabinovém tlumočení, konkrétně o 11 % (ST 122, ŠŠ 109). Rozdíly v počtu obsahových chyb jsou však výraznější než u celkového počtu chyb. Opět největší rozdíl je u tlumočnice A, která udělala při šušotáži o celých 136 % více chyb než při kabinovém tlumočení (ST 44, ŠŠ 104). Tlumočnice B udělala při šušotáži o 13 % více chyb než v kabině (ST 112, ŠŠ 127), tlumočnice D měla při šušotáži o 8 % více chyb než v kabině (ST 89, ŠŠ 96) a tlumočnice E udělala při šušotáži o 29 % více chyb než při kabinovém tlumočení (ST 140, ŠŠ 180).

Graf 24: Obsahové chyby v experimentu

Graf 25 představuje počet formálních chyb (kategorie G a F). Více gramatických chyb a chyb týkajících se formy projevu při šušotáži než při kabinovém tlumočení udělaly tlumočnice A a D. Konkrétně měla tlumočnice A při šušotáži o 42 % chyb více než v kabině (ST 36, ŠŠ 51) a tlumočnice D při šušotáži o 8 % více než v kabině (ST 91, ŠŠ 98). Ostatní tři tlumočnice udělaly při šušotáži méně formálních chyb než při kabinovém tlumočení. Tlumočnice B a E měly při šušotáži o 26 % méně chyb než v kabině (B – ST 47, ŠŠ 35; E – ST 53, ŠŠ 39), tlumočnice C udělala při šušotáži o 31 % méně chyb než v kabině (ST 29, ŠŠ 20).

Graf 25: Formální chyby v experimentu

Z grafu 25 je jasně patrné, že nejvíce formálních chyb udělala tlumočnice D, přičemž většina z nich se týká formy, ne gramatiky (viz tabulky 3 a 4, str. 71, 72). Možná příčina těchto chyb je v tom, že mateřským jazykem tlumočnice D není čeština, ale slovenština. To se v projevech odrazilo znatelným slovenským přízvukem, který však nebyl předmětem našeho hodnocení, a právě chybami, které se týkaly formy projevu – především heziticemi, přeřeky a falešnými začátky.

V grafu 26 jsou srovnány obě poloviny projevu, abychom zjistili, jestli výsledky nezkreslil obsah jednotlivých částí projevu. První polovinu projevu tlumočily šepem tlumočnice B a C, druhou polovinu projevu tlumočily šepem tlumočnice A, D a E. Z grafu vyplývá, že převažují horší výsledky u druhé poloviny projevu – u tlumočnic A, C, D a E. Nicméně tlumočnice B přetlumočila lépe, i když jen o tři body, první polovinu projevu. Nemůžeme tedy jednoznačně říci, že skóre chybovosti bylo vyšší u druhé poloviny projevu, například z důvodu možné vyšší náročnosti této části projevu, protože rovnou tři tlumočnice tlumočily druhou polovinu za ztížených podmínek. Navíc zde mohla hrát roli únava tlumočnic.

Graf 26: Porovnání obou částí projevu v experimentu – celkový počet chyb

Pokud porovnáme obě poloviny projevu pouze s formálními chybami, ne celkovými, tak zjistíme, že opět byly lepší výsledky v první polovině projevu – u tlumočnic A, B, C a D, ale že se zde dvakrát jedná o lepší výsledek při šušotáži. U formálních chyb tedy spíše platí, že jsou horší výsledky způsobené pravděpodobně únavou, protože jsou častěji v druhé polovině projevu, a ne ztíženými podmínkami, tedy u šušotáže.

V následující části bychom chtěli porovnat oba výkony jednotlivých tlumočnic mezi sebou. Tlumočnice A předvedla nejméně vyrovnané výkony ze všech. Zatímco byl její výkon při kabinovém tlumočení s odstupem nejlepší ze všech, udělala při následné šušotáži téměř dvojnásobné množství chyb, přičemž největší podíl na skóre měly obsahové chyby.

Tlumočnice B měla při obou výkonech téměř stejné celkové skóre, ale na tomto skóre se podílely různé kategorie chyb různou mírou. Tlumočnice nejprve tlumočila šeptem a udělala při tom více obsahových chyb než v kabině, následně v kabině udělala více chyb, které se týkají formy, než při šušotáži.

Tlumočnice C měla jako jediná lepší výkon při šušotáži, kterou využila v první polovině projevu, než při následném tlumočení v kabině, a to jak co se týče obsahu, tak formy projevu.

Jak již bylo zmíněno, tlumočnice D se ve srovnání vymyká nejvyšším počtem formálních chyb, které má při obou druhích tlumočení. Trochu více chyb, obsahových i formálních, udělala při šušotáži, v druhé polovině projevu. Kdybychom hodnotili jen obsahové chyby, patřily by výkony tlumočnice D k nejlepším v experimentu.

Naopak výkony tlumočnice E byly nejhorší ze všech, přičemž horší byl výkon při šušotáži než při konsektivním tlumočení. Avšak formálních chyb udělala tlumočnice E více při kabinovém tlumočení, tedy v první polovině projevu.

Pokud chceme zodpovědět naši výzkumnou otázku, tedy zdali se liší kvalita tlumočení v kabině a při šušotáži, tak nemůžeme odpovědět na základě jednoznačných výsledků. Na základě výsledků našeho experimentu můžeme říct, že je kvalita tlumočnického výkonu při šušotáži spíše horší než při kabinovém tlumočení a ztížené podmínky, tedy nevyužití kabiny, způsobují vyšší počet obsahových, ne formálních chyb.

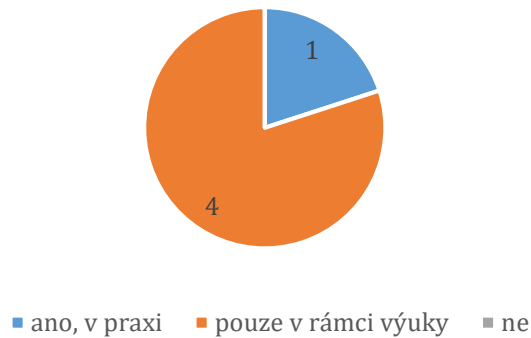
5.8 Analýza získaných dat z dotazníků pro tlumočnice

Po experimentu vyplnily tlumočnice dotazník. Dotazník se skládá z třinácti uzavřených otázek. Deset otázek se věnuje experimentu, jedna zjišťuje předchozí zkušenosti tlumočnic se šušotáží, a dvě jsou věnovány obecnému názoru na šušotáž. V otázkách týkajících se experimentu tlumočnice porovnávaly svůj výkon při šušotáži a při tlumočení v kabině – porozumění projevu, monitoring, počet chyb, dopad na hlasivky a vliv okolního šumu.

Získaná data z dotazníků pro tlumočnice z experimentu umožňují získat bližší náhled na názory tlumočnic na šušotáž, obzvláště ve srovnání s klasickým simultánním tlumočením v kabině, bezprostředně po odvedeném tlumočnickém výkonu. Výhoda dat z těchto dotazníků spočívá v tom, že v nich všechny tlumočnice reagovaly na stejnou situaci, na tlumočení jednoho projevu za téměř identických podmínek pro všechny tlumočnice.

Graf 27 dokazuje, že všechny tlumočnice již měly před konáním experimentu zkušenosti se šušotáží, jedna z nich dokonce i v praxi. Tímto se potvrdila podmínka účasti tlumočnic v experimentu.

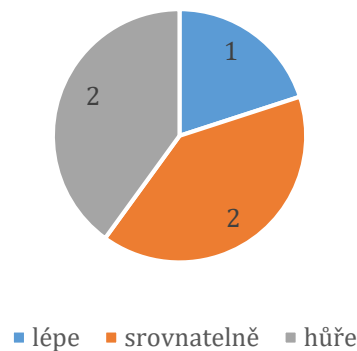
Před experimentem jsem již měla zkušenost se šušotáží (jako tlumočnice)

Graf 27: Zkušenosti tlumočnic se šušotáží před absolvováním experimentu

Graf 28 srovnává recepci výchozího projevu během šušotáže a tlumočení v kabině. Výsledky jsou rozporuplné, dvě tlumočnice rozuměly řečnici při šušotáži hůře než při tlumočení v kabině, dvě tlumočnice rozuměly lépe a jedna tlumočnice neviděla mezi oběma částmi rozdíl.

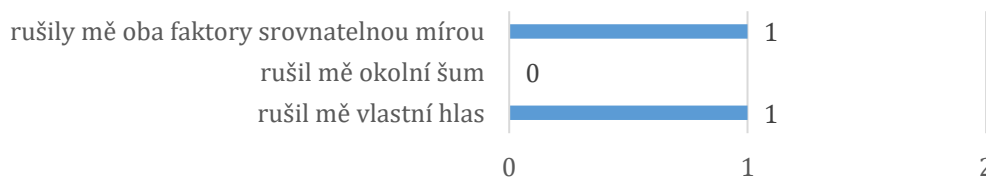
Ve srovnání s tlumočením v kabině jsem během šušotáže vnímala a rozuměla řečnici

Graf 28: Vnímání řečnice při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 29 znázorňuje, že pokud tlumočnice vnímaly řečnici během šušotáže hůře, bylo to v jednom případě proto, že tlumočnici rušil vlastní hlas, a v druhém případě nejen kvůli vlastnímu hlasu, ale také kvůli okolnímu šumu.

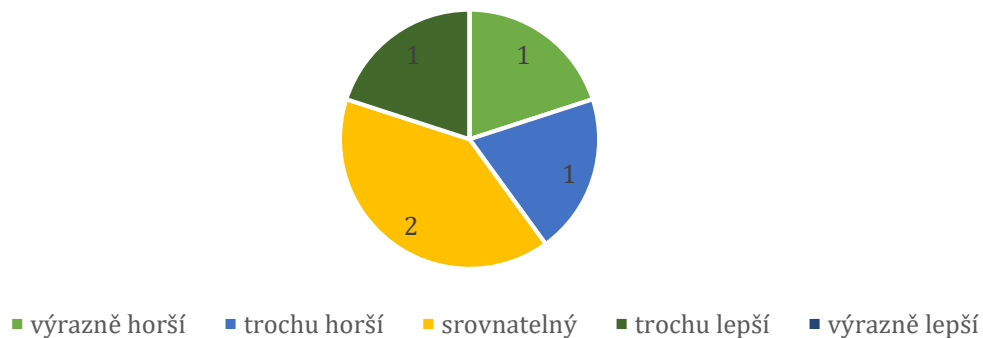
Pokud jsem řečnici rozuměla při šušotáži hůře, bylo to z důvodu

Graf 29: Důvody horšího porozumění řečnici při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 30 informuje o kvalitě monitoringu během šušotáže ve srovnání s tlumočením v kabině. Odpovědi tlumočnic jsou různé, i když převažuje názor, že monitoring při šušotáži byl horší.

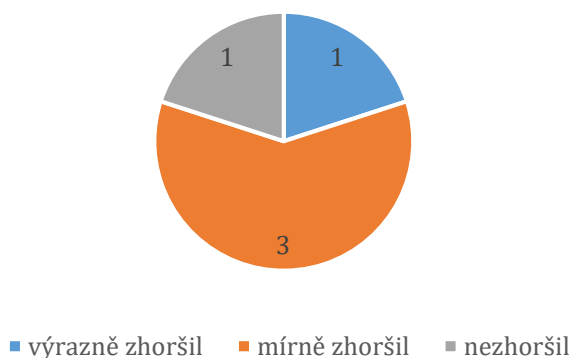
Monitoring mého výkonu (tedy sledování výstupu a případné opravování chyb) při šušotáži byl ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 30: Monitoring výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 31 pojednává o tom, že jen jedné tlumočnici nezhoršil okolní šum koncentraci při šušotáži, zatímco ostatním tlumočnicím ji zhoršil, jedné dokonce výrazně.

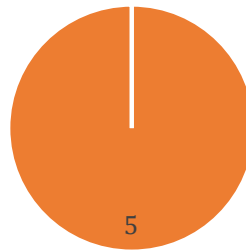
Okolní šum mou koncentraci při šušotáži

Graf 31: Vliv okolního šumu na koncentraci tlumočnic při šušotáži

Z grafu 32 je patrné, že žádné tlumočnici nevedla při experimentu fyzická přítomnost posluchače, ale zároveň ani jedna tlumočnice nevedla, že jí byla přítomnost posluchače příjemnější, než když tlumočila izolovaná v kabině.

Fyzická přítomnost posluchače při šušotáži mi

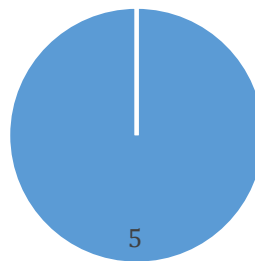

■ byla nepříjemná ■ nevadila ■ byla příjemnější, než když jsem tlumočila sama v kabině

Graf 32: Vliv fyzické přítomnosti posluchače při šušotáži na tlumočnice

Z grafu 33 je zřejmé, že se všechny tlumočnice cítily příjemněji v kabině, a ne mezi publikem, kde byly více na očích.

Cítila jsem se příjemněji

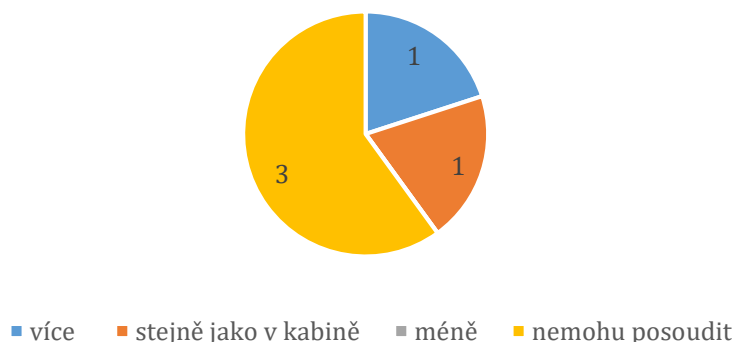

■ v kabině, stranou publika ■ v publiku, na očích

Graf 33: Pocity tlumočnic při šušotáži a tlumočení v kabině

Graf 34 pojednává o vlivu tlumočení při šušotáži na hlasivky. Tři tlumočnice uvedly, že tento vliv nemohou posoudit, jedna tlumočnice uvedla, že namáhala hlasivky při šušotáži a kabinovém tlumočení stejně a jedna tlumočnice je toho názoru, že při šušotáži namáhala hlasivky více.

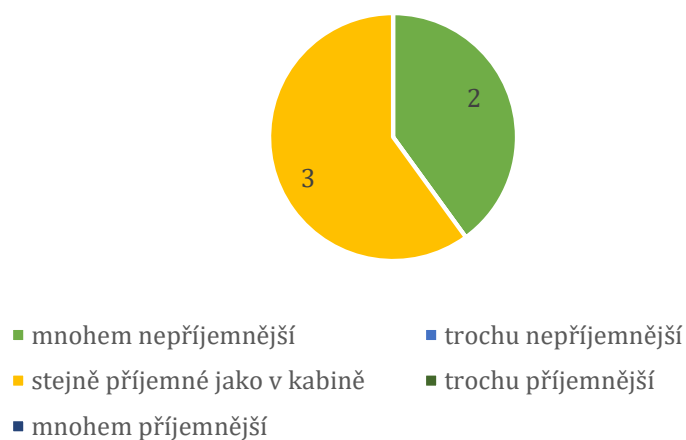
Při šušotáži jsem namáhala mé hlasivky

Graf 34: Vliv šušotáže na hlasivky

Graf 35 navazuje na předchozí graf a informuje o tom, jak bylo tlumočení šeptem či tišším hlasem při šušotáži příjemné. Tři tlumočnice uvedly, že bylo srovnatelné s tlumočením v kabině, a dvě tlumočnice byly toho názoru, že pro ně bylo tlumočení šeptem či tišším hlasem mnohem nepříjemnější.

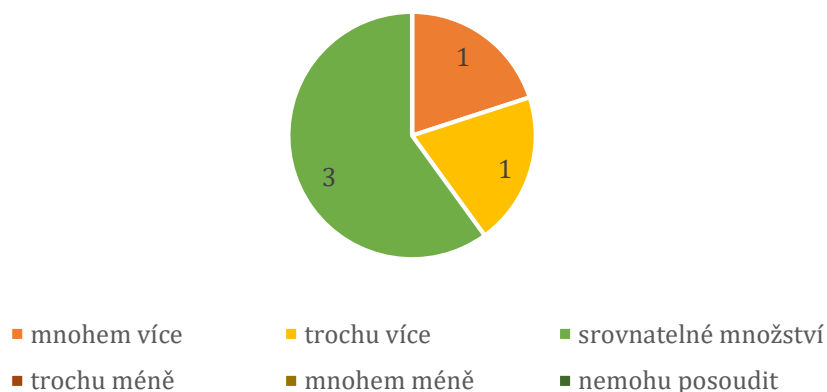
Tlumočení šeptem či tišším hlasem při šušotáži mi bylo ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 35: Postoj tlumočnic k tlumočení šeptem či tišším hlasem při šušotáži

Graf 36 vypovídá o četnosti provedených chyb při jednotlivých druzích tlumočení. Tři tlumočnice jsou názoru, že v obou částech experimentu udělaly podobné množství chyb a dvě tlumočnice mají pocit, že při šušotáži udělaly chyb více.

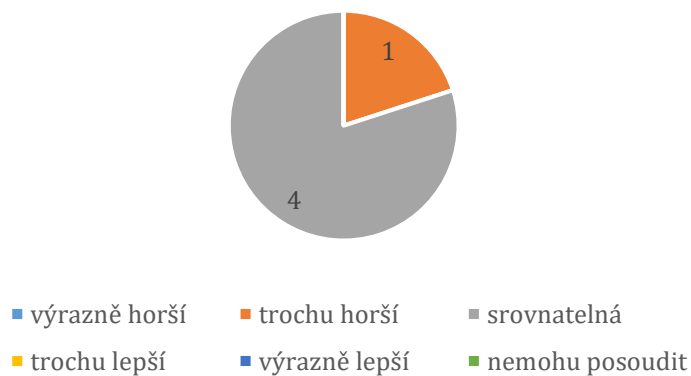
Při šušotáži jsem ve srovnání s tlumočením v kabině udělala chyb (obsahových, jazykových, ...)

Graf 36: Četnost chyb při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu tlumočnic

Graf 37 referuje o formě tlumočnického výkonu, přičemž čtyři tlumočnice jsou toho názoru, že forma jejich tlumočení byla v obou částech experimentu srovnatelná, pouze jedna tlumočnice si myslí, že byla při šušotáži horší.

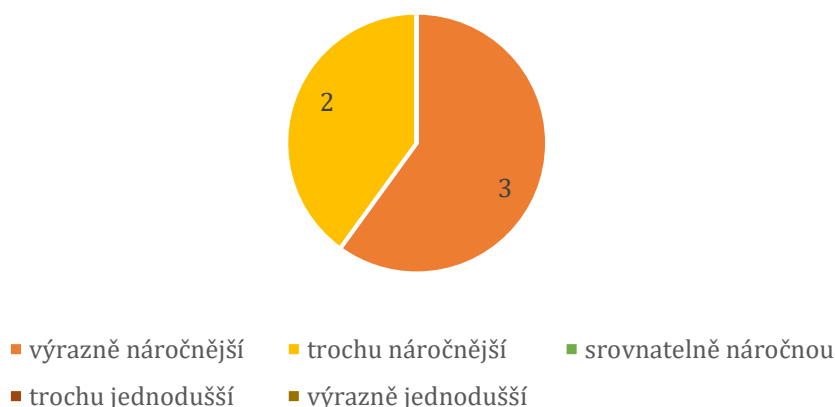
Forma mého tlumočnického výkonu (hlas, rychlost, zřetelnost výslovnosti, hezitační zvuky, povzdechy,...) při šušotáži byla ve srovnání s tlumočením v kabině

Graf 37: Forma tlumočnického výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu tlumočnic

Z předposledního grafu 38 je patrné, že všechny tlumočnice považují šušotáž za náročnější druh tlumočení, než je tlumočení v kabině, přičemž tři tlumočnice ji hodnotí dokonce jako výrazně náročnější.

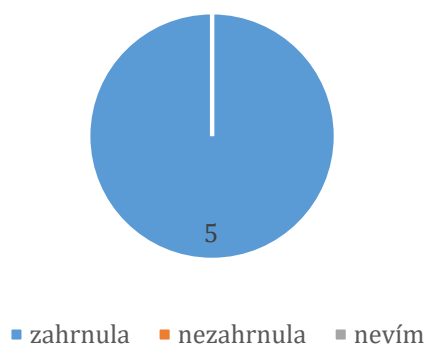
Obecně šušotáž považují ve srovnání s tlumočením v kabině za

Graf 38: Postoj tlumočnic k šušotáži

Graf 39 jasně vypovídá o tom, že by si všechny tlumočnice přály zařadit šušotáž do studijních plánů.

Na základě nynějšího tlumočení a faktu, že je šušotáž hojně využívaným typem tlumočení na trhu, bych šušotáž do studijních plánů

Graf 39: Zahrnutí šušotáže do studijních plánů

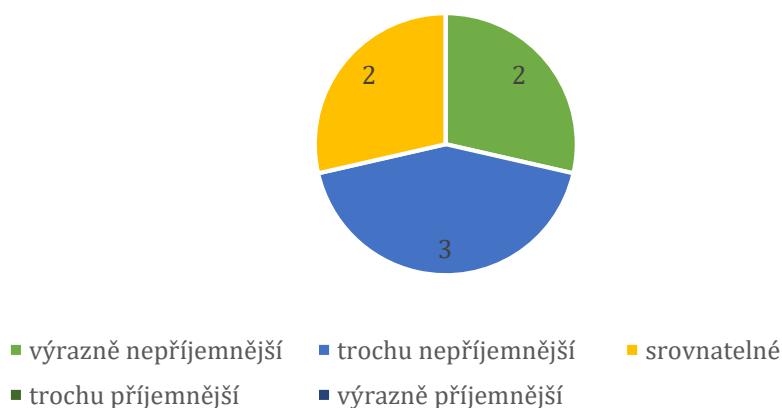
5.9 Analýza získaných dat z dotazníků pro příjemce tlumočení

Dotazníky pro příjemce tlumočení se skládají ze šesti uzavřených otázek a umožňují získat pohled na názor klientů na šušotáž. I když se v experimentu jednalo o uměle vytvořenou komunikační situaci a nemůžeme tedy zjišťovat, jestli došlo k úspěšné komunikační interakci, lze pomocí dotazníků zjistit, zdali bylo pro posluchače v dané situaci příjemnější poslouchat projev v češtině prostřednictvím šušotáže, nebo přes sluchátka. Cílem dotazníkového šetření bylo rovněž zjistit, zdali posluchači zaznamenali mezi oběma druhy tlumočení rozdíly ve výkonu tlumočnic – v počtu chyb a ve formě.

V neposlední řadě spočívá výhoda dotazníkového šetření mezi příjemci tlumočení v tom, že se kvůli nutnosti vyplnění dotazníku po provedení experimentu více soustředili na projev a tlumočení, a tím pádem reálněji simulovali skutečnou komunikační situaci. A to nejen tím, že měli větší zájem o obsah projevu (posluchači předem neznali obsah dotazníku), ale také tím, že tlumočnice mohly mít pocit, že jsou opravdu důležité a užitečné, že tedy netlumočí jen pro sebe či skrytého hodnotitele jejich výkonů.

Graf 40 vypovídá o tom, že pro pět posluchačů byla šušotáž nepříjemnější než kabinové tlumočení a pro dva příjemce byly oba druhy tlumočení srovnatelně příjemné.

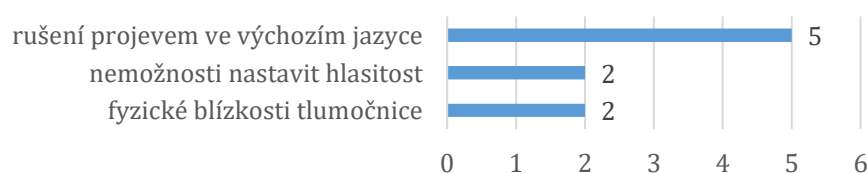
Tlumočení do ucha bylo pro mě ve srovnání s tlumočením do sluchátek

Graf 40: Pocity posluchačů při šušotáži a kabinovém tlumočení

Graf 41 doplňuje předchozí otázku a uvádí důvody toho, proč posluchači hodnotili šušotáž za méně příjemný druh tlumočení než kabinové tlumočení. Ve všech případech to bylo z toho důvodu, že posluchače rušil projev ve výchozím jazyce. Dále byla dvakrát uvedena nemožnost nastavit hlasitost projevu v češtině a dvakrát fyzická blízkost tlumočnice.

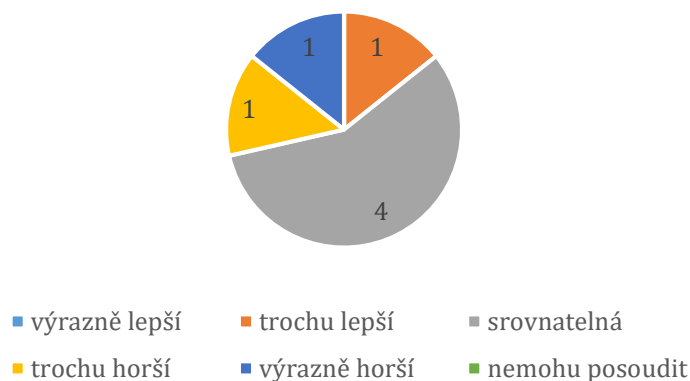
Pokud bylo tlumočení do ucha nepříjemné, bylo to z důvodu
(lze uvést více odpovědí)

Graf 41: Důvody sníženého pohodlí posluchače při šušotáži

Graf 42 podává informaci o názorech posluchačů na formu tlumočení při šušotáži a tlumočení v kabině. Většina, tedy čtyři posluchači, jsou toho názoru, že forma byla v obou případech srovnatelná. Jeden posluchač uvedl, že forma tlumočení byla při šušotáži trochu lepší, jeden byl názoru, že trochu horší, a jeden posluchač uvedl, že výrazně horší.

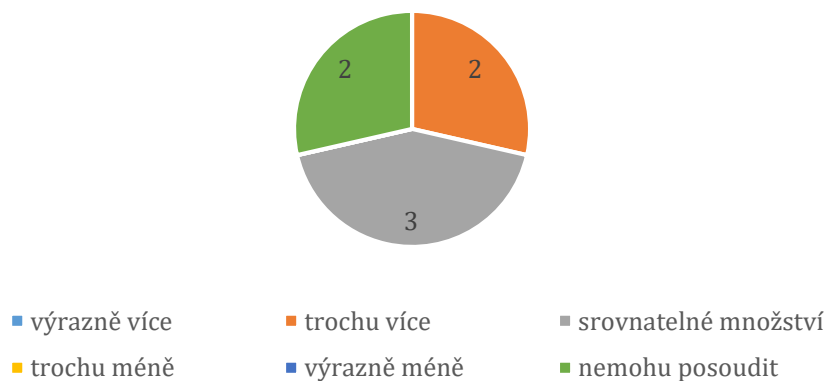
Forma tlumočení (hlas, rychlost, zřetelnost výslovnosti, hezitační zvuky - ehm, povzdechy,...) do ucha byla v porovnání s tlumočením do sluchátek

Graf 42: Forma tlumočnického výkonu při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu posluchače

Graf 43 monitoruje názory příjemců tlumočení na to, kolik chyb udělala tlumočnice v obou částech experimentu. Dva posluchači si myslí, že tlumočnice udělala při šušotáži trochu více chyb než při kabinovém tlumočení, tři posluchači si myslí, že chyb bylo v obou případech srovnatelné množství, a dva posluchači uvedli, že toto nemohou posoudit.

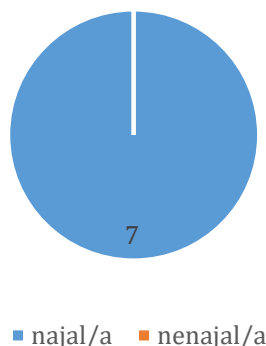
Tlumočnice dělala při šušotáži v porovnání s kabinovým tlumočením chyb (obsahových, jazykových, ...)

Graf 43: Četnost chyb při šušotáži ve srovnání s tlumočením v kabině z pohledu posluchačů

Z grafu 44 je patrné, že všichni příjemci tlumočení byli se svou přidělenou tlumočnicí tak spokojeni, že by si ji najali na budoucí spolupráci.

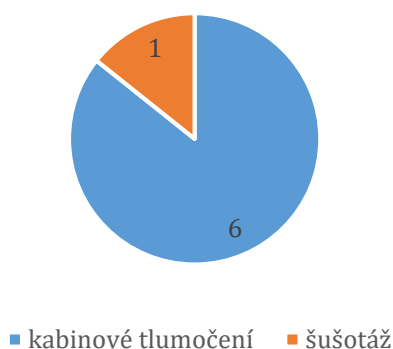
Tuto tlumočnici bych si

Graf 44: Budoucí spolupráce s vybranou tlumočnicí

Z posledního grafu 45 vyplývá, že na základě zkušenosti v experimentu by až na jednoho posluchače všichni upřednostňovali kabinové tlumočení před šušotáží.

Na základě této zkušenosti bych jako posluchač/ka, který/á potřebuje tlumočnicka, upřednostňoval/a

Graf 45: Preferovaný druh tlumočení z pohledu posluchačů

5.10 Diskuze k experimentu

Ze všeho nejdříve musíme podotknout, že výsledky našeho výzkumu jsou relativizovány nízkým počtem probandů. Náš experiment ukázal, že výkon tlumočnicka je horší spíše při šušotáži než při kabinovém tlumočení, ale pro potvrzení tohoto závěru je potřeba většího výzkumu s vyšším počtem účastníků. Dále je nutno zohlednit, že se našeho experimentu zúčastnily studentky, z nichž měly všechny až na jednu výjimku zkušenost se šušotáží pouze z výuky. Je možné, že by experiment dopadl jinak, kdyby byli účastníky profesionální tlumočníci, kteří mají se šušotáží více zkušeností

a mohou tak lépe filtrovat okolní šum. Na druhou stranu je možné, že studentům okolní šum tolik nevadil, protože s tlumočením teprve začínají a lépe se adaptují na nejrůznější podmínky.

Jak již bylo zmíněno v kapitole o kvalitě a chybách v tlumočení (Kapitola 4, str. 53), neexistuje obecně platná definice kvality tlumočení a ta navíc ani nepředstavuje absolutní hodnotu, nýbrž je závislá na externích podmínkách. My jsme kvalitu v experimentu hodnotili podle vytvořeného modelu hodnocení (viz tabulka 2, str. 69), ve kterém jsme zohlednili pouze vybrané aspekty projevu. Přesto se jedná o legitimní model pro hodnocení kvality nejen z toho důvodu, že jsme při jeho sestavování vycházeli z výzkumů o kvalitě tlumočení, ale také proto, že jsme v experimentu porovnávali výkony jednotlivých tlumočnic při kabinovém tlumočení a šušotáži a oba výkony jsme porovnávali podle stejného modelu.

S tím souvisí i nahlížení na formální chyby. Ty byly hodnoceny relativně přísně, za každou chybu jeden bod, i když se mnohé z nich vážou ke specifikům a strategiím při simultánním tlumočení. Jednou z těchto strategií je například anticipace a v případě špatné anticipace je nutná následná oprava dané výpovědi. Přesto si stojíme za názorem, že jsou falešné začátky, opravy, opakování apod. pro posluchače rušivé, a proto je při analýze výkonů hodnotíme. Na druhou stranu jsme je pak ve vyhodnocení představili jak součástí celkového skóre (viz graf 23: Celkový počet chyb v experimentu), tak i odděleně (viz graf 24: Obsahové chyby v experimentu, graf 25: Formální chyby v experimentu).

V našem experimentu jsme posuzovali kvalitu tlumočení za uměle vytvořených podmínek. V praxi jsou však nejrůznější podmínky, o to více to platí u šušotáže, jak jsme ověřili mimo jiné prostřednictvím dotazníkového šetření mezi tlumočnický na trhu. V našem experimentu jsme simulovali určitou hladinu šumu, protože v místnosti zároveň tlumočily šeptem tři osoby, a stres z klienta, protože byli přítomni posluchači, které většina tlumočnic neznala. Přesto se však jednalo až na jednu osobu o studenty a jejich přítomnost byla pro tlumočnice pravděpodobně méně stresující, než by byla přítomnost například vysoce postavených manažerů či politiků, jak by tomu mohlo být v praxi. Projev přednášela řečnice, kterou studentky znají. Stejně tak znaly studentky prostředí, ve kterém experiment probíhal. V reálné komunikační situaci by mohli jednotliví účastníci a prostředí působit na psychiku tlumočnic, a tedy i na jejich výkony,

jinak. Navíc by se mohly vyskytovat další faktory, které by mohly mít na kvalitu tlumočení dopad.

Mluvíme-li o okolním šumu, je nutno podotknout, že v druhé polovině projevu byla jeho hladina v místnosti vyšší než v první. I když v obou částech projevu mluvily v místnosti tišším hlasem tři osoby, v druhé polovině byl tento hluk vyšší. To je možným odůvodněním výsledků v grafu 26, který pojednává o tom, že kvalita tlumočnických výkonů v druhé polovině byla ve čtyřech případech horší než v první polovině. Dalším možným vysvětlením, kromě již zmiňované únavy, by bylo to, že druhá polovina projevu byla pro přetlumočení složitější. Na tento faktor jsme však při přípravě experimentu velmi dbali a ani během pilotního experimentu se nepotvrdilo, že by byly obě poloviny projevu různě náročné.

Pokud chceme výsledky našeho experimentu porovnat s podobnými výzkumy, nabízí se pouze srovnání s diplomovým experimentem Stadelmannové (Stadelmann 2016). Stadelmannová rovněž nedošla k jednotným výsledkům u všech čtyř probandů, ale stejně jako my pozorovala mezi oběma druhy tlumočení rozdíly. Zjistila, že tlumočnické strategie byly úspěšné častěji při kabinovém tlumočení než při šušotáži, a tedy že i kvalita tlumočení v kabině byla mírně lepší (Stadelmann 2016: 54-55).

Součástí našeho experimentu bylo i malé dotazníkové šetření, jak pro tlumočnice, tak pro posluchače. I když se v obou případech jednalo o velmi malý počet respondentů, hodnotili všichni tutéž situaci. Pomocí dotazníků pro příjemce tlumočení se nám podařilo získat alespoň náhled na názor klientů na šušotáž.

6 Závěr

V závěru této práce, kterou jsme věnovali šušotáži, bychom chtěli propojit získané poznatky z teorie, dotazníkového šetření, které jsme provedli mezi českými tlumočníky s cílem zmapovat jejich zkušenosti se šušotáží, a experimentu, který měl za cíl porovnat kvalitu kabinového tlumočení a šušotáže. Šušotáž je typ simultánního tlumočení, který se od častějšího kabinového tlumočení liší v několika ohledech. Ty jsme rozdělili do čtyř skupin: umístění tlumočnicka, akustické podmínky, vztah mezi tlumočnickem, klientem a ostatními účastníky a osobní potřeby tlumočnicka a kognitivní faktory.

V dotazníkovém šetření se nám podařilo získat celkem 87 vyplněných dotazníků. Pro více než dvě třetiny našich respondentů představuje šušotáž pouze menšinu tlumočnických zakázek, přičemž výrazně častěji využívají šušotáž bez přenosné tlumočnické techniky, necelá polovina tlumočnicků ji využívá vždy nebo často. Nejméně často mívají tlumočníci při šušotáži techniku i se sluchátky, přes která přijímají výchozí projev, i když tato varianta zaručuje nejlepší akustické podmínky pro porozumění řečníkovi.

Pro šušotáž je typické umístění tlumočnicka v publiku, což může být velmi problematické, například kvůli špatnému výhledu na řečníka. 28 % respondentů v našem dotazníkovém šetření je vždy nebo často nevhodně umístěno. Dalším rysem šušotáže je úzká vazba tlumočnicka na klienta. Nejčastější umístění tlumočnicka při šušotáži bez využití techniky je vedle klienta, což zároveň často zaručuje lepší akustické podmínky než umístění za klientem. 77 % dotázaných tlumočí při šušotáži bez techniky vždy nebo často pouze pro jednu osobu, což je nejjednodušší varianta šušotáže, protože se tlumočnick musí soustředit pouze na jednoho posluchače. Zároveň však 11 % respondentů uvedlo, že vždy nebo často tlumočí pro tři osoby a více, zřídka tlumočí pro tolik osob více než polovina tlumočnicků. Tlumočit šeptem pro tři osoby a více však není podle některých teoretiků technicky proveditelné (srov. Jones 2002: 5, Paneth 2002: 39).

Fyzická blízkost klienta je v našem dotazníkovém šetření jedna z často uváděných nevýhod tlumočení šeptem. Avšak v dotaznících k experimentu všechny tlumočnice uvedly, že jim fyzická blízkost posluchače nevadila. Velmi tedy záleží na konkrétní situaci. V dotaznících se objevily i názory, že právě umístění uprostřed dění umožňuje tlumočnickovi lépe se vcítit do atmosféry a reagovat tak na výpovědi.

Umístění tlumočnicka je někdy ovlivněno danou akcí. Šušotáž se nejčastěji využívá při poradách, bilaterálních jednáních, workshopech a školeních. Avšak 16 % tlumočnicků často využívá šušotáž také při přednáškách a na konferencích, kde jinak většinou dominuje kabinové tlumočení. Pětina respondentů využívá vždy nebo často šušotáž ve (výrobním) provozu a při stolování a 13 % při (turistických) prohlídkách, což jsou příležitosti, ve kterých je kabinové tlumočení většinou z povahy akce vyloučeno. Nejméně tlumočnicků tlumočí šeptem před soudem, protože pro tuto kategorii tlumočení musí být tlumočnick jmenován soudním tlumočnickem. Podobně vzácné je tlumočení v medicínském prostředí, zde pravděpodobně z důvodu velmi specializované terminologie. Druhým možným důvodem pro malý výskyt obou uvedených kategorií tlumočení je nízká poptávka.

Nachází-li se tlumočnick v publiku, a ne v izolované kabině, je vystaven šumu, který vychází jak z prostředí, tak od účastníků. Okolní šum označili respondenti v dotazníkovém šetření za nejčastější potíž při šušotáži. V dotaznících k experimentu sice všechny tlumočnice uvedly, že jim šum nevadil, ale následně čtyři z nich přiznaly, že jim zhoršil koncentraci. S akustickými podmínkami souvisí samozřejmě i řečník, který musí o tlumočnickovi vědět. Avšak nejen teoretici, ale i naši respondenti potvrzují, že se při šušotáži stává, že mluví více osob najednou. Tlumočnick pak neví, koho tlumočit dříve, nebo přetlumočené výpovědi splývají. Dalším aspektem šušotáže je hlasitost tlumočnickova projevu, který nesmí rušit ostatní účastníky, kteří tlumočení nepotřebují. Z dotazníkového šetření je patrné, že tlumočnicki nejčastěji tlumočí podle doporučení teoretiků tišším hlasem, ale ne šeptem. Přesto je většina tlumočnicků přesvědčena, že jsou jejich hlasivky při šušotáži namáhány více než při kabinovém tlumočení. V experimentu dvě tlumočnice uvedly, že tlumočení tišším hlasem bylo mnohem nepříjemnější než tlumočení v kabině, ostatní tlumočnice považovaly oba druhy za srovnatelné.

Vztah mezi tlumočnickem a klientem jsme již zmínili. Kromě často uváděných negativních aspektů může mít i pozitiva, avšak záleží na situaci. Umístění v bezprostřední blízkosti posluchače umožňuje reagovat na jeho přání, někteří tlumočnicki uvedli, že výchozí projev pouze shrnují, protože to klientovi stačí. Zde však vyvstává otázka, jestli je tlumočnick v pozici, aby mohl určovat, které informace posluchač potřebuje slyšet. Avšak o těchto aspektech předkládaná práce nepojednává. 30 % našich respondentů uvedlo, že mají při šušotáži vždy nebo často možnost doptat

se klienta například na terminologii či dovysvětlení tématu. Třetina dotázaných také vždy nebo často nemusí tlumočit vše, což je výrazný rozdíl oproti kabinovému tlumočení, kdy tlumočnick nemá možnost dozvědět se, že klient tlumočení určité části projevu nepotřebuje, a tak tlumočí celou akci. Nejčastěji uváděnou výhodou šušotáže je v našem průzkumu znatelná vděčnost klienta. Jednoduché navázání kontaktu s klientem však hodnotili respondenti velmi odlišně, část z nich to často považuje za výhodu, pro část to výhodu nepředstavuje. I když jsou názory na potenciální výhody šušotáže rozdílné, naše šetření prokázalo, že šušotáž nabízí určité výhody i pro tlumočnicka, ne pouze pro zadavatele.

Aby mohl tlumočnick podat kvalitní výkon, je důležité, aby se dobře cítil. Při šušotáži panují různé podmínky, ale celých 24 % dotázaných vždy nebo často trápí nepohodlná poloha při sezení nebo stání. Ta vzniká nejčastěji tak, že se tlumočnick naklání, aby dobře slyšel a viděl na řečnicka nebo aby ho dobře slyšel posluchač. S tím může souviset případný pohyb po místnosti s přenosnou technikou, který je rušivý jak pro tlumočnicka, tak pro účastníky. Tento faktor byl zmíněn v dotazníkovém šetření.

Jeden z největších dopadů na psychiku tlumočnicka má délka nasazení. Zatímco respondenti uvedli, že v kabině výjimečně tlumočí déle než 30 minut bez střídání, a dodržují tak pravidlo 30 minut (srov. Moser-Mercer & Künzli & Korac 1998: 60-61), u šušotáže převažuje mnohem delší doba nasazení. Až 40 % tlumočnicků tlumočí šeptem vždy nebo často až jednu hodinu a zhruba čtvrtina tlumočí vždy nebo často až dvě hodiny. Důvodem tak dlouhého tlumočení je fakt, že 62 % tlumočnicků nemá při delším tlumočení většinou či nikdy možnost vystřídat se s kolegou. Lze tedy předpokládat, že dlouhá doba nasazení tlumočnicka při šušotáži má negativní dopad na jeho psychiku. Více než polovina respondentů v našem šetření uvedla, že je šušotáž většinou stresuje více než tlumočení v kabině.

Dlouhá doba tlumočení může také ovlivňovat počet chyb v přetlumočeném projevu. Tlumočnicki však hodnotili v dotaznících své výkony různě. Názor, že tlumočnick odvádí při šušotáži horší výkon než při stejné příležitosti a délce nasazení v kabině převažoval pouze mírně. Podobně hodnotily své výkony i tlumočnice v experimentu – pouze dvě tlumočnice z pěti uvedly, že udělaly při šušotáži více obsahových chyb a pouze jedna tlumočnice byla názoru, že udělala při šušotáži více chyb, které se týkají formy projevu, i když výsledky experimentu dopadly hůře. Vysvětlení takového hodnocení výkonu přináší závěr výzkumu, který tvrdí, že

tlumočníci nejsou schopni realisticky ohodnotit kvalitu svého výkonu (Moser-Mercer & Künzli & Korac 1998: 60-61).

I z tohoto důvodu jsme se zaměřili na kvalitu tlumočnického výkonu při šušotáži a tlumočení v kabině. Ve vyhodnocení tlumočnických výkonů v experimentu se ukázalo, že výkony čtyř tlumočnic při šušotáži obsahovaly více chyb než při kabinovém tlumočení, i když rozdíl v počtu chyb jedné účastnice byl zanedbatelný. Pouze jedna tlumočnice měla méně chyb při šušotáži. Nemůžeme tedy jednoznačně říci, že při šušotáži dělají tlumočníci více chyb než při tlumočení v kabině. Zajímavé je, že tlumočnice, která měla jako jediná před experimentem zkušenosti se šušotáží i z praxe, měla zároveň mezi oběma výkony největší rozdíl, její projev při šušotáži obsahoval výrazně více chyb než projev z kabiny. Tento výsledek si vysvětlujeme tím, že studenti ještě nepodávají tak stabilní výkony jako profesionální tlumočníci. Z výsledků experimentu také vychází najevo, že ztížené podmínky při šušotáži více ovlivňují počet obsahových než formálních chyb.

Co se týče tlumočnických dovedností, ze získaných dat z dotazníků vyplývá, že by tlumočnick měl ovládat jak techniku simultánního tlumočení, tak konsektivního, protože se oba druhy při jedné příležitosti často kombinují. Ať už si zadavatel objednal šušotáž a je třeba přetlumočit například dotazy zahraničního hosta konsektivně, nebo naopak když bylo objednáno konsektivní tlumočení a uvědomělý tlumočnick začne tlumočit šeptem, což je v dané situaci vhodnější.

Výsledky obou empirických částí potvrzují teoretické poznatky, a sice že šušotáž nepatří mezi nejoblíbenější druhy tlumočení. Téměř tři čtvrtiny respondentů upřednostňují raději kabinové tlumočení. A většina tlumočnicků v dotazníkovém šetření (61 %) a všechny tlumočnice z experimentu uvedly, že šušotáž je většinou náročnější než simultánní kabinové tlumočení.

V práci jsme rovněž zmínili nutnost speciálního nácviku šušotáže již během studia tlumočnictví, se kterým souhlasí všechny studentky z našeho experimentu. Tento faktor zmínili i tlumočníci v dotaznících. Chtěli bychom tedy touto prací upozornit na nutnost zařazení techniky tlumočení šeptem do výuky nejen na českých univerzitách, na kterých se vyučuje tlumočnictví. A to jednak z toho důvodu, že šušotáž tvoří sice na českém tlumočnickém trhu menšinu zakázek, ale ne bezvýznamnou část, protože se nám podařilo získat odpovědi od 87 tlumočnicků, kteří se se šušotáží setkávají a téma šušotáže u nich vzbudilo zájem. Ten lze vyčíst z osobních rozhovorů

s respondenty, z volných odpovědí v dotaznících a z komentářů na Facebooku, kam jsme umístili odkaz na dotazník.

Z odpovědí v našem dotazníkovém šetření vyplývá, že podmínky pro vykonávání tlumočení šeptem nejsou tak upraveny, jak je tomu při kabinovém tlumočení, protože byly často rozdílné. Vypozorovali jsme několik trendů, ale i znepokojující aspekty jako například četnost tlumočení šeptem pro tři osoby a více a některé potíže při šušotáži, se kterými se tlumočníci často setkávají.

Náš experiment je pilotním výzkumem v oblasti posuzování kvality tlumočnického výkonu při šušotáži v porovnání s tlumočením v kabině. Určitě je potřeba provést výzkum s vyšším počtem probandů, nejlépe profesionálních tlumočnicků, kteří mají se šušotáží zkušenosti. Ten by mohl potvrdit či vyvrátit domněnku teoretiků, že kvalita šušotáže je kvůli ztíženým podmínkám nižší než kvalita kabinového tlumočení a rovněž zjistit, jaké externí podmínky mají na kvalitu tlumočení největší vliv.

Dotazníky pro příjemce tlumočení v experimentu upozornily na stranu posluchače v komunikační interakci. Pět ze sedmi posluchačů uvedlo, že pro ně bylo při experimentu kabinové tlumočení příjemnější než šušotáž a šest z nich by do budoucna preferovalo rovněž kabinové tlumočení před šušotáží. Naším doporučením pro další výzkum je tedy i průzkum mezi příjemci tlumočení. Pro tlumočnický a translatologický obecně by bylo přínosem, kdybychom věděli, jaká očekávaní mají klienti od šušotáže, co při šušotáži potřebují, a naopak co jim vadí. Problémem takového výzkumu jsou však již zmíněné velmi rozličné podmínky a různý charakter příležitostí, při kterých se šušotáž využívá. Výzkum by se tedy pravděpodobně musel omezit na určitou oblast. Jedním z možných návrhů je průzkum v nějaké mezinárodní společnosti, kde se často využívá šušotáž například na jednáních, poradách a školeních, jejíž zaměstnanci mají se šušotáží v roli posluchače více zkušeností.

Šušotáži by se mělo věnovat více pozornosti jak na poli výzkumu, tak ve výuce tlumočení, protože ji mnoho specifik vyděluje od ostatních druhů tlumočení. A i když není šušotáž mezi tlumočnickými oblíbená, stále se využívá a pravděpodobně se bude z finančních důvodů nebo z povahy akce využívat i nadále.

7 Bibliografie

ALEXIEVA, Bistra (2002). „A typology of interpreter-mediated events“, in: F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.). *The interpreting studies reader*. London/New York: Routledge. 218-233.

ANDERSON, Linda (1994). „Simultaneous interpretation: contextual and translation aspects“, in: S. Lambert, B. Moser-Mercer (ed.). *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 101-120.

BAIGORRI JALÓN, Jesús (2014). *From Paris to Nuremberg: the birth of conference interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

BARIK, Henri C. (1971). „A description of various types of omissions, additions and errors of translation encountered in simultaneous interpretation“, in: *Meta*, 16 (4), 199–210.

BAXTER, Robert Neal (2016). „A discussion of chuchotage and boothless simultaneous as marginal and unorthodox interpreting modes“, in: *The Translator*, 22 (1), 59-71.

BOWEN, Margareta (1998a). „Geschichte des Dolmetschens“, in: M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul, P. A. Schmitt (ed.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 43-46.

BOWEN, Margareta (1998b). „Community interpreting“, in: M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul, P. A. Schmitt (ed.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 319-321.

BÜHLER, Hildegund (1986). „Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters“, in: *Multilingua*, 5 (4), 231-235.

Code of professional ethics. AIIC. Dostupné z: <https://aiic.net/page/6724/code-of-professional-ethics-2018-version/lang/1> [cit. 10.04.2019]

COLLADOS AÍS, Ángela (2002). „Quality assessment in simultaneous interpreting: the importance of nonverbal communication“, in: F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.). *The interpreting studies reader*. London/New York: Routledge. 326-336.

COOPER, Cary L.; DAVIES, Rachel; TUNG, Rosalie L. (1982). „Interpreting stress: sources of job stress among conference interpreters“, in: *Multilingua*, 1 (2), 97-107.

ČEŇKOVÁ, Ivana (2008). *Úvod do teorie tlumočení*. 2. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

DRIESEN, Christiane J. (2002). „Gerichtsdolmetschen – Praxis und Problematik“, in: J. Best, S. Kalina (ed.). *Dolmetschen und Übersetzen: eine Orientierungshilfe*. Tübingen/Basel: Francke. 299-306.

GRÜNBERG, Martin (1998). „Verhandlungsdolmetschen“, in: M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul, P. A. Schmitt (ed.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 316-319.

HALE, Sandra; NAPIER, Jemina (2013). *Research methods in interpreting: a practical resource*. London: Bloomsbury.

HAYALI, Dunja (2018). *Heimat kriegt uns alle*. Dresden: Dresdner Reden 2018.
[online] Dostupné z: https://www.staatsschauspiel-dresden.de/download/9260/dresdner_rede_dunja_hayali_18022018.pdf
[cit. 10.12.2018]

HOHEISEL, Reinhard (2002). „Dolmetsch- und Übersetzungsleistungen in der Europäischen Union“, in: J. Best, S. Kalina (ed.). *Dolmetschen und Übersetzen: eine Orientierungshilfe*. Tübingen/Basel: Francke. 249-259.

CHROMÝ, Jan (2014). *Práce s empirickými daty: příručka pro studenty Bc. studia ČJL*. Praha: Nakladatelství Karolinum. [online] Dostupné z: http://ucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/prace_s_emp_daty.pdf [cit. 10.04.2019]

JACOBSEN, Bente (2012). „The significance of interpreting modes for question-answer dialogues in court interpreting“, in: *Interpreting* 14 (2), 217-241.

- JIRKOVSKÁ, Markéta (2018). *Etické kodexy ve světle současné tlumočnické praxe*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Ústav translatologie. Vedoucí práce: Ivana Čeňková. Dostupné z:
https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/189035/37659590/?q=%7B%22searchform__search%3A%5Cmark%5Cu00e9ta+jirkovsk%5Cu00e1%2C%22searchform__butsearch%3AVyhledat%2C%22PNzzpSearchListbasic%3A1%7D&lang=cs
- JONES, Roderick (2002). *Conference interpreting explained*. 2. vyd. Manchester: St. Jerome Publishing.
- KADE, Otto (1968). *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: Enzyklopädie.
- KALINA, Sylvia (1998). *Strategische Prozesse beim Dolmetschen: theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen*. Tübingen: Gunter Narr.
- KALINA, Sylvia (2002). „Fragestellungen der Dolmetschwissenschaft“, in: J. Best, S. Kalina (ed.). *Dolmetschen und Übersetzen: eine Orientierungshilfe*. Tübingen/Basel: Francke. 30-43.
- KIRCHHOFF, Hella (2002). „Simultaneous interpreting: interdependence of variables in the interpreting process, interpreting models and interpreting strategies“, in: F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.). *The interpreting studies reader*. London/New York: Routledge. 110-119.
- KOPCZYŃSKI, Andrzej (1980). *Conference Interpreting. Some linguistic and communicative problems*, Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- KOPCZYŃSKI, Andrzej (1994). „Quality in conference interpreting: Some pragmatic problems“, in: S. Lambert, B. Moser-Mercer (ed.). *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 87-99.

KURZ, Ingrid (1993). „Conference interpretation: expectations of different user groups“, in: *The Interpreters' Newsletter*, 5, 13-21.

KURZ, Ingrid (1996). *Simultandolmetschen als Gegenstand der interdisziplinären Forschung*. Wien: WUV-Universitätsverlag.

KURZ, Ingrid (1998). „Mediendolmetschen“, in: M. Snell-Hornby, H. G. Höning, P. Kußmaul, P. A. Schmitt (ed.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 311-312.

KUTZ, Wladimir (2002). „Dolmetschkompetenz und ihre Vermittlung“, in: J. Best, S. Kalina (ed.). *Dolmetschen und Übersetzen: eine Orientierungshilfe*. Tübingen/Basel: Francke. 184-195.

LAMBERT, Sylvie (1994). „Simultaneous interpreters: one ear may be better than two“, in: S. Lambert, B. Moser-Mercer (ed.). *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 319-329.

MAERTENS, Ina (2018). „Šušotáž – návod na přežití“, in: *Soudní tlumočník*. Komora soudních tlumočnicků, 2018 (1), 28-29. Dostupné z: <https://static.kstcr.cz/data/uploaded/404cbo6x3ao7mpp456ddttbgkzz4f4/st-201801-05-web.pdf> [cit. 12.04.2019]

MAKAROVÁ, Viera (2004). *Tlmočenie. Hraničná oblasť medzi vedou, skúsenosťou a umením možného*. Bratislava: Stimul.

MOSER-MERCER, Barbara (1996). „Quality in interpreting: some methodological issues“, in: *The Interpreters' Newsletter*, 7, 43-55.

MOSER-MERCER, Barbara; KÜNZLI, Alexander; KORAC, Marina (1998). „Prolonged turns in interpreting: effects on quality, physiological and psychological stress (pilot study)“, in *Interpreting*, 3 (1), 47-64.

MOVCHUN, Yevgeniya (2014). *Flüsterdolmetschen*. Nепublikovaná diplomová práce. Germersheim: Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Fachbereich Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft. Vedoucí práce: Dörte Andres.

PANETH, Eva (2002). „An investigation into conference interpreting“, in: F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.). *The interpreting studies reader*. London/New York: Routledge. 30-40.

PANNA, Silvia (2017). *Die Praxis des Flüsterdolmetschens: eine qualitative und quantitative Studie*. Nepublikovaná diplomová práce. Wien: Universität Wien, Zentrum für Translationswissenschaft. Vedoucí práce: Franz Pöchhacker.

PÖCHHACKER, Franz (1998). „Simultandolmetschen“, in: M. Snell-Hornby, H. G. Hönl, P. Kußmaul, P. A. Schmitt (ed.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 301-304.

PÖCHHACKER, Franz; ZWISCHENBERGER, Cornelia (2010). *Survey on quality and role: conference interpreters' expectations and self-perceptions*. [online] Dostupné z: <https://aiic.net/page/3405/survey-on-quality-and-role-conference-interpreters-expectations-and-self-perceptions/lang/1> [cit. 22.03.2019]

PÖCHHACKER, Franz (2016). *Introducing interpreting studies*. 2. vyd. London: Routledge.

PÖLLABAUER, Sonja (2002). „Community Interpreting als Arbeitsfeld – vom Missionarsgeist und von moralischen Dilemmata“, in: J. Best, S. Kalina (ed.). *Dolmetschen und Übersetzen: eine Orientierungshilfe*. Tübingen/Basel: Francke. 286-298.

SHLESINGER, Yael (2015). „Vicarious trauma“, in: F. Pöchhacker (ed.). *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London: Routledge. 434-435.

SHYIANOK, Krystsina (2018). *Tlumočnická neutralita při tlumočení na vysoké úrovni*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Ústav translatologie. Vedoucí práce: Ivana Čenková. Dostupné z: [https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/163751/37683565/?q=%7B"____searchform__search"%3A"shyianok"%2C"____searchform__butsearch"%3A"Vyhledat"%2C"PNzzpSearchListbasic"%3A1%7D&lang=cs](https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/163751/37683565/?q=%7B)

SOCHOROVÁ, Veronika (2018). *Přízvuk řečníka jako faktor ovlivňující kvalitu konsektivního tlumočení: srovnání rodilých a nerodilých mluvčích*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Ústav translatologie. Vedoucí práce: David Mraček.

STADELMANN, Melanie (2016). *Flüsterdolmetschen. Besonderheiten und Herausforderungen*. Nepublikovaná diplomová práce. Germersheim: Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Fachbereich Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft. Vedoucí práce: Dörte Andres.

STAHL, Jaroslav (2010). „Flüsterdolmetschen - ein Waisenkind der Forschung“, in: J. Stahl (ed.). *Translatologické reflexie 2010*. Bratislava: Iris. 55-67. Dostupné i online: https://www.academia.edu/8035021/Flüsterdolmetschen_als_Waisenkind [cit. 10.02.2019]

STOKLASOVÁ, Hedvika (2017). *Profesionální tlumočnické ve 21. století: nové technologie a sociální síť*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Ústav translatologie. Vedoucí práce: Ivana Čeňková. Dostupné z: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/178800/37659604/?q=%7B%22__searchform__search%3A%5C%22hedvika+stoklasov%5Cu00e1%5C%22%22__searchform__butsearch%3A%22Vyhledat%22%22PNzzpSearchListbasic%3A1%7D&lang=cs

ŠPIRK, Jaroslav (2014). „Metodika a didaktika simultánního tlumočení šeptem neboli šušotáž“, in: *Formování profese interkulturní pracovník/pracovnice: Zahraniční zkušenosti, praxe a vzdělávání v ČR*. Praha: InBáze. 220-221.

Internetové stránky

www.aiic.net

www.redensarten-index.de

www.slovníky.lingea.cz

www.staatsschauspiel-dresden.de/spielplan/archive/d/dresdner_reden_2018